

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jure Rejec

Obveščevalna skupnost v Ruski federaciji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jure Rejec

Mentor: asist. dr. Uroš Svete

Somentor: asist. dr. Klemen Grošelj

Obveščevalna skupnost v Ruski federaciji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

OBVEŠČEVALNA SKUPNOST V RUSKI FEDERACIJI

Ruska obveščevalna skupnost ima dolgo in burno zgodovino. Obveščevalno-varnostne organizacije, od Opričine, Ochrane, Čeke do KGB, so bile »opremljene« z velikimi pristojnostmi, ki so jih neredko izkoriščale za sejanje smrti, strahu in trpljenja nad ruskim (sovjetskim) prebivalstvom. Še posebej KGB, ključno orožje v rokah voditeljev komunističnega režima, je lahko prodril v vsako poro družbe. S koncem Sovjetske zveze sta sledila neizbežen propad KGB in ustanovitev ločenih oziroma samostojnih obveščevalnih organov, a takratni predsednik Boris Jelcin je hitro uvidel, da so lahko obveščevalne službe v lastnih rokah zelo priročno orodje, zato je kmalu začel reforme in združevanje obveščevalnih služb. Ta proces je postal še intenzivnejši, ko je na oblast prišel Vladimir Putin, nekdanji KGB-operavec, direktor FSB, ruski predsednik in sedanjí premier, kateremu je uspelo, da je FSB postavil za osrednji aparat obveščevalnega sistema v RF. Ta združitev, ki še ni končana, bi lahko pripeljala do ustanovitve »novega KGB«.

Ključne besede: obveščevalna dejavnost, obveščevalne službe, Ruska federacija, FSB, reforme.

INTELLIGENCE IN RUSSIAN FEDERATION

Russian intelligence has a long and turbulent past. Ivan the Terrible's Oprichina, Okhrana, Cheka, KGB – all had the same attributes of providing fear, murders and suffering among russian (soviet) people. Especially the KGB, which was the key element of the power and was strongly in the hands of the kommunist regime leaders, was able to penetrate in every sphere of the society. The collapse of the Soviet Union brought the inevitable end of the KGB, which was divided in to seperate and independent agencies, but then president Boris Jelcin quickly realized, that intelligence can be an affective tool, if you have a proper control of it, so he started to merge intelligence services. This process has been intensified by his successor, Vladimir Putin, an ex KGB operative, FSB director, russian president and present premier, who managed to place FSB in the center of the russian intelligence system. This unification, which is stil not finished, could lead in the creation of the »new KGB«.

Tags: intelligence, intelligence services, Russian federation, Federal Security Service, reforms.

KAZALO

1 UVOD	6
2 METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1 OPREDELITEV PREDMETA PREUČEVANJA.....	8
2.2 CILJI PREUČEVANJA.....	8
2.3 HIPOTEZE	8
2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA	9
3 TEMELJNI POJMI	10
3.1 OBVEŠČEVALNI SISTEM	10
3.3 OBVEŠČEVALNA SLUŽBA.....	13
3.4 PROTIOBVEŠČEVALNA DEJAVNOST.....	14
3.5 PROTIOBVEŠČEVALNA SLUŽBA.....	15
3.6 VOHUNSTVO.....	15
4 ZGODOVINSKI PREGLED	16
4.1 CARSKA RUSIJA	16
4.1.1 <i>Opričina in Tajni biro</i>	16
4.1.2 <i>Preobraženski biro</i>	16
4.1.3 <i>Tretja sekcija</i>	17
4.1.4 <i>Ohrana</i>	19
4.2 SOVJETSKA RUSIJA.....	20
4.2.1 <i>Čeka</i>	20
4.2.2 <i>GPU/OGPU</i>	22
4.2.3 <i>GUGB/NKVD</i>	23
4.2.4 <i>NKGB</i>	24
4.2.5 <i>MGB</i>	25
4.2.6 <i>KGB</i>	26
5 SPREMEMBE IN REORGANIZACIJE V RUSKI FEDERACIJI	34
5.1 STANJE PO RAZPADU KGB	34
5.2 USTANOVITEV FSK.....	35
5.3 REFORME FSK	36
5.4 VSTOP V FSB	37
5.5 REFORME LETA 1997.....	38
5.6 FSB IN VLADIMIR PUTIN.....	39
5.7 JELCIN PEDA »PRESEDNIŠKO ŽEZLO«	39
5.8 ČEČENIJA IN IZREDNI UKREPI	42
5.9 REFORMA LETA 2003	43
5.10 DRUGA FAZA REFORM	45
5.11 REFORME LETA 2008.....	47
6 OBVEŠČEVALNE SLUŽBE RUSKE FEDERACIJE	48
6.1 FSB.....	48
6.1.1 <i>Organizacija</i>	49
6.1.2 <i>Naloge</i>	51
6.2 FAPSI.....	52
6.3 SVR.....	54
6.3.1 <i>Organizacija</i>	54
6.3.2 <i>Naloge</i>	56
6.4 GRU	58
6.4.1 <i>Organizacija</i>	58
6.4.2 <i>Naloge</i>	62
6.5 FSO.....	63
6.6 AGENCIJA ZA NADZOR NAD DROGAMI	65
6.7 DRŽAVNA TEHNIČNA KOMISIJA	65

6.8 KOMITE ZA FINANČNI MONITORING.....	66
7 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	68
8 LITERATURA.....	71

KAZALO SLIK IN TABEL

SLIKA 2.1: TRADICIONALNI OBVEŠČEVALNI KROG.....	12
SLIKA 2.2: VIRI ZBIRANJA OBVEŠČEVALNIH PODATKOV ZDA.....	13
TABELA 4.1: ORGANIZACIJSKE SPREMEMBE DO KGB.....	27
SLIKA 4.1: ORGANIZACIJE, NASTALE PO RAZPADU KGB.....	33
SLIKA 5.1: VKLJUČITEV FPS V FSB IN RAZPAD FAPSI.....	44
SLIKA 5.2: SUPER MINISTRSTVO?.....	47

SEZNAM KRATIC

AFB (Agentstvo Federalnoy Bezopasnosti) – Zvezna varnostna agencija
FAPSI (Federalnoye Agentstvo Pravitelstvennoy Svyazi i Informatsii) – Zvezna agencija za vladne zveze in informacije
FPS (Federalnaya Pogranichnaya Sluzhba) – Zvezna obmejna služba
FSB (Federalnaya Sluzhba Bezopasnosti) – Zvezna varnostna služba
FSK (Federalnaya Sluzhba Kontrazvedki) – Zvezna protiobveščevalna služba
FSO (Federalnaya Sluzhba Okhrany) – Zvezna zaščitna služba
GKN (Gosudarstvenny komitet narkotikov) – Agencija za nadzor nad drogami
GPU (Gospodarstvenoy političeskoje upravleniye) – Državna politična uprava
GRU (Glavnoye Razvedyvatelnoye Upravleniye) – Vojaška obveščevalna služba
GUGB (Glavnoje upravleniye gosudarstvene bezopasnosti) – Glavna uprava državne varnosti
GUO (Glavnoye Upravleniye Okhrany) – Glavna uprava za zaščito
KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti) – Komite državne varnosti
MB (Ministerstvo Bezopasnosti) – Ministrstvo za varnost
MVD (Ministerstvo Vnutrennykh Del) – Ministrstvo za notranje zadeve
RF (Rossiiskaya Federatsiya) – Ruska federacija
SBP (Sluzhba Bezopasnosti Prezidenta) – Predsedniška varnostna služba
SND (Commonwealth of Independent States – CIS) – Skupnost neodvisnih držav
SVR (Sluzhba Vneshney Razvedki) – Obveščevalna služba za tujino
SZ (Sovet Union) - Sovjetska zveza
ZSSR – Zveza sovjetskih socialističnih republik
TsSR (Tsentralnaya Sluzhba Razvedki) – Centralna obveščevalna služba

1 UVOD

Obveščevalna dejavnost je ena izmed najstarejših obrti v zgodovini človeštva, kajti človek je za svoje odločanje vedno potreboval podatke od drugih. Ta dejavnost, ki je vedno potekala nekje v ozadju, je pomemben del držav, organizacij in drugih skupin, s katero si ti želijo pridobiti informacije o svojih nasprotnikih, da bi s tem pridobili prednost na določenem konkurenčnem področju, zato ni čudno, da se obveščevalna dejavnost povezuje s termini, kot sta npr. tiha in skrita vojna.

Obveščevalna dejavnost je zagotovo eden najbolj pomembnih elementov znotraj sistema oblasti današnje Ruske federacije in je pomembno zaznamovala obdobja že od carske Rusije do Sovjetske zveze.¹ Redko katera obveščevalna skupnost po svetu je imela (in še vedno ima) v rokah tako velike pristojnosti in je doživela toliko sprememb in pretresov. Da so obveščevalne službe lahko zelo »priročna« stvar pri vladanju, so spoznali številni ruski »samodržci«, od Ivana Groznega in Josipa Stalina pa do novodobnih političnih voditeljev, kot je Vladimir Putin.

Ustanovitev Čeke leta 1917 je pomenila pomembno prelomnico, saj se je začelo sejanje strahu, umorov in trpljenja prebivalstva v obsegu kot še nikdar prej v zgodovini. Likvidacije, odvzemi premoženja, razlastninjenja, aretacije, hitra sodišča brez možnosti priziva so bila vse sredstva v rokah nove komunistične ureditve, ki je svoje lovke raztegnila na vsa mogoča področja družbenega življenja.

Leta 1954 je bil ustanovljen Komite državne varnosti, bolj znan kot KGB, imenovan tudi »meč in ščit«, ki je veljal za emblem sovjetske moči in glavno represivno orožje. V obdobju hladne vojne in blokvske delitve sveta je igral pomembno vlogo, saj so pod njegove pristojnosti spadale obveščevalna dejavnost, novačenje v tujini, širjenje komunističnih idej, likvidacije, opravljanje nadzora znotraj sovjetskih meja, bil pa je tudi vpleten v najpomembnejše krizne točke na zemljevidu. KGB, ki je pri ljudeh zbujal strah, je od prve sovjetske varnostne službe nasledil skoraj vse in se še bolj vtisnil v sovjetsko življenje.

---

¹ Na tem mestu je treba omeniti, da o »pravih« obveščevalnih službah, vsaj takšnih, kot jih poznamo danes, v času vse do razpada Sovjetske zveze ne moremo govoriti, kajti obveščevalna funkcija se je izvajala skupaj oziroma v okviru varnostne funkcije.

Ko je na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja razpadla Sovjetska zveza, to še zdaleč ni pomenilo kakšne revolucionarne spremembe za ruske obveščevalne institucije. Po padcu železne zaves, berlinskega zidu in z uvajanjem demokratičnih sprememb je KGB doživel sprva svoj neizbežen propad, saj je bil zaradi sodelovanja vodstva KGB pri državnem udaru novi predsednik Boris Jelcin prepričan, da ga je treba razkosati in s tem počistiti s preteklostjo, hkrati pa je izgubil svojo legitimacijsko vlogo – po eni strani je izgubil moč v državah, ki so postale samostojne, po drugi strani pa je postala (vsaj za kratek čas, če drugega ne) inferiorna tudi konfrontacija z Zahodom. Ta trdoživ organ je bil razdeljen na več delov, a novi predsednik Jelcin je kmalu uvidel, da lahko obveščevalne službe izkoristi za lastni interes. Tako je večkrat poskušal ustvariti močno službo, ki bi odgovarjala le njemu.

Skoraj dve desetletji kasneje obstaja pod vajetmi nekdanjih KGB-jevcev organizacija, ki se od svojega predhodnika ne razlikuje bistveno. Pod budnim očesom Kremlja je zrasla iz pogorišča in sedaj v sodobnem svetu zavzema pomembno vlogo. Govorim seveda o osrednji ruski obveščevalni službi FSB, ki je v procesu združevanja - ta še ni zaključen - vključila številne samostojne elemente obveščevalne skupnosti. Če so v času Sovjetske zveze obveščevalni organi delovali predvsem s ciljem tehnološke, vojaške in politične (pre)moči, pa so današnje razmere pripeljale na dnevni red vprašanja, kot so terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, organizirani kriminal, trgovina z drogami in energetska neodvisnost. Ruska federacija želi obenem še vedno ohraniti položaj kot eden izmed najpomembnejših globalnih akterjev. Na to se bo morala ruska obveščevalna skupnost dobro prilagoditi,² saj pri uresničevanju teh ciljev igra eno glavnih vlog.

V diplomski nalogi želim prikazati razvoj obveščevalne dejavnosti na ozemlju današnje Ruske federacije s poudarkom na sedanjih obveščevalnih službah in (de)koncentraciji obveščevalne dejavnosti v 20. in na začetku 21. stoletja. V prvem delu bom predstavil metodološki okvir naloge in glavne temeljne pojme. V četrtem poglavju sledi zgodovinski pregled obveščevalno-varnostne dejavnosti od carske Rusije do razpada Sovjetske zveze. Rdeča nit petega poglavja so spremembe, reorganizacije in reforme obveščevalnega sistema od začetka RF do danes. Šesto poglavje se nanaša na trenutni obveščevalni sistem RF z vsemi temeljnimi službami. Na koncu bosta sledili še verifikacija hipotez s sklepnimi mislimi in predstavitev uporabljene literature.

---

² Ta proces se je začel že ob koncu prejšnjega stoletja.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta preučevanja

Za obveščevalno dejavnost v RF in še prej SZ ter carski Rusiji je značilno, da je vedno odvisna od trenutne politične oblasti oziroma voditeljev. Carji so od 16. stoletja naprej obveščevalno-varnostne službe uporabljali predvsem za ohranitev in utrditev svoje oblasti. Tudi boljševiki in komunisti so Čeko in KGB vedno prilagajali trenutnim potrebam. Kratek zgodovinski pregled je zato nujen, še posebno zato, ker se po razpadu KGB zgodi nenavaden preobrat – na najvišjih položajih obveščevalnih služb danes sedijo ljudje iz nekdanjega Komiteja državne varnosti. Današnji obveščevalni sistem RF je zato še bolj določen z dogajanjem v preteklosti. V tem diplomskem delu želim izpostaviti tudi reformno pot od razpada SZ do danes, ki odločilno vpliva na razumevanje sedanjega obveščevalnega sistema.

2.2 Cilji preučevanja

Cilji preučevanja so:

- definirati temeljne pojme v povezavi z obveščevalno dejavnostjo in obveščevalnimi službami;
- opredeliti, opisati in analizirati genezo obveščevalne dejavnosti v carski Rusiji in SZ;
- prikazati razpad KGB in spremembe obveščevalne skupnosti v smeri (de)koncentracije moči in pristojnosti obveščevalne dejavnosti;
- raziskati reforme obveščevalnega sektorja RF;
- navesti in opredeliti osnovno strukturo obveščevalne skupnosti v RF;
- redefinirati obveščevalno dejavnost in prilagoditev novim razmeram, v katerih so se znašle obveščevalne službe.

2.3 Hipoteze

- **H1:** Zgodovinski razvoj ruskih obveščevalnih služb razkriva visoko odvisnost njihovega razvoja in dejavnosti od aktualne politične oblasti.

Od začetka razvoja obveščevalno-varnostne dejavnosti v 16. stoletju do danes se kaže očitna odvisnost obveščevalnih služb bodisi od carja, političnega biroja bodisi predsednika, ki so službe uporabljali predvsem za utrditev lastne oblasti.

- **H2:** V sodobni Ruski federaciji poteka intenziven proces krepitev moči obveščevalnih služb.

Po razpadu SZ in nastanku novih obveščevalnih služb so te utrpeli pomanjkanje finančnih sredstev in številne odhode kadrov iz svojih vrst, od druge polovice 90. let naprej, še posebno na začetku 21. stoletja, pa so se njihove pristojnosti začele krepiti.

- **H3:** V ruski obveščevalni skupnosti se vse več moči koncentrira v okviru FSB, ki postaja vse bolj načrtovano podobna nekdanjemu KGB.

Ko je na čelo FSB leta 1998 prišel Vladimir Putin, je FSB začel postopoma prevzemati nadzor nad nekaterimi drugimi obveščevalnimi službami, kar se je še okrepilo, ko je Putin prevzel mesto predsednika države. Ta proces bo po obliki in formi prinesel obnovitev KGB.

2.4 Uporabljena metodologija

V diplomskem delu sem uporabil več različnih raziskovalnih metod, in sicer:

1. **metodo zbiranja primarnih in sekundarnih virov**, ki je siceršnji predpogoj za uporabo vseh nadaljnjih metod;
2. **metodo analize in interpretacije primarnih virov**, s pomočjo katere sem raziskal dostopne uradne dokumente, pravne akte in zakonodajo, ki sem jih uporabil pri razumevanju ustroja, nalog, kompetenc obveščevalnih služb;
3. **metodo analize in interpretacije sekundarnih virov**, s katero sem primerjal, analiziral strokovne publikacije, kot so knjige, zborniki, članki in druga raziskovalna dela tako v elektronski kot tudi v tiskani obliki, kar mi je koristilo pri pojasnjevanju tez, potrjevanju dejstev in pridobivanju podatkov;
4. **deskriptivno metodo**, s katero sem opisal predvsem temeljne pojme;
5. **metodo primerjalnega raziskovanja**, ki mi je pomagala predvsem pri preučevanju razlik pri obveščevalnih službah, ki so jih doletele reforme oziroma spremembe;
6. **metodo zgodovinske analize**, ki sem jo uporabil pri analiziranju zgodovinskega pregleda obveščevalne dejavnosti;
7. **študijo primerov**, ki mi je služila predvsem pri navajanju primerov posameznikov in dogodkov.

3 TEMELJNI POJMI

Za naše področje preučevanja so ključni pojmi obveščevalni sistem, obveščevalna dejavnost, obveščevalne službe, protiobveščevalno delovanje, protiobveščevalna služba in vohunstvo.

3.1 Obveščevalni sistem

Za obveščevalni sistem se v teoriji in praksi pogosto uporablja sintagma **obveščevalno-varnostni sistem**,³ ki označuje celoto obveščevalnih in varnostnih institucij, ki zbirajo podatke in ukrepajo (Purg 1995a, 56). Zajema predvsem obliko in način organiziranja, koordiniranje, usmerjanje in nadzor nad obveščevalnimi službami (Brezovšek in Črnčec 2007, 121).

Bistvo te opredelitve je, da se varnostna⁴ in obveščevalna funkcija prepletata oziroma obravnavata skupaj. Purg (1995b, 36) pravi, da pojem v sedanjih razmerah ni ustrezen in je v bistvu ostanek preteklega obdobja. **Obveščevalni sistem** je torej primerneje obravnavati ločeno. Đorđević (1980, 35) zanj pravi, »da je s predpisi definirano področje pristojnosti in vzajemnih pravic vseh obveščevalnih organizacij in drugih državnih ustanov, ki so pooblaščen, da zbirajo, ocenjujejo in predstavljajo obveščevalne podatke in informacije, kot tudi izvršujejo druge naloge, ki so jim naložene«.

3.2 Obveščevalna dejavnost

Šaponja (1999, 9) definira obveščevalno dejavnost kot »proces, ki zajema zbiranje in analitično obdelavo surovih podatkov in izdela celovit obveščevalni izdelek, ki ga uporabnik potrebuje za sprejemanje odločitev na državniškem, političnem, gospodarskem in varnostnem področju«. Je zavestna, razumska, načrtna, organizirana dejavnost; v sodobnem času podprta

---

³ Osnovne sestavine obveščevalno-varnostnega sistema so:

- vse obveščevalno-varnostne službe v državi, ki so bile ustanovljene in organizirane zaradi doseganja določenih ciljev z določenimi resursi;
- pravni predpisi, ki urejajo področje dela in pristojnosti, metode in sredstva dela obveščevalno-varnostnih služb;
- usmerjanje in nadzor obveščevalno-varnostne dejavnosti;
- medsebojni odnosi med posameznimi sestavinami (Stopar 2002, 2).

⁴ V povezavi s tem lahko navedemo definicijo **varnostnega sistema**, ki ga Đorđević (1980, 114) opredeli kot »urejeno in sinhrono celoto telesa, organizacije ali službe, ki se s ciljem zaščite vladajoče strukture in tajnosti poslužuje različnih aktivnosti in ukrepov proti ogrožujočim aktivnostim nasprotnika«.

tudi s sodobnimi tehnologijami. Shulsky (1993, 1) trdi, »da je njen cilj uresničiti nacionalne varnostne interese in se zoperstaviti grožnjam dejanskih ali potencialnih nasprotnikov«.

Obveščevalno dejavnost⁵ lahko razumemo v **širšem** in **ožjem** smislu pojmovanja.⁶ Richelson (v Brezovšek in Črnčec 2007, 118) pravi, da jo v širšem smislu razumemo kot »izdelek, ki nastane z zbiranjem, obdelavo, integracijo, analizo, vrednotenjem in interpretacijo razpoložljivih podatkov v zvezi s tujimi državami ali območji«. V ožjem smislu zajema obveščevalna dejavnost le tajno zbiranje in analiziranje podatkov ter njihovo transformacijo v »obveščevalno informacijo«⁷ (Purg 1995b, 31).

V povezavi s pojmom obveščevalna dejavnost se večkrat uporablja tudi sintagma **obveščevalno delovanje**. Labović (1987, 5) jo npr. zelo slikovito opiše kot »tajni boj s posebnimi sredstvi, ki vključuje celovit sistem zapletov, prevar, laži, slepil, podlosti in dvoličnih iger«. Obsega vse veje vojaške, politične in ekonomske oblasti držav, ki nas zanimajo (Labović 1987, 8). Vključuje zbiranje in analizo obveščevalnih informacij, ki so relevantne za osnovanje in implementacijo nacionalne varnostne politike (Shulsky 1993, 2).

Pri obveščevalni dejavnosti moramo nujno omeniti tudi t. i. **obveščevalni cikel**. Po Richelsonu (v Purg 1995a, 31) »zajema zbiranje in obdelavo podatkov ter njihovo posredovanje različnim organom«. Avtorji navajajo različno število posameznih stopenj ciklusa, od tri do pet (Purg 1995a, 30). Najbolj podroben je Clark (2007, 10–11), ki govori o šestih stopnjah:

Obveščevalna dejavnost običajno poteka v šestih korakih. Začne se z zahtevami oziroma potrebami, ki se nanaša na določen splošni problem. Drugi korak je načrtovanje oziroma usmeritev. Vprašanje, ki se

---

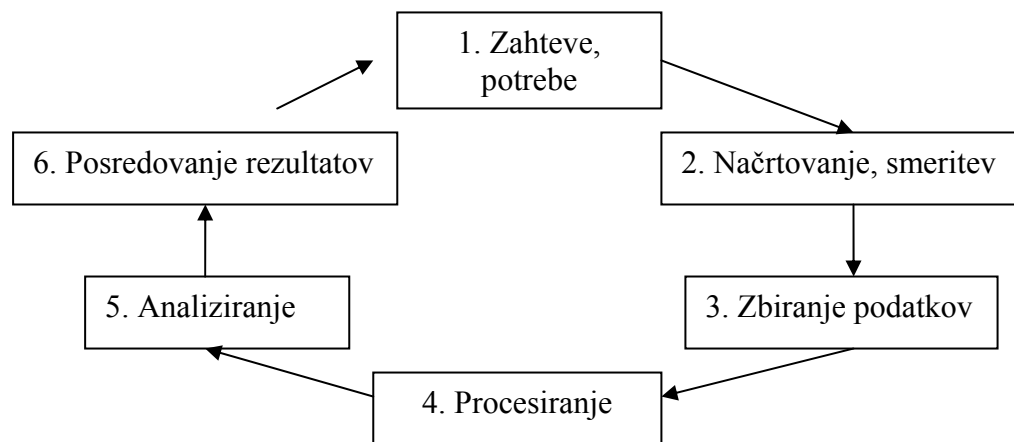
⁵ Pri izvajanju obveščevalne dejavnosti moramo ločiti med besednima zvezama **obveščevalna skupnost**, ki jo sestavljajo obveščevalne službe, organizacije za zbiranje posebnih obveščevalnih podatkov ter drugi obveščevalni elemente pri raznih ministrstvih (Richelson v Brezovšek in Črnčec 2007, 121), in **obveščevalno organizacijo**, ki jo sestavljajo ljudje in sredstva, ki jih ti uporabljajo pri svojem delu, ter položaj v družbi, ki jim omogoča, da izpolnjujejo svoje naloge (Lukić 1981, 135).

⁶ Obveščevalna dejavnost se deli na **strateško**, **operativno** in **taktično**. Strateško obveščevalno dejavnost se uporablja pri osnovanju nacionalne strategije in politike, pri spremljanju mednarodnih razmer. Strateško obveščevalno dejavnost uporablja tudi vojska pri načrtovanju vojaških načrtov, pri odločanju o oborožitvenih sistemih in strukturiranju oziroma velikosti svojih enot. Operativna obveščevalna dejavnost je usmerjena predvsem na razpoložljiva sredstva in namene nasprotnika (Clark 2007, 49–50). V oboroženih silah podpira načrtovanje in vodenje vojaških operacij ter posegov, obenem pa predstavlja tudi povezavo med strateškim in taktičnim nivojem (Fabčič 1998, 5). Taktična obveščevalna dejavnost deluje v prvih vrstah konflikta. V oboroženih silah jo implementirajo poveljniki na taktični ravni pri načrtovanju in vodenju spopadov (Clark 2007, 49–50).

⁷ **Obveščevalni podatek** je podatek oziroma informacija, ki je obveščevalno obdelana in je rezultat zbiranja, ocenjevanja, analize in interpretacije (Fabčič 1998, 3). Podatki, obdelani v obveščevalnem ciklusu, postanejo **obveščevalna informacija** (Šaponja 1999, 14).

ob tem zastavlja, je, kakšne informacije zbrati in kako. Naslednja stopnja je zbiranje oziroma pridobivanje podatkov. Ko se to zaključi, je na vrsti obdelava pridobljenih podatkov. Tako zbrani in obdelani material moramo spraviti v pravi kontekst, kar imenujemo analitična oziroma produkcijska faza⁸. Rezultate dela moramo posredovati stranki, naročniku oziroma uporabniku. Običajno to poteka prek sporočila (v elektronski obliki) ali briefinga.

Slika 2.1: Tradicionalni obveščevalni krog

Vir: Clark (2007, 10).

Pridobivanje podatkov omogočajo **obveščevalni viri**. Fabčič (1998, 6) omenja štiri temeljne oblike:

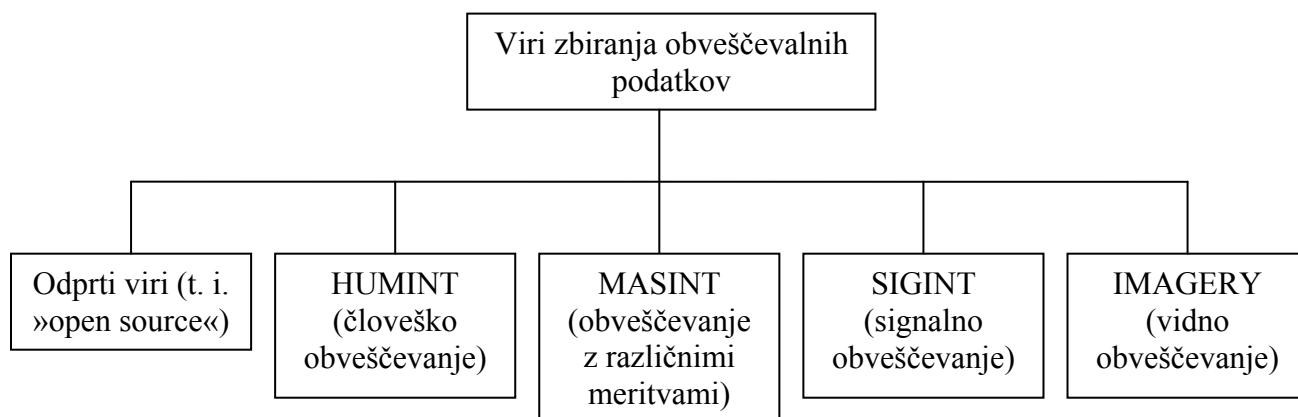
- HUMINT (human intelligence) je zbiranje obveščevalnih podatkov s človeškim potencialom;
- IMINT (imaginary intelligence) obsega zbiranje obveščevalnih podatkov s pomočjo slik, in sicer ne zgolj fotografij, ampak tudi aerofoto posnetkov, satelitskih posnetkov, infrardečih posnetkov, radarskih slik;
- MASINT (measurment and signature intelligence) se nanaša na zbiranje podatkov z merjenji signalov, valov, toplote in drugih elementov, ki se pojavljajo pri delu različnega orožja in opreme;
- SIGINT (signals intelligence) je zbiranje podatkov s prisluškovanjem, lociranjem in motenjem sovražnikovih elektronskih komunikacijskih in nekomunikacijskih sredstev - deli se na COMINT, ELINT in FISINT⁹ (zunanje obveščevalno delovanje).

⁸ V tej fazi nastanejo obveščevalni izdelki, kot je npr. »obveščevalna ocena« (intelligence estimate) (Fabčič 1998, 10). Obveščevalna ocena je osnova za dejstva in domneve, ki jih uporabnik potrebuje za nadaljnje delo (Fabčič 1998, 3).

⁹ COMINT (obveščevalna dejavnost za zveze) obsega prestrezanje, obdelavo in poročanje o nasprotnikovih zvezah – glasovne in podatkovne zveze, posnetke, elektronsko pošto in ostale prenose podatkov (Clark 2007, 95). ELINT zajema obveščevalno delovanje, ki izhaja iz elektromagnetskega sevanja. Osnovni vir ELINTA je

Clark (2007, 86) k vrstam obveščevalnih podatkov prišteva tudi **odprte vire**. Ti se nanašajo na lahko dostopne zunanje vire, kot so literatura (časopisi, knjige) in različne internetne baze.

Slika 2.2: Viri zbiranja obveščevalnih podatkov ZDA

Vir: Clark (2007, 85).

3.3 Obveščevalna služba

Za pojem **obveščevalna služba** ne obstaja splošna definicija, saj jo različni avtorji opredeljujejo različno. Labović (1987, 7) pravi, »da so obveščevalne službe specifične organizacije, ki po tajnih poteh zbirajo in obdelujejo podatke o svojih nasprotnikih«. Đorđević (1980, 29) to definicijo nadgradi, saj obveščevalno službo definira kot organizirano aktivnost ali organizacijo – ustanovo, ki v interesu vodilnih političnih sil struktur zbira, ocenjuje in jim predstavlja določene podatke o nasprotniku, ščiti lastne interese in deluje na področjih drugih aktivnosti, ki pripomorejo k uresničevanju določenih političnih ciljev. Anžič (1996, 59) gre še nekoliko dlje, v definicijo pa vključi tudi teroristično dejavnost: »Obveščevalne službe odkrivajo, preprečujejo in preiskujejo dejavnosti tujih organov, skupin, organizacij in posameznikov, ki so uperjene proti obstoju države, varstvu ustavne ureditve, varnosti in drugim ustavnim interesom, ki zlorablajo državno ozemlje za teroristično dejavnost proti tretji državi, pa tudi varovanje zaupnih podatkov državnih organov«.

---

radar. ELINT uporabljajo tako bojne ladje, ladje, ki zbirajo obveščevalne podatke, podmornice in specializirana letala (Polmar in Allen 1998, 185).

Vojna enciklopedija (1970, 215) opredeli obveščevalno službo kot »specifično organizacijo države, ki zbira, proučuje, obdeluje in uporablja obveščevalne podatke o drugih državah kakor tudi o dejavnostih subverzivne narave«. Gre za strokovno, specializirano in razmeroma samostojno službo, ki uporablja lastna sredstva in metode, je del državnega aparata ter deluje kot element politike. Obveščevalne službe v demokratičnih državah so strokovni servis za državno politiko, ki pri odločanju o strateških vprašanjih potrebuje pravočasne in celovite informacije o dogajanjih v lastni in drugih državah ter strokovne ocene njihovega pomena (Grizold 1996, 111).

Po Đorđeviću (1980, 37–38) obstaja več vrst obveščevalnih služb. Pri delitvi glede cilja obveščevalnih služb poznamo ofenzivne in defenzivne obveščevalne službe,¹⁰ po področjih raziskovanja pa ločimo **politično**,¹¹ **vojno**¹² (vojaško) in **ekonomsko**¹³ obveščevalno službo. Prvi dve službi spadata predvsem v okvir države, ekonomska obveščevalna služba pa vsebuje tudi elemente privatne oziroma zasebne obveščevalne dejavnosti¹⁴ (Lukić 1981, 147).

3.4 Protiobveščevalna dejavnost

V širšem smislu se nanaša na zbiranje in obdelavo podatkov, tajne aktivnosti, ki služijo za zaščito naroda (vključno z zaščito lastnih obveščevalnih aktivnosti) proti sovražnemu delovanju tujih obveščevalnih služb. V ožjem smislu pojmujeemo protiobveščevalno dejavnost kot preventivo pred pridobivanjem informacij s strani sovražnika, ki bi mu dale prednost (Shulsky 1993, 111). Obsega vse aktivnosti, s katerimi se

---

¹⁰ Prva je osredotočena na preiskovanje na teritoriju nasprotnika, defenzivna obveščevalna služba pa organizira zbiranje informacij na svojem teritoriju ali svojih objektih v tujini (Đorđević 1980, 37–38).

¹¹ Pri tem gre primarno za zbiranje podatkov o vodilni politični strukturi nasprotnika (Đorđević 1980, 39).

¹² **Vojaška obveščevalna skupnost** zbira podatke glede moči in virov oboroženih sil nasprotnika (Đorđević 1980, 40). **Vojaška obveščevalna dejavnost** je namenjena podpori pri odločanju za vodenje vojaških operacij. V zadnjem času je vedno bolj aktualna in pomembna obveščevalna podpora pri vodenju operacij ali vzpostavljanje miru v okviru multinacionalnih koalicijskih sil (Šaponja 1999, 68–69). Obsega zbiranje, obdelavo in produkcijo ter "dissemination" informacij, ki so povezane s tujimi oboroženimi silami. Vojaška obveščevalna dejavnost se običajno nanaša na kopenske enote. V večji meri se razlikuje od obveščevalne dejavnosti, ki jo izvajajo mornariške enote, v manjši pa od obveščevalnih aktivnosti letalstva.

¹³ Največ ekonomskega obveščevalnega delovanja poteka prek t. i. odprtih virov. Polmar in Allen (1998, 277) omenjata pri ekonomski obveščevalni službi termin **industrijsko vohunstvo**, ki obsega komercialno vohunjenje s ciljem nelegitimno pridobiti prednosti. Do leta 1980 se je termin nanašal predvsem na zasebna podjetja, ki so vohunila pri svojih tekmecih, od tega leta dalje pa industrijsko vohunjenje pomeni predvsem s strani države financirano vohunjenje proti drugi državi. Tu mislimo predvsem na podjetja, koncerne in združenja, ki so v privatnem lastništvu (Lukić 1981, 147).

zaščiti pred zunanjimi atentati, vohunstvom, sabotажami in zbiranjem obveščevalnih podatkov (Polmar in Allen 1998, 139). Purg (1995a, 34) trdi, »da poskuša protiobveščevalna dejavnost preprečiti tujim vohunom prodor do pomembnih informacij v vladi, oboroženih silah in varnostnih organih«.

3.5 Protiobveščevalna služba

Je specializirana organizacija gibanja ali države, ki odkriva in onemogoča delovanje obveščevalnih služb nasprotnikov, organizira in ščiti lastne tajnosti in sistem, kot tudi dezinformira sovražnika (Đorđević 1980, 103). Pod pojmom protiobveščevalna služba¹⁵ se razume celotni varnostni sistem (služba), katere delovanje je usmerjeno proti domačim in tujim sovražnikom, ki delujejo bodisi znotraj bodisi zunaj države. Njen cilj je zaščita lastnega državnega in družbenega reda od vseh vrst sovražnikovih delovanj (Lukić 1981, 124). Sotlar (1996, 205) govori o rušenju ustavne ureditve, saj pravi, »da protiobveščevalna služba brani državo pred delovanjem tujih obveščevalnih služb, drugih organizacij, skupin in posameznikov, ki poizkušajo z nasilnimi sredstvi rušiti ustavno ureditev«.

3.6 Vohunstvo

V literaturi se pogosto omenja termin vohunjenje oziroma **vohunstvo**, ki ga ne smemo enačiti z obveščevalno dejavnostjo. Vohunjenje je namreč tajno zbiranje zaupnih podatkov v neki državi z nedovoljenimi sredstvi in metodami, ki ga izvaja druga država, njene organizacije ali posamezniki (Lukić 1981, 15). Gre za prepovedano zbiranje tajnih, z zakoni zaščiteneh podatkov, ali pa opravljanje z zakoni prepovedanih aktivnosti, povezanih z obveščevalno dejavnostjo (Purg v Šaponja 1999, 13–14).

---

¹⁵ Po Đorđeviću (1980, 106) obstaja več vrst: **ofenzivna**, **defenzivna**, **resorna** (deluje, da zaščiti določen del državne strukture, kamor se želijo infiltrirati nasprotnikovi agenti) in **teritorialna** (služba ščiti ozemlje določene države).

4 ZGODOVINSKI PREGLED

Zgodovinski pregled obveščevalne dejavnosti sega v čas carske Rusije (16. stoletje), nadaljuje se z obdobjem sovjetske Rusije (od 1917 do 1991), končuje pa s postsovjetskim obdobjem Ruske federacije.

4.1 Carska Rusija

4.1.1 Opričina in Tajni biro

Nastanek varnostne dejavnosti današnje Ruske federacije datira v čas carja Ivana Groznega, ki je leta 1565 ustanovil **Opričino** (Lukić 1982, 91), prvo rusko tajno službo (Pringle 2006, 183).¹⁶ Opričinci,¹⁷ člani organizacije, ki je takrat štela okrog 6.000 ljudi, so bili carju popolnoma vdani in so bili opravičeni kakršne koli zakonske odgovornosti – povedano drugače, brez omejitev so lahko počeli vse. Osnovne metode njihovega boja proti »sovražnikom režima« so zajemale različna mučenja in denunciacije (usmrčitve) (Lukić 1982, 91). Že iz tega časa so znana številna grozodejstva, saj so bile v imenu carja popolnoma uničene cele vasi in celo mesta¹⁸ (Pringle 2006, XXIV). V času svojega delovanja je Opričina učinkovito »utišala« aristokracijo in veleposestnike, ki so nasprotovali Ivanu Groznemu in želeli zasesti njegovo mesto (Lukić 1982, 92). Leta 1572 jo je Grozni zaradi njene naraščajoče moči ukinil (glej Pringle 2006, 183). Naslednjih sto let podobna organizacija ni obstajala, glavni nosilec varnostne dejavnosti je bila vojska. Leta 1650 car Aleksej z ustanovitvijo **Tajnega biroja** postavi temelje bodoče varnostne službe. Tajni biro je imel svoje agente, ki so spremljali delovanje političnih nasprotnikov doma in v tujini, skrbeli pa so tudi za varnost carjevih odposlancev na drugih dvorih (Lukić 1982, 92).

4.1.2 Preobraženski biro

Prihod na oblast Petra Velikega pomeni pomembno prelomnico, saj ta leta 1699 ustanovi t. i. **Preobraženski biro**, ki postane prva prava politična tajna služba. Osnovni cilj

---

¹⁶ Vse od takrat so imele ruske varnostne institucije izjemno veliko zmogljivosti in manevrskega postora za iskanje, odkrivanje in uničevanje sovražnikov trenutnega režima tako na domačih tleh kot tudi v tujini (Pringle 2006, XXIV).

¹⁷ Od uslužbencev drugih državnih služb so se razlikovali po svojih črnih uniformah s posebnimi našitki, jezdili pa so izključno na črnih konjih. Opričina je bila vojaško organizirana, po nalogah in pravicah pa je imela policijsko-sodno oblast (Lukić 1982, 91).

¹⁸ Člani Opričine so leta 1570 v pettedenskem pokolu popolnoma uničili mesto Novgorod, ki je eno izmed najstarejših mest v Rusiji (Polmar in Allen 1998, 415).

urada je bil boj proti sovražnikom carja, njegove družine in vladavine (Lukić 1982, 92). Imel je carjeva pooblastila, da poišče, zadrži, muči in ubije vsakogar, ki je osumljen nepororščine carju. Biro je rekrutiral obveščevalce, ki so zbirali informacije o delovanju proti carju med plemstvom, duhovščino in kmeti (Pringle 2006, 206). Leta 1767 je dobil pooblastila, da v odsotnosti Petra Velikega, ki je potoval po Zahodni Evropi, popolnoma odgovarja za varnost carske Rusije (Lukić 1982, 92). Pred samovoljo posameznikov urada se je želel car zaščititi, zato je ustanovil Tajno carjevo pisarno, ki je skrbela za nadzor. S smrtjo Petra Velikega leta 1726 so pisarno ukinili, tri leta kasneje pa tudi Preobraženski urad.

Vse do prihoda carice Ane na prestol v Rusiji ni obstajala varnostna politična organizacija. Z dekretom 6. aprila leta 1731 je Ana ustanovila **Urad za tajna obvestila**.

Francoska revolucija leta 1789 je izzvala strah pri carici Katarini, ki je bila takrat na oblasti. Ta je zaradi tega usmerila delovanje tajne policije ne le na zagotavljanje lastne varnosti, temveč tudi na boj proti različnim skupinam in posameznikom, ki bi lahko v državi širili ideje francoske revolucije. Leta 1801 prestol zasede car Aleksander. Ta je ustanovil dva **komiteja**, ki sta se ukvarjala z varnostno dejavnostjo (Lukić 1982, 93). Od leta 1811 do 1819 je obstajalo policijsko ministrstvo, ki je imelo posebno pisarno za ukvarjanje s političnimi delikti, a so ga po osmih letih ukinili, policijo pa so podredili ministrstvu za notranje zadeve. Poleg varnostne službe v okviru ministrstva za notranje zadeve so v tem času delovale še nekatere varnostne službe kot npr. **varnostna vojna policija**, ustanovljena leta 1821, in tajna policija generalnega guvernerja Petrograda (Lukić 1982, 94).

4.1.3 Tretja sekcija

Vstaja Decembristov¹⁹ je pomenila pomembno prelomnico v zgodovini ruske notranje varnostne dejavnosti. Nov car, Nikolaj I, je spoznal, da mu ne nasprotuje kmečko prebivalstvo, ampak mladi vojaški oficirji, ki so bili »okuženi« z liberalizmom. To je novega avtokrata prepričalo, da je s pomočjo generala Aleksandra Benkendorffa, po poreklu Nemca,

---

¹⁹ Do **Vstaje Decembristov**, poznane tudi kot decembrska vstaja, je v carski Rusiji prišlo 14. decembra (26. decembra po julijanskem koledarju) leta 1825. Ruski vojaški oficirji, vsi veterani vojn z Napoleonom, so se z okrog 3.000 vojaki uprli Nikolaju I, ki je zasedel prestol. potem ko se je njegov starejši brat Konstantin odpovedal pravici do nasledstva v vladanju. Ker se je to zgodilo decembra, so vstajnike imenovali tudi Decembristi. Vstaja se je zgodila na Senatnem trgu v Sankt Peterburgu, ki so ga ob 100-letnici preimenovali v Trg Decembristov. Vstajo je Nikolaj I zadušil, ko so njemu podložne enote streljale na upornike, med katerimi so prevladovali kmečki vojaki, ki sploh niso razumeli, zakaj se borijo. Pet glavnih zarotnikov so obesili, 121 pa so jih poslali v iznanstvo ali so jih pozaprlji v Sibiriji (glej Pringle 2006, 62–63).

ustanovil varnostno policijo z imenom **Tretja sekcija**, ker je le tako lahko izvajal učinkovit nadzor nad osebami, osumljenimi nepokorščine in izdaje – tako doma kot v tujini (Pringle 2006, 63). Nikolaj I. je idejo za ustanovitev Tretje sekcije dobil pri razmišljanjih samih Decembristov o stvarjenju varnostne službe po padcu monarhije in vzpostavitvi nove oblasti (Lukić 1982, 94). Tretja sekcija je delovala skupaj s paravojaškimi korpusi žandarmarije, da bi tako imeli dober nadzor nad urbanimi in ruralnimi območji. Car je delovanje Tretje sekcije neprestano spremljal (Pringle 2006, 262). Ta je kmalu postala najvišji organ oblasti in nad vsemi preostalimi državnimi institucijami (Lukić 1982, 94). Žandarmerijski oficirji in komandanti so imeli v okrožjih popolno oblast in so bili celo nad provincialnimi guvernerji, ki so s provincami upravljali v imenu carja. Oficirji in komandanti so svojo moč izkazovali ne le prek žandarmarijskih uradov, temveč tudi prek svojih številnih tajnih agentov.

S prihodom na prestol Aleksandra II. je Tretja sekcija izgubljala pomen, saj ji car ni popolnoma zaupal, hkrati pa je izvedel liberalne reforme, ki so jo oslabile.

V letih od 1861 do 1862 so nastopili politični nemiri, katerim niti Tretja sekcija niti policija nista bili kos (Lukić 1982, 95). 4. aprila leta 1866 so na Aleksandra II. poskušali izvesti atentat, zaradi česar so Tretja sekcija, žandarmarija in petrogradska policija začeli vršiti številne aretacije in najstrožje represalije, kar pa ni dalo zelenih rezultatov. Hkrati je bila Tretja sekcija v slabih odnosih z drugimi varnostnimi organizacijami, nesposobna pa se je bila zoperstaviti kakršnim koli terorističnim organizacijam, katerih člani so se večkrat vtihotapili v njeno sredino, zato je bila že vnaprej obsojena na propad (Pringle 2006, 263). Atentati so se nadaljevali, zato je car 9. 2. 1880 ustanovil **Višji izvršni odbor**, ki je postal odgovoren za politično varnost in red. Na čelo je postavil generala Mihaila Loris-Melikova, ki sta mu bila glavna cilja boj proti državnim sovražnikom in preprečevanje terorističnih dejanj.

Novi organ je Loris-Melikovu služil za uvajanje diktature v vse ravni varnostne službe in za nadzor vseh državnih ustanov, tudi zunanjih zadev. Poleg tega si je podredil vse generalne guvernerje, sodišča in policijo. Loris-Melikov je imel kmalu pod seboj tudi Tretjo sekcijo in žandarmarijo, pri carju pa je dosegel razpustitev Višjega izvršnega odbora. Poostril je vse dotedanje ukrepe in pregone političnih sovražnikov carja in države, kaznovanje zapornikov in pregone v Sibirijo, kaznovalne metode, osnoval je nove posebne zapore za politične prestopnike, ljudje pa so bili lahko obsojeni na smrtno kazen brez predhodnega sojenja (Lukić 1982, 97). S tem je postavil temelje prihodnji razvpiti in najsurovejši varnostni službi v carski Rusiji – **Ohrani**.

4.1.4 Ohrana

Po uspešnem atentatu na carja Aleksandra II. je na oblast prišel Aleksander III., ki pa ni bil sposoben vladati taki državi, kot je bila tedanja Rusija. Loris-Melikova je zamenjal Nikolaj Ignatijev. Ta je po prevzemu funkcij uvedel specialne službe za obveščevanje in politične delikte v Petrogradu, Moskvi in Varšavi. Poimenoval jih je varnostne sekcije, podrejene pa so bile policijskim službam. 14. 8. 1881 je bila ustanovljena Divizija za zaščito reda in socialne varnosti, bolj znana kot **Ohrana**, ki je v carski Rusiji postala sinonim za samovoljo, strahovlado, brezzakonje in nasilje, ki so Rusiji vladali celih 36 let (Lukić 1982, 97-98). Ohrana je bila v svojem bistvu dinastična politična policija²⁰, ukvarjala pa se je predvsem z iskanjem carjevih sovražnikov, predvsem revolucionarjev, ki so želeli zrušiti carsko Rusijo. Ko se je bitka s socialisti in komunisti začela zaostroovati, je Ohrana ustanovila posebne odrede policijskih agentov – najprej v prestolnici, nato pa po vsej Rusiji (Lopušina 1999, 10).

Zaradi želje po reorganizaciji varnostne službe, še posebej policije, je Ignatijev padel v nemilost carja, zato ga je ta zamenjal z grofom Dimitrijem Tolstojem.²¹ Ta je posebno pozornost namenil delovanju varnostne službe v tujini. Zato je osnoval posebno službo za tujino. Sedež službe je bil na ruskem konzulatu v Parizu, njene aktivnosti (infiltracija provokatorjev,²² rekrutiranje malodušnih revolucionarnih posameznikov, uporaba groženj, sile itd.) pa so pokrivale ruske revolucionarje, ki so delovali v Nemčiji, Avstro-Ogrski in drugih evropskih državah. Služba za tujino je pomenila začetek moderne obveščevalne službe carske Rusije.²³

Zaradi stopnjevanja nezadovoljstva med ljudstvom je 9. januarja leta 1905 izbruhnila revolucija, v kateri so se spopadli delavci in policija. V tem času se med revolucionarnimi skupinami in delavci oblikujejo službe za boj proti infiltriranim policijskim vohunom, ki dejansko pomenijo prve začetke nove varnostne službe v bodoči SZ. Ohrana je še okrepila infiltracijo svojih agentov v vrste revolucionarjev in izseljencev, obenem pa jih je opremila s

²⁰ **Politična policija** je specializirana organizacija v okviru državnega aparata, ki odkriva in onemogoča delovanje nasprotnika ter obvešča in varuje vodilno politično strukturo (Đorđević 1980, 108).

²¹ Strokovnjaki za zgodovino vohunstva menijo, da je bila posebna specialnost Obrane obkrožanje nasprotnikov z agenti provokatorji (Adamović v Lukić 1982, 98).

²² **Agent provokator** je agent, ki policiji pomaga preiskovati kriminalna dejanja s strani posameznikov ali skupin (Polmar in Allen 1998, 7). Agent provokator je nekdo, ki se infiltrira v določeno skupino ali organizacijo, zato da sprovcira točno določena, po navadi nezakonita dejanja, in s tem kriminalizira delovanje organizacije (Lerner in Wilmoth Lerner 2003, 118).

²³ Izvemajoč vojno obveščevalno službo, ki je delovala predvsem za potrebe vojske.

tehničnimi sredstvi (tiskalni stroji, papir), da bi svojim agentom zagotovila čimboljše pozicijo v revolucionarnih sredinah²⁴ (Lukić 1892, 101).

Začetek 1. svetovne vojne in napoved vojne carski Nemčiji sta prinesla veliko sprememb tudi v delo Ochrane, saj se je koncentracija boja proti revolucionarnim skupinam in notranjim sovražnikom prenesla na delovanje proti nemškimi vohunom. S februarско revolucijo²⁵ je v Petrogradu Ohrana prenehala obstajati, kmalu pa so jo razpustili tudi drugod v državi. Nekdanji uslužbenci in agentje Ochrane so se pred novo oblastjo skrili, nekatere so aretirali, veliko pa jih je pobegnilo v tujino, kjer so se pridružili tamkajšnjim obveščevalnim službam in delovali proti svoji nekdanji domovini. Po oktobrski revoluciji²⁶ nova sovjetska oblast ni imela tajne policijske policije. Njeno vlogo in naloge je prevzel **Biro za kontravohunstvo petrograjskega vojnega okrožja**, na čelu katerega je bil polkovnik Nikitin, ki je pazil, da se vanj ni vključil noben pripadnik iz nekdanjih policijskih in žandarmarijskih enot. Delovanje Biroja je zajemalo izključno vojno (vojaško) vohunstvo, ni se smel pa ukvarjati z vprašanji politične varnosti (Lukić 1982, 101).

4.2 Sovjetska Rusija

4.2.1 Čeka

Ena prvih organizacij, ki je bila ustanovljena z boljševiško vlado 20. decembra 1917, je postala znana pod imenom **Čeka**.²⁷ Na ta dan se je rodil ruski državni varnostni aparat, ali z

---

²⁴ Bilo je tudi nekaj komičnih zadev. Tako je npr. vsak vodja Ochrane dobil posebno nagrado od države, če so pod njegovim vodstvom odkrili tiskarno revolucionarjev. Da bi dobili to nagrade, so nekateri vodje policije iz državne blagajne dajali denar agentom, da bi sami postavili tiskarno. Tako bi jo lahko »odkrili« in s tem prišli do nagrade (Lukić 1892, 101).

²⁵ **Februarska revolucija** v Rusiji leta 1917 je del revolucionarnega vrenja tistega časa in prvi korak k oktobrski revoluciji. Februarska revolucija je bila naperjena proti carju. Ukinjena je bila cesarska oblast in vzpostavljena republika. Začasna vlada je razpisala volitve v ustavodajno skupščino. Že precej pred temi volitvami pa so boljševiki zbrali »Vrhovni sovjet delavskih in vojaških poslancev (deputatov)«. S tem pa se je pričelo dvovladje (Južnič 1985, 115).

²⁶ **Oktobrška revolucija** je običajen naziv za vstajo v Petrogradu v noči s 24. na 25. oktober 1917 po starem koledarju (ali s 7. na 8. november po novem), ko so oboroženi delavci z vojaki pod vodstvom boljševikov zrušili začasno vlado. Zato jo nekateri imenujejo boljševiška, bolj redko pa tudi *novembrska revolucija*. V nekaterih pogledih je bila nadaljevanje ruske revolucije leta 1917, pri čemer je bila prva faza tako imenovana februarška revolucija. Najbolj markanten voditelj revolucije je bil Vladimir Iljič Lenin. Osrednje aktivnosti revolucije so bile v Petrogradu. Bile so pod nadzorom Petrogradskega Sveta, ki mu je načeloval Lev Trocki, in vojaškega komiteja pod nadzorom Adolpha Joffeja. Revolucija je bila odgovor na zatiranje in poniževanje carske Rusije ter na negativne posledice, ki jih je imela 1. svetovna vojna (Južnič 1985, 118–119).

²⁷ Njeno ime izhaja iz črk organizacije - Rossiyskaya Chrezvychaynaya Komissiya Po Borbe S Kontrevolitisiey I Sabotazhem; Vseruska izredna komisija za boj proti kontrarevoluciji in sabotazi (Barron 1974, 338).

drugimi besedami, prva sovjetska varnostna služba²⁸ (Richelson 1995, 48). Čeka je bila boljševiško-sovjetski organ, ki je bil odgovoren za državno varnost. V tem času (1917-1922) so poleg termina Čeka uporabljali tudi termin Včeka,²⁹ ki pomeni centralna Čeka. Čeka je bila politična varnostna služba (Lukić 1982, 101). Celotna organizacija je delovala tako na nacionalni kot tudi na regionalni ravni (Richelson 1995, 48). Osnovni cilj osnovanja Čeke je bila protiobveščevalna dejavnost proti izseljenskemu gibanju, ki je Moskvi predstavljalo potencialno grožnjo. Veliko aktivnosti so povzeli od Ohrane. Dvojni agentje so se vključevali v gibanja, agenti provokatorji pa so nastavljali pasti. Te operacije je vodila Čekina **Uprava za protiobveščevalno dejavnost** (KRU) (Pringle 2006, 57).

Čeko je ustanovil Feliks Edmundovič Džerdžinski³⁰. Na čelu sovjetske tajne policije je ostal med njenimi spremembami (v GPU in OGPU) do leta 1926 (Polmar 1998, 180). Bil je strog in neusmiljen mož, potomec poljske aristokratske družine, ki je svoje delo opravljal tudi do osemnajst ur dnevno (Lukić 1982, 101).

Džerdžinski je s Čeko ustvaril velikanski varnostni imperij, ki je vključeval protiobveščevalno dejavnost, veliko lojalnost do Rdeče armade, zaščito državnih mej in akumulacijo velikih človeških resursov in tehničnih sredstev. Kljub njeni prvotni, preiskovalni nalogi pa se je že v začetku januarja leta 1918 Čeka pokazala kot teroristična organizacija, ki je v svoje roke dobila pooblastila za uničenje vseh komunističnih nasprotnikov. Z ustanovitvijo Čeke so bili določeni tudi ukrepi proti protirevolucionarjem: odvzem lastnine, razlastitev, depriviligiranost pri prejemu živilskih kart, poglavitno orožje pa je bilo nasilje (Richelson 1995, 49; Barron, 1974, 338). Po razglasitvi ukaza »o rdečem terorju« septembra 1918 si je Čeka pridobila glavno avtoriteto nad uničevanjem ali obsojanjem osumljencev, in to brez kakršnega koli sklicevanja na neodvisno sodišče. Hitra prekrita dejanja, kaprice in brutalnost njihovih akcij - vsi ti elementi so ustvarili svojevrsten psihološki učinek nad rusko populacijo (Barron 1974, 339).

---

²⁸ Na začetku je bila mišljena kot organizacija, ki se bo ukvarjala izključno z raziskovanjem in obravnavanjem političnih prestopkov, in kot kaznovalni organ (Lukić 1982, 102).

²⁹ To se je zgodilo zaradi razlikovanja med vserusko oziroma centralno VČeko od njenih lokalnih podorganizacij (Richelson 1995, 48).

³⁰ Izbor Džerdžinskega za vodjo Čeke ni bilo naključno. Med drugim je v vrstah boljševikov več kot dvajset let uspešno vodil boj proti Ohrani. Bil je asket, hladnokrven in nepodkupljiv – vse to so odlike, ki jih vodja take organizacije, kot je Čeka, potrebuje (Lukić 1982, 102). Njegova predanost revoluciji je bila tako močna, da je postal fanatik, ki se ni izogibal nobenega nasilja, vse dokler je bil prepričan, da je to v interesu doseganja cilja (Lopušina 1999, 10).

Prav Čeka je bila tista organizacija, ki je ustanovila sistem koncentracijskih in delovnih taborišč. Oddelek za zunanje zadeve je imel nalogo zbirati inteligenco v tujini in sramotiti in demoralizirati protikomunistične emigrante (Barron 1974, 339). Na svojem vrhuncu konec leta 1920 je imela Čeka 70.000 uslužbencev, nase pa je prevzela tudi funkcijo varovanja sovjetskih meja³¹ (Lukić 1982, 103). Polmar (1998, 108) meni, »da je bilo uslužbencev več kot 250 000«. ³² Osebe Čeke je v največji meri prihajalo iz vrst »lumpenproletariata«. ³³ Večina je bila stara okrog 20 let in slabo izobražena (Polmar in Allen 1998, 108).

Ob koncu državljanske vojne je bila Čeka odgovorna za smrt najmanj 200.000 ljudi (Richelson 1995, 53), Pringle (2006, 43) trdi, »da je med letoma 1917 in 1921 Čeka odgovorna za usmrtitev 143.000 ljudi«.

4.2.2 GPU/OGPU

Med sovjetskim prebivalstvom je Čeka razširila vseobsegajoče sovraštvo. Nezadovoljstvo mnogih ljudi zaradi splošnega nasilja in trpljenja nedolžnih ljudi so množično izkoriščali nasprotniki sovjetske oblasti, zato so se komunisti odločili, da pri obračunavanju s kontrarevolucijo ne smejo trpeti nedolžni ljudje, obenem pa se revolucije ne sme ovirati na njeni poti (glej Lukić 1982, 103). S koncem državljanske vojne in utrditvijo komunistične prevlade je nastopil tudi čas, s katerim so se izvedle nekatere kozmetične spremembe v državnem varnostnem aparatu (Barron 1974, 339). 6. februarja 1922 je bila Čeka ukinjena, namesto nje pa so v **Narodnem komisariatu državne varnosti (NKVD)**³⁴ formirali **Državno politično upravo** – skrajšano **GPU** (Lukić 1982, 103).

GPU je bil podrejen, stranska enota NKVD. GPU so bila odvzeta pooblastila nad obsojanjem osumljencev, kljub temu pa je ohranil vse svoje preiskovalne moči kot tudi

---

³¹ Čeka je tako postala mešanica vojaške organizacije, politične varnostne službe in obveščevalne organizacije (Lukić 1982, 103).

³² Mesec dni po ustanovitvi je imela Čeka 23 ljudi, po dveh letih je ta številka narasla na 37.000 (uradniki in zaposleni), med letom 1921 je bilo v njenih vrstah 31.000 civilistov, 137.000 pripadnikov v enotah za notranjo varnost in 94.000 pripadnikov mejnih enot - vsega skupaj več kot četr milijona osebja (Polmar in Allen 1998, 108).

³³ **Lumpenproletariat** je izraz iz marksistične ideologije, ki opredeljuje deklasirane oziroma marginalne razredne skupine (prostitutke, brezdomci, berači, mali kriminalci itd.) (Encyclopaedia Britannica 2008).

³⁴ Britanski politični zgodovinar Robert Conquest je v svojem delu *The Great Terror; Stalins s Purges of The Thirties* (1968) zapisal: »Nova organizacija se je v začetnih letih zelo učinkovito angažirala. Njeni privilegirani člani so imeli veliko moč, njihov emblem - kača, prebodena z mečem - je nakazoval prevlado nad kladivom in srpom partije. Od članov Polibiroja naprej - nihče ni bil izvzet iz njihovega delovanja. Člani NKVD so bili pod pazljivo kontrolo vrhovne politične avtoritete – Stalina« (Polmar in Allen 1998, 396).

administrativno avtoriteto, ki mu je omogočila, da je lahko v izgnanstvo pošiljal ljudi za tri leta (Barron 1974, 339). V zapore in koncentracijska taborišča po vsej državi so pošiljali predvsem pisatelje, intelektualce in umetnike (Lopušina 1999, 11). 15. novembra 1923 je vodja Politbiroja Josip Stalin GPU reorganiziral in spremenil v **OGPU – Združeno državno politično upravo**, ki je postala edina državna in politična varnostna služba. Stalin je namreč želel združiti vse elemente, od katerih je odvisen nadaljnji razvoj nove države, hkrati pa se je reorganizirala tudi ustavna ureditev - leta 1923 se je Sovjetska republika federalizirala v obliko ZSSR (Lukić 1992, 103). Pod budnim očesom Stalina je OGPU postal pomemben element v realizaciji sovjetske notranje in zunanje politike. Stalin ga je uporabljal tudi za pridobivanje informacij o političnih nasprotnikih.³⁵ OGPU je imel pomembno vlogo tudi pri zatrtju uporov proti kolektivizaciji zemlje in deportacijah milijonov kmetov v Sibirijo in centralno Azijo, v zunanji politiki pa so se pri OGPU ukvarjali predvsem z izseljenskimi skupinami (Pringle 2006, 181).

Te spremembe so same po sebi pomenile zelo malo. GPU/OGPU je v svojo organizacijo sprejel večino osebja iz prejšnje Čeke, Džerdžinski pa je ostal direktor aparata do svoje smrti leta 1926. V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je OGPU nadgradil različne represivne aktivnosti predhodne Čeke in sistematično razprostrl svojo informativno mrežo na vsa mogoča področja sovjetskega družbenega življenja (Barron 1974, 339). Stalin je z dekretom, ki ga je izdal 27. decembra 1929, naloge OGPU razširil na njegovo delovanje nad kmečkim stanom. Med procesi razlastnjenja in kolektivizacije približno desetih milijonov kmetov jih je vsaj 3,5 milijona zaradi tega propadlo. OGPU si je posledično pridobila sloves izvajanja nasilja, ki se je ujema s Čeko (Barron 1974, 340).

4.2.3 GUGB/NKVD

10. 7. leta 1934 se je ponovno reorganizirala varnostna služba, saj je Stalin OGPU preimenoval v **Glavno upravo državne varnosti - GUGB**. Ta je ponovno spadala pod NKVD, ki je v času pred in med drugo svetovno vojno postala sinonim politične varnostne službe v ZSSR in svetu.³⁶ Vodja NKVD je postal Kenrik Grigorevič Jagoda. V tem času so se

---

³⁵ Npr. o Levu Trockiju in Nikolaju Buharinu.

³⁶ To sicer ni imelo prave osnove, ker je bila NKVD obča varnostna služba, le GUGB pa se je kot njen podrejen ukvarjal z dejavnostmi politične varnostne službe doma in v tujini (Lukić 1982, 104). Čeprav se je politična varnostna služba, v striktnem pomenu, utelesila v GUGB, pa se je generalno gledano, nanašala tudi na NKVD (Barron 1974, 340).

zgodile najstrožje represalije, v katerih je bilo med žrtvami na tisoče poštenih komunistov, ki so bili napoti Stalinu pri vzpostavljanju njegove absolutne oblasti³⁷ (Lukić 1992, 104).

Leta 1936 je Stalin Jagodo »zaradi njegove nesposobnosti«, kot se je izrazil, odstanil z njegovega položaja. Sprva so ga premestili na mesto ljudskega komisarja za promet, naslednje leto pa so ga aretirali, poslali v koncentracijsko taborišče in na koncu tudi ustrelili kot »tujega vohuna«.³⁸ Njegov naslednik je postal Nikolaj Ivanovič Ježev,³⁹ ki je takoj začel likvidacijo večine nekdanjih višjih uslužbencev, ki so delali za Jagodo.⁴⁰ Poleg partijskih funkcionarjev in članov komunistične partije se je NKVD lotil tudi voditeljev tujih komunističnih partij, ki so bili v Moskvi kot predstavniki svojih partij v Komunistični internacionali in jih obtožil tujega vohunstva (Pringle 2006, 293).

Ker pod Stalinom v vlogi vodje politične varnostne službe bi bil nihče dolgo, je bil Ježev leta 1938 premeščen na mesto ljudskega sekretarja, kmalu zatem pa aretiran in usmrčen.⁴¹ Ježova je kot vodja NKVD nasledil Lavrentije Pavlovič Berija (Barron 1974, 340). Berija je bil tako kot Stalin Gruzijec. Tako kot njegov predhodnik je tudi on ob prevzemu nove funkcije začel likvidacijo uslužbencev NKVD, ki so bili na odgovornih položajih (Lukić 1982, 105). Berijin NKVD se je ukvarjal tudi z obveščevalno dejavnostjo v tujini. Sovjetskim diplomatskim delegacijam v Veliki Britaniji, Kanadi in ZDA so dodelili NKVD-agente, ki so zbirali vojaške podatke, ki so bile koristne za Kremelj (Polmar in Allen 1998, 57).

4.2.4 NKGB

Rezultat vedno bolj razprostranjenih prisilnih delovnih programov (delovnih taborišč) je bil, da je NKVD v letu 1941 upravljal z velikim delom sovjetske industrije in dejansko z vso Sibirijo (Barron 1974, 340–341). Zaradi osvajanja novih ozemelj⁴² v času druge svetovne

---

³⁷ Povod za začetek sodnih procesov je bil umor člana Politbiroja in sekretarja leningradskega partijskega komiteja Sergeja Kirova, čemur so sledile likvidacije in pošiljanje v delovna taborišča na stotine komunistov NKVD. Za umorom Kirova je dajansko stal Stalin, saj je bil Kirov najresnejši nasprotnik za mesto generalnega sekretarja partije in se ga je želel znebiti (Lukić 1982, 104).

³⁸ Na tem mestu se pojavlja vprašanje, zakaj so Jagodo kasneje ustrelili. Lukić (1982, 105) meni, »da je ena izmed predpostavk ta, da se je Stalin ustrašil, da bi Jagoda ostal živ in bi kasneje lahko spregovoril o nalogah, ki jih je dobil od Stalina za izvajanje čistk«.

³⁹ Ježev je bil mornariški podčastnik, ki se je boljševikom pridružil takrat, ko je bilo že jasno, da bodo zmagali v revoluciji« (Sovorov v Polmar in Allen 1998, 196).

⁴⁰ Leta 1937 so tako aretirali več kot 3000 pripadnikov NKVD, veliko so jih usmrtili, mnoge pa so razglasili za »pogrešane« (Lukić 1982, 106).

⁴¹ Polmar in Allen (1998, 57) pišeta, da se je Ježev obesil, Barron (1974, 340) pa, nasprotno, trdi, da so ga ustrelili.

⁴² SZ si je s fašistično Nemčijo razdelil Poljsko, aneksiral je Estonijo, Litvo in Latvijo, od Romunije so dobili Besarabijo, pripojili pa so si tudi nekaj ozemlja Finske (Lukić 1982, 106).

vojne je NKVD dobil povsem nove naloge, zato pride leta 1941 do reorganizacije varnostnih organov. Od decembra 1938 do februarja 1941 je bil Berija tako komisar ministrstva za notranje zadeve (NKVD) kot tudi vodja Uprave državne varnosti (GUGB), ki je postala samostojna služba za zagotavljanje notranje varnosti in se je preimenovala v **NKGB – Narodni komisariat državne varnosti**. Vodil ga je Vsevolod Merkulov,⁴³ služil pa je predvsem za potrebe vohunjenja (Polmar in Allen 1998, 398).

V času vojne se je NKVD polnoma usmeril na delovanje proti nemškim vohunom, ki so delovali v sovjetskem zaledju,⁴⁴ padalcem, izdajalcem, dezerterjem Rdeče armade in vsem tistim, ki so širili neresnične informacije, kljub vsemu pa nosi velik del odgovornosti za nemški napad,⁴⁵ Vedno večjo vlogo je pridobivala tudi vojaško-obveščevalna služba **GRU**. Ta je bila v tujini vpeta v dobro organizirane obveščevalne mreže, zaradi česar je pridobivala dragocene podatke⁴⁶ (Lukić 1982, 107).

4.2.5 MGB

Na podlagi odločitve sovjetskega parlamenta, da ljudske komisariate pretvorijo v ministrstva, je 15. marca 1946 NKGB postal **MGB: Ministrstvo za državno varnost**, NKVD pa **MVD: Ministrstvo za notranje zadeve** (Barron 1974, 341). Prvi minister MGB je postal Viktor Abakumov, ki je MGB preoblikoval v močno organizacijo z obveščevalnimi, protiobveščevalnimi in varnostnimi komponentami (Pringle 2006, 159).

Z ustanovitvijo skupnosti socialističnih držav sta se začela MVD in MGB aktivno vključevati v delo političnih in drugih varnostnih služb v teh državah. Njihovi častniki so delovali kot svetovalci ali strokovnjaki, direktive pa so dobivali neposredno iz Moskve. Tako je bilo omogočeno insceniranje sodnih procesov, nadzorovanje in iskanje »bodočih

---

⁴³ Merkulov je bil član t. i. Berijine "gruzijske mafije", ker je tako kot Berija prihajal iz sovjetske Gruzije. Prav Berija je prepričal Stalina, da je Merkulova postavil za vodjo NKGB (Polmar in Allen 1998, 398).

⁴⁴ Zato je bil formiran **SMERŠ**, sovjetska obveščevalna organizacija, z nalogami protiobveščevalnega delovanja. Organiziral jo je Stalin osebno. Ime je akronim, izoblikovan iz ruskih besed »smert shpionam«, kar pomeni »smrt vohunom« (Polmar in Allen 1998, 518). Enote SMERŠA so se borile proti vsem sovražnim dejavnostim obveščevalne in politične narave, še posebej pa proti agentom fašističnih obveščevalnih služb in sodelavcem okopatorja na osvobojenih ali zavzetih pdročjih, na katerih je delovala Rdeča armada (Lukić 1982, 107).

⁴⁵ Vodstvo NKVD ni v zadostni meri upoštevalo opozoril svojih agentov v tujini, hkrati pa se je Berija popolnoma uklonil empatičnemu Stalinu, ki je na podlagi pakta o nenapadanju Hitlerju slepo zaupal. Drugi razlog tiči v tem, da je NKVD po nalogu Stalina v letih med 1937 in 1938 likvidiral najvišji in najsposobnejši častniški kader Rdeče armade (Lukić 1982, 107).

⁴⁶ Znano je dejstvo, da so za zmago sovjetskih enot v bitki za Stalingrad, ki v času 2. svetovne vojne velja za prelomnico, zaslužni obveščevalni agentje GRU, ki so pravilno ugotovili, da Japonska nima namena napasti SZ. Zato so ob Volgo premestili divizije iz Sibirije, ki so obkolile nemške enote pod vodstvom generala Paulusova (Lunev 1996).

sovražnikov socializma«. S tem in z navzočnostjo sovjetske vojske je želel imeti Stalin v skupnosti popoln nadzor (Lukić 1982, 108).

Na začetku 50. let se pri varnostnih službah zgodijo nove spremembe. Nekatere oddelke iz MVD (milico, obmejne enote, specialne enote) so pripojili MGB, ki se je poslej ukvarjal s politično varnostjo doma in v tujini, MVD pa je postal prvenstveno služba za boj proti »posebnim deliktom«, kot so sabotaže in vohunstvo. (Lukić 1982, 109).

S smrtjo Stalina leta 1953 nastanejo nove spremembe ne samo v partijskem in državnem aparatu, temveč tudi v varnostni službi (Lukić 1982, 109). V 24 urah po Stalinovi smrti je Berija⁴⁷ 5. marca 1953 MGB združil v povečano **Ministrstvo za notranje zadeve** (MVD), ki je prevzelo funkcije notranje varnosti in zunanjega obveščevalnega delovanja (Polmar 1998, 276). Berija si je tako podredil tuje obveščevalce, protiobveščevalno dejavnost, policijo in preostale varnostne službe, kar je preostale člane vodstva prepričalo, da ga morajo odstraniti. 26. junija so ga na prezidiju Komunistične partije v Kremlju aretirali, 23. decembra pa po dolgotrajnem montiranem sodnem procesu⁴⁸ tudi usmrtili skupaj z nekaterimi bližnjimi sodelavci (Pringle 2006, 28).

Potem je zopet sledila reforma varnostnega aparata. Sprva so ga očistili vseh Berijinih bližnjih sodelavcev in ga podredili Centralnemu komiteju komunistične partije. Močno so se zmanjšale tudi pristojnosti lokalnih izpostav NKVD.⁴⁹

4.2.6 KGB

Po Berijini smrti so novi politični vodje reorganizirali celotno državno varnost in policijske sile - in to tako, kot je imel to prvotno v načrtu Berija. Reorganizacija je svoj višek dosegla 13. marca 1954, ko je bil ustanovljen **Komite državne varnosti**, bolj znan kot **KGB**⁵⁰ (Barron 1974, 342).

---

⁴⁷ Berija, ki ga je Stalin skoraj zagotovo nameraval usmrtiti, je bil med marcem in junijem leta 1953 eden izmed treh de facto voditeljev Sovjetske Zveze (Pringle 2006, 28).

⁴⁸ Berijo so spoznali za krivega na podlagi izmišljenih obtožb. Obtožnica ga je bremenila »slabega govorjenja« o Stalinu po njegovi smrti, poskusa vzpostavitve ponovnih stikov z Jugoslavijo in vohunjenja za imperialistične sile – za Veliko Britanijo od 20. let dalje (Lukić 1982, 109; Pringle 2006, 28).

⁴⁹ Pred aretacijo katerega koli posameznika so morali vodje lokalnih izpostav NKVD najprej obvestiti lokalne partijske vodje, kar dotlej ni bila praksa (Lukić 1982, 110).

⁵⁰ KGB so začetnice organizacije: Komitet Gossudarstvennoj Bezopasnosti, v prevodu gre za Komite državne varnosti (Višnar 1991, 202).

Tabela 4.1: Organizacijske spremembe do KGB

Čas	Organizacija
December 1917	Čeka
Februar 1922	GPU (podrejen NKVD)
Julij 1923	OGPU
Julij 1934	GUGB (podrejen NKVD)
Februar 1941	NKGB
Julij 1941	GUGB (podrejen NKVD)
April 1943	NKGB
Marec 1946	MGB
Marec 1953	MVD (povečan)
Marec 1954	KGB

MVD je prevzel odgovornost nad policijo, transportnim sistemom in industrijo, KGB pa je prevzel skrb nad celotno državno varnostjo, vključno z zunanjo obveščevalno dejavnostjo,⁵¹ in varovanjem sovjetskih meja (Polmar in Allen 1998, 312). Radojević (1982, 12) pravi, »da je bil KGB namenjen za načrtovanje in organiziranje zunanje obveščevalne dejavnosti in je predstavljal eno izmed osnovnih institucij ZSSR za boj proti drugim državam. KGB je pravzaprav organiziral celotni varnostni sistem v državi in v oboroženih silah«.

Mreža obveščevalcev in protiobveščevalcev se je po svetu hitro razvila, še posebno v tistih državah, v katerih je po presoji Politbiroja SZ imela posebne interese. To je posebno veljalo za države iz zahoda in članice Varšavskega pakta, od začetka 60. let naprej pa so bili operativci zaradi nacionalnih teženj vse bolj navzoči tudi v Afriki. KGB je tako veljal za notranjo in zunanjo tajno komunistično službo (Lopušina 1999, 14).

Prvi predsednik komiteja je postal Ivan Serov,⁵² ki je bil predtem namestnik direktorja GRU.⁵³ Serov je hkrati postal tudi član vlade. V začetnem obdobju se je organizacija spopadala s povečanim tujim in domačim sovražnim delovanjem. Sodili so tako domačim kot tujim državljanom, obtožnice pa so jih obremenjevale predvsem vohunstva, terorizma in sabotaže ter tudi protisovjetske propagande in agitacije. V primerjavi s Stalinovim obdobjem

⁵¹ KGB je prevzel odgovornost nad vsemi tajnimi operacijami v tujini, razen nad tistimi, ki so bile dodeljene GRU (Polmar in Allen 1998, 312).

⁵² Ivan Serov je bil ob svoji smrti eden zadnjih Stalinovih čekistov. Za svoje zasluge mu je Stalin podelil deset državnih odlikovanj, čeprav je bil Serov odgovoren za izgnanstva in usmrtitve milijonov nedolžnih Sovjetov (Pringle 2006, 236).

⁵³ Večina vodij GRU je v organizacijo prišla iz vrst KGB ali njegovih predhodnikov (Polmar in Allen 1998, 312).

so mnoge obsodili na kazen prestajanja zapora ali pregon namesto smrtne kazni⁵⁴ (Lukić 1982, 110).

V tem času je postalo vse bolj razvito in mnogostransko delovanje iz tujine, še posebej ruske emigracije iz Zahoda, za katero so stale ameriške, angleške in zahodnonemške obveščevalne službe. Te so v Sovjetsko zvezo pošiljale skupine po nekaj vohunov, ki so jih do SZ prepeljali z letali, ti pa so s padali spustili na sovjetsko ozemlje. KGB jih je ujel kar nekaj, skupaj z njihovo opremo,⁵⁵ a vedeti je treba tudi, da je KGB še posebno v obdobju po smrti Stalina doživljal težke udarce zaradi prebega sovjetskih obveščevalcev na Zahod, še posebno v ZDA. Zato so Serova odstavili in ga premestili na mesto vodje vojaške obveščevalne službe GRU. Nov vodja KGB je postal Aleksandr Šelepin, ki se je zelo trudil, da bi KGB spremenil v učinkovito obveščevalno in protiobveščevalno službo (Polmar in Allen 1998, 312). V tem času je tako KGB kot tudi sovjetsko družbo zajel val demokratizacije in liberalizacije kot posledica poskusa destalinizacije. To je vodilo k večji svobodi, zato se je dvignila stopnja splošnega kriminala, s katerim se pri KGB niso več ukvarjali, ker so zato ustanovili ministrstvo za varovanje javnega reda. To je nadomestilo ministrstvo za notranje zadeve (Lukić 1982, 112).

Zaradi pojava neostalinizma je po XX. kongresu komunistične partije Nikita Hruščov želel obračunati s starim kadrom varnostne službe. Z ukazom 4. marca 1962 je 700 ljudem odvzel odlikovanja. Z njegovim odhodom iz politike ZSSR postane nekdanji vodja KGB Šelepin član predsedništva KP ZSSR, nov vodja KGB pa postane Vladimir Semičasnj. Kmalu je skupaj s Hruščovom začel prevzemati vse več nadzora nad državnim in partijskim aparatom, kar je pomenilo novo grožnjo za vladajočo garnituro v ZSSR, zato so ju počasi začeli degradirati z njihovih funkcij⁵⁶ (Lukić 1982, 113).

KGB si je nato do Politbiroja pod Leonidom Brežnjevom izboril enak odnos, kot ga je imela Čeka do Sveta ljudskih komisarjev. KGB je se je zgledoval po Čeki v tako rekoč vseh svojih aktivnostih. Velika razlika med njima pa je bila v tem, da se je KGB vsekakor veliko trdneje zasidral v sovjetsko družbo, kot se je pred njim Čeka (Barron 1974, 342). Operativci

---

⁵⁴ Visoke politične in državne osebe so bodisi odstavili iz njihovih funkcij bodisi so jih upokojili, ali pa so nad njimi izvajali neprestan nadzor (Lukić 1982, 110).

⁵⁵ Zaplenili so niz vohunskih sredstev kot vse radijske postaje, naprave za dešifriranje, šifre, specialne snemalne kamere, lažne dokumente, topografske karte, denar, nakit, avtomatsko orožje in posebna vohunska orožja (strupi, injekcije in podobno) (Lukić 1982, 111).

⁵⁶ Semičasnj je nazadnje postal predsednik sovjetskih sindikatov, kar je bilo precej nepomembno mesto v hierarhični lestvici funkcij v državi, Semičasnj pa predsednik ukrajinske vlade. Oba sta izgubila ves vpliv nad varnostno službo (Lukić 1982, 113).

KGB so bili vključeni v skoraj vsako civilno, vojaško ali državno institucijo (Muldoon 1999, 41).

Najpomembnejši direktor KGB je bil Jurij Andropov,⁵⁷ ki je imel tudi popolno članstvo v Politbiroju. Najvišji komunistični uradnik si je namreč moč in vpliv pridobil in reprezentativnost sovjetskega državnega varnostnega aparata užival vse od časa Stalina in Berije (Barron 1974, 342). Po smrti Brežnjeva je KGB zapustil in postal vodja komunistične partije ter s tem »de facto« voditelj Sovjetske Zveze (Polmar in Allen 1998, 312).

4.2.6.1 Organizacija

KGB je dolga leta uspelo prekrivati svojo notranjo strukturo in postopke, ki so mu dali izrazito organizacijsko anatomijo (Barron 1974, 70). Notranja organizacija je bila več desetletij nespremenjena (Lopušina 1999, 15).

KGB je bil razdeljen na glavne uprave in nekaj manjših uprav ter druge oddelke za administrativno in tehnično podporo. Osnovna organizacija KGB je bila sestavljena iz devetih glavnih uprav. Te so bile:

- Prva glavna uprava: zajemala je zunanjo obveščevalno dejavnost, protiobveščevalno dejavnost, zbirala in analizirala je informacije, hkrati pa je rekrutirala, usposabljala in vodila svoje agente na misijah, imela pa je veliko število poduprav;
- Druga glavna uprava je bila odgovorna predvsem za notranji politični nadzor sovjetskih prebivalcev in tujcev, ki so prebivali v državi, vključno s tujimi diplomati in turisti, ter varovanje vojaško-industrijskih kompleksov;
- Tretja glavna uprava je vključevala vojaško protiobveščevalno službo, ukvarjala se je s političnim nadzorom sovjetskih oboroženih sil;
- Peta glavna uprava je bila ustanovljena leta 1969, ukvarjala pa se je z disidenti, verskim nekonformizmom, nacionalnimi manjšinami, intelektualci, umetniki, bdela pa je tudi nad cenzuro literature;

---

⁵⁷ Jurij Vladimirovič Andropov je bil v poststalinovskem obdobju najpomembnejši vodja KGB, saj so se v njegovi 15-letni vladavini aktivnosti KGB razširile tako doma kot v tujini. V prvi vrsti se je boril proti ideološkemu disidentom in korupciji (Pringle 2006, 11). Andropov je bil direktor KGB od leta 1967 do leta 1982, kasneje pa še predsednik ZSSR in generalni sekretar komunistične partije (Polmar in Allen 1998, 24). Andropov je bil edini vodja sovjetske tajne policije oziroma obveščevalnega aparata, ki je postal predsednik vlade (Polmar in Allen 1998, 25). Nekoč je izjavil, »da so disidenti rezultat političnih in ideoloških zmot, religioznega fanatizma, nacionalizma, osebnih neuspehov in zamer... v številnih primerih pa so to psihološko nestabilni ljudje« (Wallechinsky 1981). Po njem se je zgledoval tudi Vladimir Putin.

- Šesta glavna uprava je skrbela za transport;
- Sedma glavna uprava je opravljala stalni nadzor nad aktivnostmi tujcev in sumljivih sovjetskih prebivalcev ter skrbela za osebje in tehnično opremo, potrebno za opravljanje nadzora;
- Osma glavna uprava je bila odgovorna za nadzor nad tujimi komunikacijami, za delovanje kriptografskih sistemov, za prenos podatkov do KGB-postaj po svetu in za razvoj varne komunikacijske opreme;
- Deveta glavna uprava je vodilnim članom partije in njihovim družinam zagotovila telesne stražarje, ti pa so skrbeli tudi za varovanje vladnih ustanov v SZ. Ta uprava je sodelovala tudi s 15. glavno upravo, ki je imela nadzor nad posebno podzemno železnico, s katero naj bi v primeru vojne evakuirali sovjetsko vodstvo (Littell 2006; Muldoon 1999, 41–42; Pringle 2006, 129–130).

Organizacijo je prvenstveno prek Oddelka za administrativne organe vodil Politbiro CK, pri odločitvah o posebnih operacijah pa je prek Ministrskega sveta ZSSR sodeloval tudi generalni sekretar CK KP in predsednik Kolegiuma⁵⁸ - KGB-vodstva (Radojević 1982, 12). Sedež Kolegiuma je bil v prostorih Prve glavne uprave, kjer sta bila tudi specialni inšpektorat in sekretariat. Sestavljali so ga direktorji Prve in Druge glavne uprave, poveljnik mejnih enot iz Tretje glavne uprave in direktor Četrte glavne uprave. Predsedniku KGB so pri njegovem delu pomagali eden ali več podpredsednikov, odvisno od potreb. Neposredno so bili odgovorni vodji države in Politbiroju (Lopušina 1999, 15).

Število osebja v KGB je še danes predmet razprav. Po razpadu SZ so uradna poročila omenjala število 490.000, nekatere zahodne ocene pa se gibajo okrog 700.000 ljudi (Muldoon 1999, 43). Te številke naj bi obsegale le uradno KGB-osebje, zato se postavlja vprašanje, koliko ljudi je v vlogi tajnih agentov, ovaduhov itn. še delalo za KGB. Tudi tu se številke razlikujejo. Yassman zatrjuje, »da obstajajo poročila, kjer se ta številka približuje 20 milijonom, sam pa je prepričan, da jih je moralo biti najmanj štiri milijone in pol« (Yassman v Muldoon 1999, 43).

---

⁵⁸ Kolegium je moral Politbiroju vsako leto pripraviti popoln operacijski plan prihajajočega delovnega leta, ki se je začelo s 1. julijem (Barron 1974, 73).

4.2.6.2 Propad KGB

Proces razpadanja Sovjetske zveze je neizogibno povzročil tudi začetek konca KGB. Ob koncu leta 1990 so se nekateri iz konservativnih krogov zarotili proti generalnemu sekretarju komunistične partije Mihailu Gorbačovu, ki naj bi s svojimi reformami ogrozil moč partije in sovjetske države (Pringle 2006, 17). Voditelji KGB niso bili pripravljeni iz rok kar tako izpustiti ogromnega vpliva, ki jim ga je ta omogočala. Zarotniki so se ga želeli hitro in tihoma znebiti, a so bili že vnaprej obsojeni na neuspeh, kajti Gorbačov je po šestih letih reformiranja užival podporo svojega ljudstva. V skladu z načrtom so namestili prisluškovalne naprave in izdali naloge za aretacijo vseh »reformatorjev in povzročiteljev težav«. Državni udar je sledil le dobra dva meseca po tistem, ko je voditelj ruskih demokratov Boris Jelcin z več kot 50-odstotno podporo že v prvem krogu prvih demokratičnih volitev v Rusiji porazil Komunistično partijo. 18. avgusta so ob Baltiku pridržali Gorbačova. Puč je bil po celi državi splošno gledano uspešen, zapletlo pa se je v Moskvi, kjer zarotnikom ni uspelo prepričati specialnih enot Specnaz, da bi se pridružile uporu. Predsednik države Jelcin je z besedami »Jaz sem Boris Jelcin, predsednik Rusije« ustavil oklepnike, ki so se vozili po Moskvi. Vojaki so ga ubogali in Jelcin je nato zmagoslavno kar s tanka pozdravljal in miril množico. Upor, ki je označil propad in nekompetentnost tako Komunistične partije kot KGB, se je neslavno končal 21. avgusta. Glavne tvorce udara, med katerimi so bili direktor KGB Vladimir Krijučkov, njegovi namestniki in direktor MVD Boris Pugo, so brez sojenja zaprli⁵⁹ (Pringle 2006, 17–18; Medvešek 2004).

Po puču je Jelcin začel s sistematično razpustitvijo KGB, glavni cilj tega pa je bil preprečiti nastanek podobne organizacije⁶⁰ (Galeotti 1998a, 3). V naslednjih nekaj letih so bile ustanovljene številne različne službe, vse pa so odgovarjale predsedniku prek novoustanovljenega Sveta za narodno varnost. Vodja KGB je postal Vladim Bakatin, za njegovega pomočnika pa je bil določen Jevgenij Maksimovič Primakov.⁶¹ Ta je postal vodja KGB Prve uprave, za kar je sovjetski predsednik dejal, da mora postati ločena agencija. Pod

---

⁵⁹ Izpustili so jih leta 1992 (Pringle 2006, 17–18).

⁶⁰ Jelcinov zgodnji liberalni idealizem je bil sicer v nasprotju z njegovim zgodovinskim in političnim ozadjem. Večkrat je poskušal ustvariti močno varnostno službo, ki bi odgovarjala le njemu in bi mu služila v pri njegovih konfliktih z vlado (Galeotti 1998a, 3).

⁶¹ Na novinarski konferenci, dva dni po njegovem imenovanju, je povzel svoje poglede na to, s čim naj bi se ukvarjala nova agencija; preprečila naj bi povratek hladne vojne, ustavila širjenje jedrskega orožja, se borila proti mednarodnem terorizmu in trgovini z mamili, zagotovila ugoden položaj za ekonomski in znanstveni razvoj ter zaustavila ekonomske manipulacije, ki bi škodovalе sovjetski ekonomiji (Richelson 1995, 421).

Bakatinovim vodstvom⁶² se je KGB spremenil tako organizacijsko kot tudi glede svojih nalog. Pehotne in mornariške mejne enote so tvorile samostojen del, KGB bojne enote so prešle pod sovjetsko vojsko, straža iz Kremlja in enote za zveze pa so postale neposredno odgovorne sovjetski vladi (Polmar in Allen 1998, 44).

Oktober istega leta so ustanovili štiri nove agencije,⁶³ ki so bile zunaj obsega KGB. Nadzor nad več kot 300.000 obmejnimi četami je od KGB prevzel **Komite za varnost sovjetskih državnih meja**⁶⁴ (Richelson 1995, 421). Na federalni ravni so nastale štiri nove organizacije: **Centralna obveščevalna služba** (Tsentralnaya Sluzhba Razvedki - TSR), **Vladni komite za komunikacije**,⁶⁵ **Glavna uprava za zaščito RF** (Glavnoye Upravleniye Okhrany – GUO) in **Medrepubliška varnostna služba** (Mezhrespublikanskaya Sluzhba Bezopasnosti - MSB).⁶⁶ Zadnja je bila največja in je prevzela funkcijo zagotavljanja notranje varnosti v državi. Prav tako je bil dokončno ukinjen KGB, ki ga je nadomestila nova služba, imenovana **Zvezna varnostna agencija** (Agentstvo federalne bezopasnosti - AFB). Tako sta na ozemlju Ruske republike delovali dve konkurenčni službi, ki sta se vključili v okvire Jelcinove vlade, a MSB se je kmalu priključila AFB. Decembra leta 1991 je Jelcin že podpisal dekret, kjer bi AFB inkorporirala tudi **Ministrstvo za notranje zadeve**. To naj bi pomenilo ustanovitev Ministrstva za varnost in notranje zadeve (MBVD) ali t.i. *superministrstva*. To se je izkazalo za neustavno in januarja naslednje leto je moral Jelcin od svoje namere odstopiti (Galeotti 1998a, 4). Nasprotniki ukrepa so menili, da bi bila nova organizacija podobna MVD, ki jo je leta 1953 po Stalinovi smrti osnoval Berija in je bila kombinacija policije in varnostno-obveščevalne službe. Razloga Jelcinovega ukrepa se skriva v tem, da so mu bile varnostno-obveščevalne službe sicer zveste, a so od KGB naprej vzdrževale veliko moč in vpliv, ki ga je bilo težko nadzorovati⁶⁷ (Muldoon 1999, 51).

---

⁶² Njegov poizkus nevtralizirati KGB je pri KGB-jevcih izzval jezo in zaničevanje (Sixsmith 2008).

⁶³ Ebon (1994, 217) pravi, da so uprave KGB doživele le administrativne spremembe, svoje osnovne strukture in osebje pa so ohranile.

⁶⁴ Ta se je kmalu preimenoval v **Zvezno obmejno služba (FPS)**.

⁶⁵ Vladni komite za komunikacije je prevzel tajnopisje in SIGINT, ki so bile prej v odgovornosti KGB-jeve Osme uprave in Prve glavne uprave (Richelson 1995, 421).

⁶⁶ Ta je od KGB prevzela protiobveščevalne in protiteroristične funkcije. Njen vodja je postal Bakatin (Richelson 1995, 421).

⁶⁷ Knight (v Muldoon 1999, 51–52) govori o štirih ciljih, ki jih je imel Jelcin za naslednice KGB:

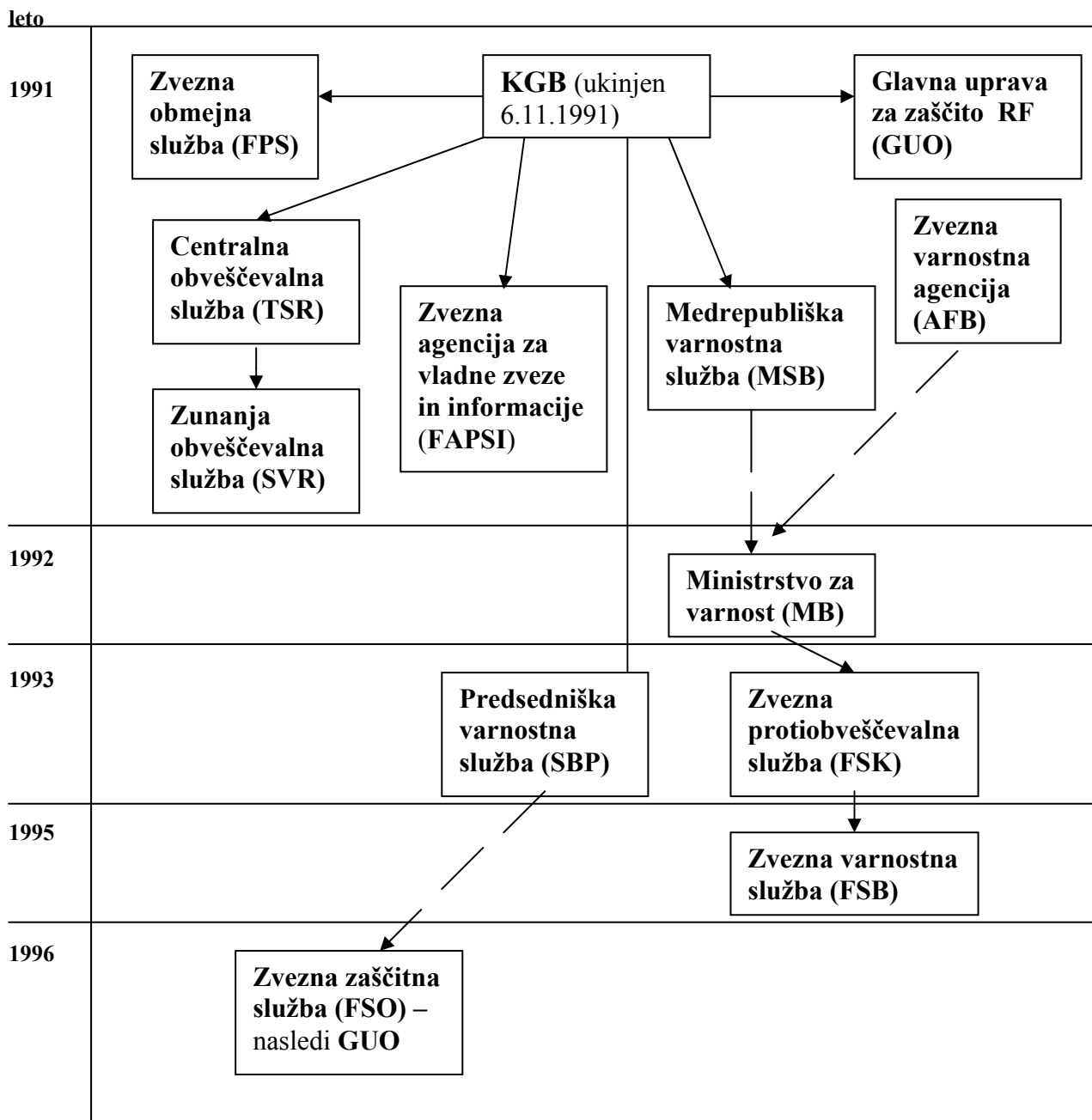
- pridobiti njihovo podporo pri političnih spopadih;
- razširiti naloge služb za boj proti notranjim grožnjam, kot so etnični separatizem, terorizem, delavski nemiri, tihotapljenje drog in organiziran kriminal;
- okrepiti moč in vpliv RF nad nekdanjimi skupnimi republikami oziroma v okviru SND;
- nadaljevati obstoječe naloge zbiranja obveščevalnih in protiobveščevalnih podatkov.

Z razpadom SZ 8. decembra leta 1991 je Vladni Komitee za komunikacije postal **Zvezna agencija za vladne zveze in informacije (FAPSI)**, TSR pa je postala **Zunanja obveščevalna služba (Richelson 1995, 421)**.

Druge varnostne službe so bile ustanovljene za tehnično protiobveščevalno in protiteroristično delovanje.

Slika 4.1: Organizacije, nastale po razpadu KGB

5 SPREMEMBE IN REORGANIZACIJE V RUSKI FEDERACIJI

Številne spremembe in reforme obveščevalnega sistema so Rusko federacijo zaznamovale skozi vsa 90. leta 20. stoletja kot tudi začetek 21. stoletja. Če se je proces začel z razpadom KGB in ustanovitvijo medsebojno neodvisnih, demokratičnih in omejenih obveščevalnih institucij, pa se danes zdi, da stvari potekajo v povsem drugačni smeri.

5.1 Stanje po razpadu KGB

Zvezna varnostna agencija (AFB), glavni naslednik KGB, ki so jo navsezadnje reorganizirali v FSB, je v šestih letih zamenjala šest imen, številne spremembe pa so zgodile tudi na vodstvenih položajih. Januarja leta 1993 je Jelcin s predsedniškim dekretom namesto AFB ustanovil **Ministrstvo za varnost (MB)**, hkrati pa reorganiziral **Ministrstvo za notranje zadeve**. Ministrstvo za varnost je bilo kmalu vpleteno v boj za oblast med rusko Dumo in Jelcinom (Todd in Bloch 2003, 137). Jelcin je namreč iskal poti za neposredno predsedniško vladanje, hkrati pa je želel razpustiti parlament. Viktor Baranikov, ki je bil na čelu Ministrstva za varnost, pri tem ni želel sodelovati, zato ga je julija 1993 Jelcin odstavil in zamenjal z nekdanjim obveščevalnim uradnikom KGB Nikolajem Gluškom. S tem so bila vsa tri glavna ministrstva - varnostno, notranje in obrambno – vdana Jelcinu (Galeotti 1994a).

Med oboroženim spopadom⁶⁸ z dumo od 3. do 4. oktobra 1993 je Ministrstvo za varnost baje zaradi pomanjkanja pristojnosti zavzelo distanco do teh dogodkov, obkoljena duma pa je ponovno želela imenovati Baranikova za ministra. Zadeva se je razpletla ob posredovanju enot notranjega ministrstva (MVD), ki je kmalu postala najbolj favorizirana Jelcinova institucija (Todd in Bloch 2003, 137).

---

⁶⁸ Predsednik Boris Jelcin je imel s konservativnim in obstruktivnim parlamentom precej težav, saj je želel uvesti reforme za uveljavitev tržnega gospodarstva, parlament pa mu je pri tem nasprotoval. Zato ga je Jelcin 21. septembra razpustil in za 11. in 12. december sklical predčasne parlamentarne volitve. Parlament se s tem ni strinjal in je Jelcina obtožil, da je njegov ukrep v nasprotju z ustavo. Še več – Jelcinu so odvzeli predsedniško funkcijo, za novega predsednika pa razglasili podpredsednika Aleksadra Ruckoja. 28. septembra so na moskovskih ulicah potekale demonstracije proti Jelcinu, zaradi česar je morala posredovati tudi vojska. Država je bila na robu državljanske vojne. Ruckoj in drugi pučisti so se pred varnostnimi enotami zatekli v parlament, zato se je začelo dvotedensko obleganje. 4. oktobra so vanj po ukazu obrambnega ministrstva vdrle oborožene sile, ki so imele nalogo aretirati pučiste. Ruckoj se je predal. Naslednjega dne je bilo oboroženega odpora proti Jelcinu konec. To je bilo najbolj krvavo obdobje na moskovskih ulicah po boljševiški revoluciji leta 1917. Po vladnih ocenah je umrlo 187 ljudi, 437 pa je bilo ranjenih, čeprav nekatere druge ocene omenjajo tudi 2.000 mrtvih (Derbishire J. in Derbishire I. 1996, 319).

5.2 Ustanovitev FSK

Razburkano politično obdobje se je nadaljevalo. Zadeve okrog pučov in tajne govornice o Jelcinovem slabem zdravju je še dodatno začinil premier Černomirdin, sicer Jelcinov politični zaveznik, obenem pa tudi mogoč nasprotnik, ki je vse bolj stopal iz Jelcinove sence in začel pridobivati tako javni ugled kot vpliv v vladajočem aparatu (Galeotti 1994, 194). V odgovor se je Jelcin še bolj naslonil na varnostni aparat in ustanovil **Predsedniško varnostno službo** (SBP), ki je počasi prevzemala nadzor nad **Glavno upravo za zaščito RF** (GUO). SBP/GUO sta imeli okrog 25.000 zaposlenih, njune glavne naloge pa so obsegale preiskovalne in nadzorstvene aktivnosti ter spremljanje političnih in ekonomskih tokov. Povrh vsega pa sta imeli pod sabo tudi specialno enoto Vympel. Muldoon (1999, 57) pravi, »da se v tem kaže očiten Jelcinov poskus, da ustanovi močno varnostno službo, ki mu bo popolnoma lojalna in bo odgovarjala le njemu«.

21. decembra, dan po 76-letnici ustanovitve Čeke, je Jelcin oznanil ukinitve MB in ustanovitev **Zvezne protiobveščevalne službe** (FSK) (Muldoon 1999, 55). FSK je podedovala večino notranjih varnostnih funkcij iz nekdanjega KGB in je kmalu postala eno najpomembnejših »orožij« v rokah Borisa Jelcina. V statutu o protiobveščevalni službi RF so bile zapisane naloge, položaj in organizacija. Naloge FSK so obsegale šest področij:

- boj proti obveščevalni dejavnosti zunanjih obveščevalnih služb v Rusiji;
- zbiranje podatkov o grožnjah ruski varnosti;
- obveščanje predsednika o teh grožnjah;
- boj proti terorizmu, trgovini z drogami in podobnim kriminalnim dejanjem
- varovanje ruskih državnih skrivnosti;
- zagotavljanje protiobveščevalne podpore pri zaščiti ruskih mej.

Reorganizacija varnostnega ministrstva v FSK je bila predstavljena kot očiščenje varnostnega aparata »starih« uradnikov iz KGB, kar pa dejansko ni bilo res, saj so skoraj celotno osebje FSK sestavljali pripadniki iz nekdanje sovjetske policije,⁶⁹ hkrati pa FSK zaradi pomanjkanja denarja ni mogla usposabljeti novega osebja in so imeli tako na voljo le ostanek nekdanjih KGB uradnikov (Galeotti 1994b).

---

⁶⁹ To velja npr. tako za direktorja Sergeja Stepanišina in njegova namestnika Aleksandra Strelkova (vodil je sovjetska delovna taborišča) ter Valerija Timofejeva (vodja KGB v Gorkiju) (Galeotti 1994b).

Ukinitev varnostnega ministrstva in ustanovitev FSK je imela še eno pomembno implikacijo. Ustanovitev protiobveščevalne službe so propagirali tudi kot demokratičen ukrep, dejansko pa si je želel Jelcin s tem podrediti upravljanje države (Todd in Bloch 2003, 137). Ministrstvo za varnost je bilo za svoje delo vsaj do neke mere odgovorno vladnemu kabinetu in seveda parlamentu, FSK pa je bila neposredno podrejen predsedniku, ki je imel izključno pravico do spremljanja njenih aktivnosti (Galeotti 1994b). Duma na FSK ni imela tako rekoč nobenega vpliva (Todd in Bloch 2003, 137).

5.3 Reforme FSK

Februarja 1994 je Jelcin odpustil direktorja FSK Sergeja Goluška in ga zamenjal s Sergejem Stepašinom, hkrati pa izvedel reforme, ki so FSK oslabile.⁷⁰ Kako je to vplivalo na sprejemanje odločitev v Kremlju, ni popolnoma jasno. Je pa gotovo, da so vse slabše varnostne razmere v državi Jelcina in njegove sodelavce hitro prepričale, da je treba FSK nekoliko dograditi. Organizirane kriminalne družbe, ki so poleg drugih negativnih posledic pomenile tudi politično grožnjo, so v Rusiji začele pridobivati vse večji vpliv. Nekdanji minister za varnost Baranikov (s položaja je odstopil zaradi obtožb o korupciji) je na mafijske mreže opozoril v odprtem javnem pismu. Tujim obveščevalnim službam⁷¹ je uspelo pridobiti veliko podatkov,⁷² tudi od nekdanjih pripadnikov varnostnega sistema. Poleg tega so se vse uspešneje začeli upirati tudi uporniki iz Čečenije. Na tej osnovi je junija 1994 Stepašin oznanil uvedbo nove uprave znotraj FSK – Uprave za ekonomsko protiobveščevalno dejavnost, ki naj bi se prvenstveno borila proti ekonomskemu vohunjenju in korupciji (Muldoon 1999, 62). Pod FSK je od Vrhovnega državnega tožilstva prešla tudi Uprava za preiskovanje in protiteroristična enota, ki je bila prej pod okriljem MVD. Decembra 1994 je FSK vzpostavil Upravo za Čečenijo, ki je postala ena izmed največjih operativnih sekcij (Todd in Bloch 2003, 138). V nekaj mesecih je FSK pridobil nazaj vsa odvzeta preiskovalna pooblastila, obenem pa se število osebja ni znižalo v tolikšni meri, kot je bilo sprva mišljeno (Muldoon 1999, 57).

---

⁷⁰ FSK je kmalu izgubil pristojnosti na področju organiziranega kriminala in izsiljevanja, ki so se prenesle na MVD. FSK je izgubil tudi nekatere vrste nadzora, ki so jih vključili v FAPSI, za 46 odstotkov pa naj bi tudi zmanjšali osebje (Todd in Bloch 2003, 137).

⁷¹ Največ vohunov naj bi prihajalo iz ZDA, Velike Britanije, Nemčije in Turčije. Ruske varnostne službe so prepričane, da je šlo za koordinirane akcije s ciljem pridobiti vojaške in ekonomske skrivnosti, s čimer so želeli povzročiti ekonomsko destabilizacijo (Galeotti 1995).

⁷² Pri zbiranju obveščevalnih podatkov so se tuje obveščevalne službe osredotočile na *tri ključna področja*: 1. pridobivanje ruskih državnih skrivnosti (za podkupnine in izplačila naj bi leta 1994 porabili 12 milijonov dolarjev); 2. ekonomsko vohunjenje (predvsem na področju obrambne industrije energetskega sektorja); 3. nezadovoljne etnične skupine (pomoč Čečenom in drugim kavkaškimi muslimanom, finski manjšini na SZ države in domorodnim ljudstvom na severu Sibirije) (Galeotti 1995).

5.4 Vstop v FSB

3. aprila 1995 je predsednik podpisal nov federalni zakon »o organih Zvezne varnostne službe Ruske federacije«. To je pomenilo, da je FSK postala **Zvezna varnostna služba** (FSB) z nekoliko spremenjeno notranjo organizacijo in precej večjimi pooblastili. Na podlagi zakona je imel FSB dostop do zasebnih zemljišč oziroma prostorov, lahko je zadržal osumljence, v povezavi z Zunanjo obveščevalno službo (SVR) deloval v tujini, ustanovil lastna podjetja in uril varnostno osebje iz zasebnega sektorja.⁷³ To je za FSB postajalo vse pomembneje (Todd in Bloch 2003, 138).

Ladel (2008, 38) piše, da je še posebno od leta 1996 naprej postala vprašljiva neodvisnost sodstva. Jelcin naj bi bil namreč začetnik t. i. »telefonskega prava« (telefonnoye pravo), kjer je lahko nekdo z enim telefonski klicem v določenem pravnem primeru dosegel obsodbo ne glede na mnenje sodnika ali tožilca. Na sodne procese naj bi vplival tudi FSB sam.⁷⁴

Kljub veliki akumulaciji moči pa je slabo stanje v ruski ekonomiji marsikoga pripeljalo do tega, da so se zapletli v korupcijske škandale, hkrati pa so se dogajale zlorabe človekovih pravic v Čečeniji, zaradi česar so se pri FSB evidentno začeli posluževati metod, znanih iz časov KGB. Julija 1996 je novi direktor FSB Nikolaj Kovalev najavil, da bodo ponovno začeli preiskave na podlagi anonimne prijave, kar je že leta 1988 ukinil Gorbačov. Aktivisti za varovanje človekovih pravic, okoljevarstveniki in nekateri liberalni mediji so se takoj oglasili, vendar so jih z različnimi pritiski hitro utišali. Sledilo je tudi nekaj odmevnih primerov,⁷⁵ od katerih je medijsko morda najbolj znan primer Borisa Berezovskega in

---

⁷³ Leta 1998 je bilo v Rusiji 2.500 bank in 72.000 zasebnih podjetij z lastnimi varnostnimi službami. Samo energijski gigant Gazprom je zaposlil 20.000 ljudi, od katerih večina prihaja iz vrst FSB-ja ali drugih državnih varnostnih institucij. Posvetovalni svet FSB so ustanovili leta 1996 s predstavniki vseh večjih podjetij, da bi regulirali sivo ekonomijo v varnostnem sektorju. Ker je treba za ves zasebni nadzor in opazovalno opremo pridobiti državno licenco, je FSB še pridobil na moči, saj lahko do neke mere vplia celo na kadrovanje v podjetjih (Todd in Bloch 2003, 138).

⁷⁴ O tem priča tudi ustanovitev Uprave za ekonomsko protiobveščevanje leta 1997. Ta uprava nadzoruje ruske banke, povezave med ruskimi obrambnimi podjetji in tujino ter spremlja mednarodne finančne tokove.

⁷⁵ Leta 1995 so na sedem let prisilnega dela poslali nekdanjega KGB-jevega kapitana Viktorja Orekova, ker naj bi disidente opozarjal na možnost aretacije. Obtožili so tudi upokojenega mornariškega kapitana Aleksandra Nikitina, ki je za norveško okoljevarstveno društvo Bellona Foudation preverjal poročilo o odlaganju jedrskih odpadkov v arktičnem oceanu (Todd in Bloch 2003, 139). Grozila mu je zaporna kazen od 10 do 15 let, zaplemba osebnega premoženja ali celo smrtna kazen. Obtožen je bil izdaje. Nikitinu so zaradi pritiska FSB sodili na vojaškem sodišču, čeprav kazenski zakonik jasno določa, da se vsem, ki so obtoženi na podlagi kršitve 64 člena ustave (vuhunjenje), sodi na civilnem sodišču (Galeotti 1996). Norveški časopis Dagblader je zapisal: »Če bo Nikitin obsojen, bo to pomenilo pravo katastrofo za vse okoljevarstveno delo, ki je bilo do sedaj opravljeno v Rusiji« (Polmar in Allen 1998, 395). Po številnih sojenjih Nikitina niso spoznali za krivega.

Aleksandra Litvinenka.⁷⁶ Turbolentni čas v Jelcinovi Rusiji je postal z volitvami leta 1996 še bolj razburkan, ko je Jelcin postavil za sekretarja Zveznega varnostnega sveta predsedniškega kandidata Aleksandra Lebeda. Ta je pripomogel k ustanovitvi novega, elitnega oddelka pod okriljem FSB - Upravo za daljnoročne programe (Long term Programmes Directorate – UPP), kasnejši URPO, poleg tega pa je želel upokojiti 30 generalov iz FSB, kar pa je premier Černomirdin osebno zavrnil. Hkrati so ustanovili Zvezno zaščitno službo FSO (nekdanji GUO), ta pa se je združila z SPB (glej Sliko 4.1). Na svojem višku je imela FSO okrog 44.000 članov osebja in znatne gospodarske interese. Ko so SPB-jevi oficirji aretirali dva Jelcinova delavca za kampanjo, ki sta imela pri sebi 500.000 ameriških dolarjev, se je organizacija zmanjšala. Osebe so do leta 1999 zmanjšali na 30.000 ljudi. SBP so zmanjšali iz 4.000 pripadnikov na le 900 (Todd in Bloch 2003, 140).

5.5 Reforme leta 1997

Nadaljnje reforme maja 1997 so bile usmerjene predvsem na zmanjšanje stroškov in osebja v FSB, kar se je z rusko finančno krizo v naslednjem letu še okrepilo. Po nekaterih izračunih naj bi se osebje službe od 140.000 leta 1993 zmanjšalo ob koncu 1997 na okrog 80.000. Julija in avgusta je Jelcin sprejel nove restriktivne ukrepe, ki so se izvajali predvsem v novem Uradu za ekonomsko varnost in Upravi za informacije in računalniško varnost (Todd in Bloch 2003, 140). Vojaško protiobveščevalno dejavnost, ki je med drugim odgovorna tudi za varnost jedrskega arzenala, so kot ločen element pod isto številko uprave kot v času KGB (Tretja glavna uprava) vključili v FSB (Galeotti 1998a, 3).

S predsedniškim dekretom je bila 6. julija 1998 ustanovljena Uprava za ekonomsko varnost (Upravlenie ekonomicheskoj bezopasnosti - UEB) in Uprava za varnost ustavne ureditve (Upravlenie konstitutsionnoi bezopasnosti - UKB). Za UEB je videti, kot da se je le preimenovala iz URPDPO in je le nekaj več kot UEK, čeprav sedaj vsebuje poseben oddelek

---

⁷⁶ Oligarh in medijski tajkun **Boris Berezovski** je bil človek, ki je najbolj zaznamoval drugi Jelcinov predsedniški mandat. Poleg tega, da je deloval v politiki (bil je npr. namestnik sekretarja Varnostnega sveta in sekretar SND), se je ukvarjal z različnimi posli, s katerimi si je pridobil veliko bogastvo. Čeprav je imel veliko zaveznikov, pa FSB z njim ni hotel sodelovati in naj bi prek Uprave za analize in obvladovanje kriminalnih organizacij (URPO) zanj leta 1998 naročil umor. To je prvi razkril agent URPA **Aleksander Litvinenko**, ki je za Berezovskega delal kot osebni stražar. Svoje obtožbe je Berezovski večkrat ponovil, FSB pa je označil za »kriminalno organizacijo«. Takratni direktor FSV Kovalev je moral zaradi afere odstopiti, URPO so razpustili, njegov naslednik Vladimir Putin pa se je še naprej moral soočiti z Berezovskimi in Litvinenkovimi obtožbami o kriminalnih aktivnostih, za katerimi naj bi stal FSB. Oba glavna protagonist sta državo zapustila in se zatekla v Veliko Britanijo, kjer je Litvinenko umrl zaradi zastrupitve z radioaktivnim polonijem, Berezovski pa še naprej ostaja glasen kritik politike Kremlja (Littell 2006).

za računalniško varnost. UKB daje obstoječim političnim varnostnim elementom FSB bolj pozitiven videz (Galeotti 1998a, 4).

5.6 FSB in Vladimir Putin

25. julija leta 1998 je Boris Jelcin iz političnih razlogov za direktorja FSB imenoval Vladimirja Putina⁷⁷. Todd in Bloch (2003, 141) pravita, »da je bila Putinova vloga na čelu FSB predvsem prehodna«, čeprav je bil uradno tisti, ki je začel proces krepitev moči FSB. Že oktobra je Putin ustanovil Urad za varnost jedrskih objektov, novembra pa Direktorat za informacijsko in računalniško varnost, ki se je ločil od Direktorata za protiobveščevalno dejavnost. Putin v FSB ni bil priljubljen zaradi svojega nizkega čina (polkovnik), obenem pa je marsikdo v njem videl mladega političnega povzpetnika (Littell 2006). Morda se je prav zato Putin odločil, da dvignil plače za 25 odstotkov. Dogodki v septembru leta 1999 nakazujejo začetek novega pridobivanja moči znotraj FSB.⁷⁸ Zaradi bombnih napadov, za katere so obtožili čečenske teroriste, so opravičili ponovno rusko vojaško posredovanje v tej nemirni pokrajini, nekateri moskovski poznavalci pa so zatrdili, da to pomeni vračanje k tehnikam iz SZ, vključno z uporabo agentov provokatorjev.

5.7 Jelcin preda »predsedniško žezlo«

Ko je januarja leta 2000 prišel Putin na predsedniški položaj, je imel FSB največjo moč po kolapsu KGB in pod svojo oblast je želel pridobiti tudi druge obveščevalne elemente in službe. Kmalu po imenovanju za predsednika je Putin izrazil željo po ustanovitvi **Zvezne službe za preiskave in boj proti korupciji** (FSRBK), ki bi ogovarjala neposredno predsedniku. Putin in FSB, ki bi jo nadzirala, bi tako razširila svoje pristojnosti tudi na področje organiziranega kriminala. Putin je moral idejo opustiti zaradi nasprotovanja ministrstva za notranje zadeve (ta bi zaradi FSRBK izgubilo nekatere pristojnosti in sredstva),

---

⁷⁷ Vladimir Putin se je rodil leta 1952 v nekdanjem Leningradu (Sankt Peterburgu). Leta 1975 je diplomiral in se vključil v KGB. Ko je SZ odbila zadnja ura, se je Putin hitro prelevil v liberalnega reformatorja in se povezal z županom Sankt Peterburga Anatolijem Sobčakom. Kmalu si je pridobil nove zaveznike in se vključil v predsedniško administracijo. Njegova očitna lojalnost in trdna drža do regionalnih oblasti sta mu leta 1998 prinesla mesto direktorja v FSB. Marca 1999 je postal hkrati tudi sekretar zelo vplivnega Varnostnega sveta. Njegovo imenovanje za premierja je bil dokaz moči stare »varnostne elite« in želje po večji centralizaciji (Galeotti 1999).

⁷⁸ Sledile so serije očitno naključno postavljenih eksplozij bomb v moskovskih blokovskih naseljih, ki so ubile 300 ljudi. 22. septembra istega leta so v nekem stanovanjskem bloku v ruskem mestu Rjazan našli torbe s smodnikom in detonatorji, kar so pri MVD definirali kot vojaško eksplozivno heksogen. Ker so se v javnosti začela pojavljati nasprotujoča si policijska poročila, mnenja tamkajšnjih prebivalcev in poročila iz MVD, se je direktor FSB Patrušev nemudoma opravičil in pojasnil, da so bile najdene torbe del protiteroristične vaje, »ki jih izvajajo tudi po drugih ruskih mestih«, v njih pa naj bi bil dejansko sladkor (Todd in Bloch 2003, 141).

oglasili pa so se tudi nekateri zagovorniki demokracije. Njihov glavni argument je bil, da bi ustanovitev take »super agencije«⁷⁹ pomenila vrnitev KGB (Galeotti 2000a, 9). Naj na tem mestu le spomnim, da je podobno namero imel leta 1991 že Boris Jelcin, ko je želel ustanoviti ministrstvo za varnost in notranje zadeve (MBVD), a je sodišče to zavrnilo kot neustavni ukrep.

Bennett (2002, 13) pravi, »da Putin sicer ni želel ponoviti Jelcinove napake, čeprav združitev nekaterih služb v praksi ne bi ilegalna in nelogična. Še januarja 2000 je generalni sekretar Varnostnega sveta Sergej Ivanov potrdil govornice o združitvi varnostnih teles v »super KGB« kot utemeljene«.

Putin je še naprej poskušal s konsolidacijo obveščevalno-varnostne dejavnosti in leta 2000 je v okviru FSB ustanovil nadzorni sistem za medmrežje. V skladu s tem je Putin februarja istega leta potrdil zakon, na podlagi katerega je bil ustanovljen Sistem za operativne in preiskovalne ukrepe (ang. System of Operational and Investigative Measures), imenovan tudi SORM-2. Z njim je dobil FSB pravno podlago za prebiranje vseh elektronskih pisem v državi in drugih prenosov podatkov prek medmrežja, kot so spletni telefonski pogovori in bančni transferji. Galeotti (2000, 9) trdi, da je očitno, da je Putin želel na noge postaviti državo, kjer tako rekoč ni demokracije, obstaja do neke mere svobodno tržno gospodarstvo, hkrati pa tudi močan nadzor nad morebitnimi političnimi in socialnimi grožnjami bodisi proti okoljevarstvenikom, vplivnim podjetnikom, preiskovalnim novinarjem in na splošno tistim, ki bi želeli spremeniti status quo. Podobno pravi tudi Ladel (2008, 34), ki meni, da ima RF avtoritarni režim *par excellence*. Trdi, da v RF vlada »pseudodemokracija«, demokracura oziroma suverena demokracija Kremlja (Ladel 2008, 34).

Tako kot predhodniki je imel Putin varnostni aparat ne le za učinkovito orodje pri vodenju države, ampak za osnovni element pri vodenju.

Putinova administracija je v veliki meri temeljila na nekdanjih veteranih in podpornikih iz KGB, FSB in SVR. Da je v Kremlju pripeljal ljudi, ki jim zaupa, ni nikakršno presenečenje. Tako Putin kot Jelcin pred njim sta morala sprejeti ljudi iz nekdanjega sistema,

---

⁷⁹ Nekateri so jo imenovali kar Čeka, po prvi sovjetski tajni policiji (Galeotti 2000). Decembra 2000 je Putin skupaj z nekaterimi najtesnejšimi sodelavci iz obveščevalnih služb v Kremlju praznoval rojstvo leta 1917 ustanovljene Čeke. O tem je nekdanji direktor FSB Patrušev povedal: »Zgodovina Lubyanke v prejšnjem stoletju je naša zgodovina. Iz njene zgodovine moramo uporabiti vse tisto, kar je bilo dobro za Rusijo« (Traynor, 2001).

ker je bilo to nujno. Ladel (2008, 37) pravi, »da rekrutacija KGB-jevcev na oblast ni bila načrtovana, ampak se je zgodila po naključju zaradi možnosti, ki jo je dal Jelcin ljudem, ki so ga obkrožali«. Ladel zato uporablja izraz **KGB/FSB-izacija** ruske politike, ki naj bi bila povsem običajen rezultat delovanja znotraj avtoritarnega režima. KGB-jevi in FSB-jevi veterani, ki so se s Putinom spoznali v Petersburgu, imajo tudi skupen naziv – nekateri jih imenujejo »Putinburgerji« ali »Petersburgerji« (Traynor 2001). Nekateri drugi avtorji (Ladel 2008; Anderson 2006; Bremmer in Charap 2006) jih omenjajo kot **silovike**.⁸⁰ To je neuradna mreža vladnih uradnikov in poslovnežev, ki imajo podobne politične nazore, si prizadevajo za uresničevanje skupnih političnih ciljev in skupni nadzor nad ekonomskim premoženjem. Vodi jih skupina treh najvplivnejših mož, v kateri so Igor Sečín, Sergej Ivanov in Nikolaj Patrušev. Yasmann (2007) meni, da so siloviki sestavljeni iz okrog 6.000 pripadnikov kluba alumni.

Številne ključne osebnosti so delovale tako v nekdanjem kot tudi v sedanjem sistemu – nekdanji direktor FSB - Nikolaj Patrušev - je prej delal v KGB (Galeotti 2000a, 9). Sergej Ivanov, nekdanji KGB-jev uradnik, je vodil Putinov Varnostni svet, pogosto pa so ga videli kot neuradnega podpredsednika. »Poraja se nov strah. Situacija je popolnoma drugačna, saj obstaja občutek, da se KGB vrača. Deset let so bili ti »fantje« tiho v ozadju, sedaj pa vidijo svojo priložnost,« je povedal eden izmed nekdanjih KGB-jevih obveščevalnih uradnikov, ki je sedaj zaposlen v bančništvu. Tudi na čelo regionalnih oblasti so prišli nekateri Putinovi ljudje. Med sedmimi predsedniškimi odposlanci, ki vodijo t. i. super regije, jih je bilo pet nekdanjih operativcev KGB (Traynor 2001). Zadnjih nekaj let se govori o tem, da je želel Putin pod drugim imenom obnoviti vsemogočni KGB, ki bi ga podredil sebi. Nadzor naj bi bil predvsem selektiven, saj se je Putin zavedal, da ne more vzpostaviti absolutnega nadzora, ki je vladal v času Sovjetske zveze. Putin je s FSB naredil utelešenje asketske, nekoruptivne javne službe (Traynor 2001). V RF smo priča neobičajni in zapleteni situaciji, kjer je FSB aktivno

---

⁸⁰ Obstajalo naj bi pet skupin silovikov:

- »radikalni siloviki« so ljudje, ki so povezani z Igorjem Sečinom in ki se zavzemajo državno lastništvo nad industrijo ogljikovodikov;
- »personalni možje« so druga skupina silovikov; vodi jih Viktor Ivanov;
- tretja skupina so »možje Lubyanka«, ki jih vodi nekdanji FSB direktor, vojaški general Nikolai Patrušev, ta pa je tesno povezan s prav tako vojaškim generalom Rašidom Nurgalievim, ki je minister za notranje zadeve;
- četrta skupina so »vplivni poslovneži« pod vodstvom Viktorja Čerkasova, nekdanjega vodje Zvezne službe za nadzor nad drogami;
- zadnjo, peto skupino sestavljajo »liberalni siloviki«, ki jo vodi Sergej Ivanov, namestnik premierja, odgovoren za obrambno in vesoljsko industrijo, nanotehnologijo in transportni sektor, tudi nekdanji minister za obrambo (Simonov v Ladel 2008, 54).

vključena v politiko in prek nje vpliva, nadzira in manipulira z družbo.⁸¹ FSB se je postopoma razvil v organizacijo, ki deluje neodvisno od Kremlja na osnovi svoje lastne politične in ekonomske agende. Ni več le orodje v rokah nekdanjega voditelja. Se pa pri FSB kaže neka nepredvidljivost, saj institucija nima popolnega nadzora nad svojimi zaposlenimi, nemogoče pa je tudi vedeti, kako dolgo bo še zraven centra politične moči (Ladel 2008, 41).

5.8 Čečenija in izredni ukrepi

Januarja leta 2001 je Putin sprejel odločitev, da operacije v Čečeniji prevzame FSB. S tem je odkrito izrazil svoje zaupanje do obveščevalne službe, ki jo je nedolgo nazaj tudi vodil. Seveda pa je ta odločitev spodbudila tudi nekaj nasprotovanj, predvsem s strani višjih obveščevalnih častnikov znotraj FSB. Nekaj nejevolje je bilo tudi pri Ministrstvu za notranje zadeve, ki je vse od sredine leta 2000 naprej postopoma prevzemalo nadzor nad celotno operacijo, sedaj pa se je moralo umakniti. Vrhovno poveljstvo je tako prevzel takratni direktor FSB Patrušev (Galeotti 2001).

Ko je poveljstvo prevzel FSB, so se takoj zgodile informacijska blokada in aretacije nekaterih novinarjev.⁸² Stanje se je spremenilo tudi na drugih področjih. Akademsko svoboda je prav tako prišla na udar. 24. maja 2001 je ruska Akademija za znanosti izdala Akcijski načrt za preprečitev škode v ruski državi na področjih ekonomskega in znanstvenega sodelovanja (ang. Action Plan to Prevent Damage to the Russian State in the Spheres of Economic and Scientific Cooperation). To je pomenilo neposredno vrnitev v čas SZ, saj so morali vsi akademiki poročati o svojih potovanjih v tujino, udeležbah na konferencah, napisanih člankih v tujih publikacijah, dobljenih tujih nagradah in priznanjih ter srečanjih s tujci. Nadzor je doletel tudi tiste, ki so iz tujine obiskali Rusijo, še posebej študente⁸³ in novinarje (Todd in Bloch 2003, 143).

---

⁸¹ Zgodovina tega »nereda« in pomanjkanje organizacijske kontrole v FSB sega v turbolentni čas po letu 1987, ko je perestrojka dobila svoj drugi zagon, potrebnih reform varnostnega sektorja pa ni bilo. Ob razpadu SZ in KGB je sledil šok, saj so posamezniki oziroma skupine znašli na svojem – država se jim je odrekla. Znašli so se po svoje – posluževali so se organiziranega kriminala, organizirali zasebna varnostna ali gospodarska podjetja. Posledično je sledilo vmešavanje KGB/FSB v rusko politiko (Ladel 2008, 41).

⁸² Država je začela ovirati delovanje neodvisnega medija Media Group, julija 2001 je državni energijski konglomerat Gazprom prevzel televizijsko postako NTV in pridobil velik delež lastništva pri neodvisni radijski postaji Ekho Moskvy, ukinili so dnevnik Segodnya, iz tednika Itogi so morali oditi preizkušeni novinarji, njegovega lastnika Vladimirja Guzinskega pa so za tri dni zaprli v zapor Butyrskaya, nakar je odpotoval v Španijo. V izjavi za javnost so oblasti zapisale, da je s tem FSB končal preiskavo nezakonitih aktivnosti v Media Groupu (Galeotti 2002).

⁸³ Ameriškega študenta Johna Tobina so aprila 2001 aretirali v južnem delu Rusije, domnevno zaradi razpečevanja marihuane (Todd in Bloch 2003, 143).

Januarja 2002 je Putin nadaljeval s širjenjem pristojnosti in nalog varnostnih agencij. 11. januarja je podpisal dekret »O ukrepih za uveljavitev resolucije 1373 Varnostnega Sveta Združenih Narodov iz septembra 2001« (ang. On Measures to Fulfil UN Security Council Resolution 1373 of September 2001). S ciljem preprečiti financiranje terorističnih organizacij so obveščevalne in varnostne institucije pridobile veliko pristojnosti nad finančnimi institucijami.⁸⁴ Putin je predlagal odpravo nekaterih omejitev glede dostopa do tajnih in zaupnih podatkov, še posebej za domača podjetja, hkrati pa je nakazal, da za zaščito ruskih tehnoloških in ekonomskih skrivnosti ter za boj proti ekonomskemu kriminalu⁸⁵ in korupcije ne namerava izvesti splošne reforme varnostnega aparata, ampak sprejeti le določene okrepe. (Galeotti 2002a). Očitno si je Putin hitro premislil, saj je že naslednje leto sledila velika reforma.

5.9 Reforma leta 2003

Najpomembnejša reforma celotnega varnostnega aparata se je začela marca 2003. Zaradi težave prikrivanja odgovornosti in slabega upravljanja so z reformo med drugim želeli konsolidirati obveščevalni sektor. To je brez dvoma imelo tudi politični motiv, saj se je FSB, od koder je prišel predsednik Vladimir Putin, še bolj okrepil in še bolj postal osrednji element varnostnega aparata. Zvezno obmejno službo (FPS)⁸⁶ in del Zvezne agencije za vladne informacije in komunikacije (FAPSI), obe nekdanji KGB-jevi upravi, so vključili v FSB. FAPSI-jevo signalno obveščanje (SIGINT) in elektronsko obveščanje (ELINT) za delovanje proti tujim državam so predali Vojaški obveščevalni službi (GRU),⁸⁷ predsedniške zveze pa so dodelili Zvezni zaščitni službi (FSO). FSB je s tem pridobil nove možnosti za spremljanje ljudi in informacijskih tokov tako v Rusiji kot v SND (Jane's Sentinel Security Assessment

---

⁸⁴ Začele so se pojavljati bojazni, da bi lahko Putin prek finančnih preiskav vplival na politične nasprotnike (Galeotti 2002).

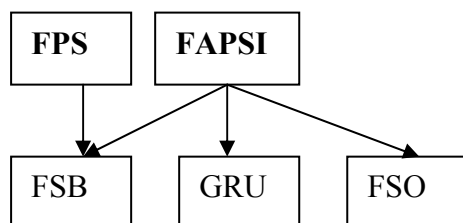
⁸⁵ Črna in siva ekonomija naj bi leta 2001 predstavljali 18 odstotkov celotnega BDP-ja (Galeotti 2002).

⁸⁶ Špekulacije o združitvi služb segajo v leto 1998. Februarja tega leta je namreč direktor FPS Nikolaj Bordjuža oznanil, da bo služba prešla pod okrilje FSB. Zgodba se je začela z decembrom leto prej, ko je odstopil direktor Zvezne mejne službe FPS in poveljnik Obmejnih enot, general Andrej Nikolajev. To je FSB želel čim bolj izkoristiti. V Kremlju se je začelo intenzivno lobiranje, hkrati pa so pazili, da bi informacije o tem prišle v javnost. Združitve s FSB naj bi okrepila boj proti tihotapljenju in kriminalu, ki se izvaja prek mej, izmenjava informacij naj bi bila boljša, hkrati pa bi prihranili pri proračunskih sredstvih. Te trditve sicer niso bile podprte z nobeni trdnimi dokazi, a pritisk se je nadaljeval. Nikolajev je sam ugotovil, da je združitve v nasprotju z 90. členom ruske ustave – ta prepoveduje predsedniške dekrete, ki bi bile v nasprotju z zveznimi zakoni. Obstoječi zakon o državni meji Ruske federacije iz leta 1993 in zakon o organih zvezne varnostne službe iz leta 1995 bi morali sprva ali ukiniti ali pa dopolniti. Galeotti (1998a, 3) je že takrat opozarjal, da bi to imelo več negativnih ukrepov - to pomeni padec pravne države (predsedniški dekret nad ustavo) in kaže na ponovno združenje elementov KGB (Galeotti 1998a, 3). To jasno nakazuje moč FSB in njegovo povezanost s predsednikom.

⁸⁷ GRU je pridobil tako pomembne elemente, kot je prisluškovalna postaja v jemenskem letalskem oporišču Ras Karma (Galeotti 2003).

2008). Obenem je osrednja obveščevalna služba prevzela tudi proračun in več kot 100.000 zaposlenih v FPS in FAPSI (Galeotti 2003).

Slika 5.1: Vključitev FPS v FSB in razpad FAPSI

To se je izkazalo za prvo fazo reforme, rezultat pa je bila povečana odgovornost FSB na področju nadzora nad imigracijo in kompetence pri podeljevanju licenc in nadzoru internetnih povezav in mobilnih komunikacij v Rusiji in drugih državah SND (kar je prej počela FAPSI). FSB se sedaj ukvarja z varnostjo zveznih in regionalnih vladnih telekomunikacij in informacijskih sistemov. To vključuje tudi nadzor nad zveznim sistemom štetja volilnih glasov, ki ga uporabljajo pri volitvah.⁸⁸ Spojitev s FAPSI je FSB precej gotovo postavil v vlogo dominantne obveščevalne službe na območju SND – med drugim je FAPSI skrbel za varnostne komunikacijske kanale (sisteme) in podporne elemente za številne vlade SND (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

Statut iz leta 2003 je FSB prestukturiral v naslednjih osem enot:

- Uprava za protiobveščevalno dejavnost;
- Uprava za zaščito ustavnega sistema in boja proti terorizmu;
- Direktorat za vojaško protiobveščevalno dejavnost;
- Uprava za ekonomsko varnost;
- Uprava za analiziranje, predvidevanje in strateško planiranje;
- Uprava za meje;
- Uprava za nadzor;
- Uprava za znanost in tehniko (FSB organization 2008).

Hkrati je bila ukinjena davčna policija, katere naloge in pristojnosti so se prenesle na Ministrstvo za notranje zadeve, kjer pa s tem niso bili zadovoljni, saj so na svoja ramena pridobili zahtevno in politično »nevarno« delo. Hkrati so izgubili tudi svojo Upravo za

---

⁸⁸ Informacijski sistem Vybor uporablja osrednja volilna komisija za zbiranje podatkov iz volilnih mest (Galeotti 2003).

trgovino z nezakonitimi drogami, ki je bila vključena v novoustanovljeno Agencijo za nadzor nad drogami. Vodenje nove uprave, ki ima 40.000 zaposlenih, je prevzel Putinov zaveznik in nekdanji KGB-jev uradnik Viktor Čerkesov. Notranje ministrstvo se je tako po kadrovski sestavi zmanjšalo (Galeotti 2003).

Putin je novo prestrukturiranje opravičeval, saj naj bi bil to nujen korak v boju proti nezakonitim drogam in terorizmu: »Ne moremo reči, da zvezne službe delujejo učinkovito in primerno na teh izredno pomembnih področjih.«

Galeotti (2003) pravi, »da so Putinove reforme prej prinesle vrnitev KGB kot pa izboljšale učinkovitost«. Po njegovem mnenju so reforme odsev Putinove odločnosti, da ponovno koncentrira ruski varnostni aparat, to pa poteka skupaj z veterani KGB, ki so priča, da njihova nekdanja služba ponovno prihaja na površje – če že ne po imenu, pa po obliki. Svoj pogled je Putin jasno izpostavil v neki svoji izjavi konec januarja: »FSB je ključen del v celotnem sistemu demokratičnih institucij. V strateškem razvoju mora imeti osrednjo vlogo.« S centralizacijo varnostnega aparata, z nekdanjimi sodelavci iz KGB na ključnih državnih položajih in nadzorom nad mediji Putin to nedvomno počne.

5.10 Druga faza reform

Reformam leta 2003 je sledila nadaljnja reorganizacija FSB leta 2004. 11. julija je Putin podpisal predsedniški dekret o »Določenih temah, ki se nanašajo na Zvezno varnostno službo (ang. Certain Issues Pertaining to the Federal Security Service). Dekret govori o prestrukturiranju znotraj službe in pripravi na morebitno združitev z Zunanjo obveščevalno službo, Zvezno zaščitno službo in Ministrstvom za krizne razmere. Tu je tako spet govora o »super ministrstvu za varnost«, kar bi v praksi pomenilo obnovev KGB. Če je bil to dejansko Putinov namen, še ni popolnoma jasno (Jane's Sentinel Security Assessment 2008). Direktor ima hkrati lahko le enega prvega namestnika⁸⁹ in dva splošna namestnika. Dekret je tudi ukinil FSB-jeve oddelke in jih zamenjal z oddelčnimi službami. Formirano je bilo osem služb in dva direktorata. Med službami je vse ostalo tako kot prej, edina sprememba je ta, da med službami ni protiobveščevalne dejavnosti, so pa na novo ustanovili Upravo za organiziranje in osebje. Novoustanovljena direktorata obsegata Vojaško protiobveščevalno delovanje in Direktorat za preiskave (Soldatov 2004).

---

⁸⁹ Direktor obmejnih enot ima prav tako status prvega namestnika (Soldatov 2004).

Putin je z reformiranim in povečanim FSB jasno nakazal, da bodo njene glavne funkcije boj proti protiobveščevalnemu vohunstvu, terorizmu in političnim grožnjam režimu. Upravo za preiskave, ki se primarno ukvarja z organiziranim kriminalom in s prometom z drogami, so zmanjšali. FSB-jevo protiteroristično delovanje sedaj vključuje ločeno enoto, ki se ekskluzivno ukvarja z mednarodnim terorizmom in viri financiranja terorističnih organizacij. Nekateri analitiki menijo, da enota koordinira izvrševanje atentatov uporniških voditeljev v tujini (Soldatov 2004).

Istega leta je sledila še ena pomembna sprememba. 9. marca je Putin s predsedniškim dekretom št. 314 vse obveščevalne službe podredil Ministrstvu za pravosodje. Že predtem so reforme doletele tudi reforme. Anderson (2006, 245) trdi, »da je bil ta ukrep povsem jasen znak, da bo sodna oblast popolnoma vodena in nadzorovana s strani izvršne veje oblasti«. Po njenem mnenju je pri konsolidaciji moči FSB pravosodno ministrstvo igralo ključno vlogo (Anderson 2006, 245).

Leta 2004 je bilo tudi leto pokola v Beslanu,⁹⁰ ki ga je Kremelj vzela zelo resno, saj je pokazal vso nesposobnost vojske, policije in obveščevalnih služb, hkrati pa pod vprašanje postavil Putinovo trditev, da bo dokončno zatrl vse separatiste (Quinn-Judge 2004, 47). Začele so se reforme, ki so še povečale moč zvezne vlade, obenem pa so se pristojnosti še bolj koncentrirale v rokah ruskega predsednika. Putin je takoj začel reorganizacijo in usklajevanje vojske, policije in FSB na Severnem Kavkazu (Country Reports on Terrorism 2004). Ustanovile so se enote za boj proti terorizmu oziroma spremenile naloge obstoječih subjektov na nacionalno-varnostnem sistemu, sledile so spremembe v vsebini in načinih sodelovanja med varnostnimi in obveščevalnimi službami v boju proti terorizmu, spremenila se je zakonodaja s tega področja, sledile pa so spremembe v samih varnostno-obveščevalnih strukturah (Purg v Sagadin 2007, 60).

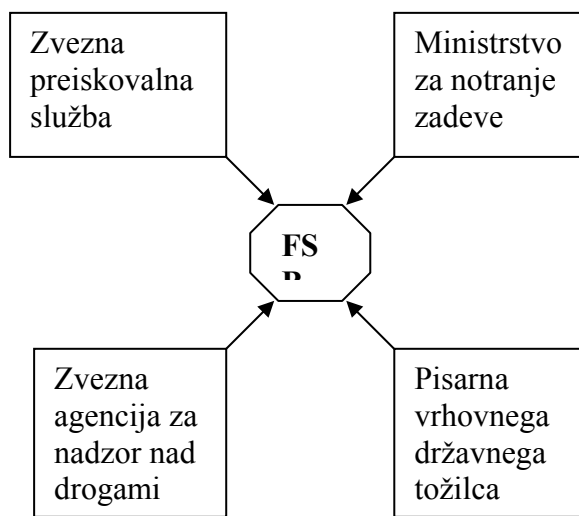
---

⁹⁰ Do krize v Beslanu je prišlo 1. septembra 2004, ko je skupina teroristov iz Čečenije in Ingušetije vstopila v šolo v severnoosetijskem mestu Beslan in zajela več kot 1.100 otrok, njihovih svojcev in učiteljev. Talce so zadrževali v šolski telovadnici, ki so jo obdali z eksplozivom. Ugrabitelji so zahtevali umik ruskih enot iz Čečenije in izpustitev somišljenikov v Ingušetiji. Ko so ruske posebne enote po neuspešnih pogajanjih dva dni kasneje s pomočjo tankov, termobaričnih in drugih težkih orožij vdrle v poslopje, se je vnel spopad, v katerem je bilo ubitih 320 talcev, 12 pripadnikov varnostnih sil in 31 teroristov, skoraj 800 ljudi pa je bilo ranjenih (Paton Walsh in Beaumont 2004).

5.11 Reforme leta 2008

O »super varnostnem ministrstvu« je bilo po letu 2004 nekoliko manj slišati, a več kot očitno je, da Putin ni pripravljen opustiti te ideje. V javnost so namreč prišli podatki, da ima Rusija načrt, da do sredine leta 2009 pod eno streho združi vse policijske in protiobveščevalne organe. To v praksi pomeni, da bi k FSB priključili Zvezno preiskovalno službo, Ministrstvo za notranje zadeve, Zvezno agencijo za nadzor nad drogami in Pisarno vrhovnega državnega tožilca (Vatanka 2008).

Slika 5.2: Novo superministrstvo?

6 OBVEŠČEVALNE SLUŽBE RUSKE FEDERACIJE

Po vseh spremembah in reorganizacijah obveščevalno-varnostnega sektorja ima trenutno RF naslednje obveščevalne institucije:

- Zvezno varnostno službo (Federal'naja služba bezopasnosti – FSB);
- Zunanjo obveščevalno službo (Služba vnešnei razvedki – SVR);
- Glavno upravo za obveščevalno dejavnost (Glavnoe razvedivatelnoe upravljenje – GRU);
- Zvezno službo za zaščito (Federal'naya sluzhba okhrani – FSO);
- Komite RF za finančni monitoring (KMF RF);
- Zvezno službo za nadzor nad prodajo mamil (FSKN).

Med številnimi specialističnimi oddelki v ruski obveščevalni skupnosti lahko omenimo tudi Državno tehnično komisijo (Gostekhkomijsiya), ki operira na področju elektronske protiobveščevalne dejavnosti, medtem ko je nekoč zelo močna Predsedniška varnostna služba (SBP) sedaj podrejena FSO. Prav tako zelo močna in vplivna je bila nekoč Zvezna agencija za vladne zveze in informacije (FAPSI), ki so jo leta 2003 ukinili, njene pristojnosti pa v manjši meri prenesli na GRU in FSO, večino pa na FSB. Ministrstvo za notranje zadeve (Ministerstvo Vnutrennikh Del – MVD) ima pod svojim okriljem nekaj obveščevalnih funkcij, predvsem lokalnega značaja, vendar pa teži k bolj konvencionalno policijskim nalogam in nalogam ohranjanja javnega reda in miru (Todd in Bloch 2003, 135).

6.1 FSB

FSB je ključna varnostna institucija v Rusiji in najpomembnejša naslednica KGB (Federal Security Service (FSB) 2006). Kljub številnim reorganizacijam, rekonstrukcijam in škandalom, ki so državo pretresali po koncu SZ, ostaja FSB najmočnejša ruska obveščevalna služba (Federal security service (FSB) 2004). Združuje protiobveščevalno in protiteroristično dejavnost, telekomunikacijsko obveščevalno dejavnost in nadzor nad mejami. Na področju RF izvaja protiobveščevalne aktivnosti s poudarkom na varovanju tajnih podatkov in pridobivanju informacij o mogočih grožnjah ruski varnosti, vključno s terorizmom in trgovino z drogami. FSB je prav tako odgovoren za protiobveščevalno vohunjenje in varnost v oboroženih silah (Jane's Sentinel Security Assessment 2008). FSB je naslednik Zvezne protiobveščevalne službe (1994-1995), slednja pa je nadomestila Ministrstvo za varnost

(1992-1994). Zajema Drugo (protiobveščevalna dejavnost), Tretjo (vojaška protiobveščevalna dejavnost) in Peto glavno upravo (politična varnost) iz razpadle KGB (Galeotti 2000b).

Moč FSB tiči v vplivu ogromnega omrežja nekdanjih obveščevalnih uradnikov, ki so vključeni v vse sektorje ruskega vladnega aparata in družbe na čelu z nekdanjim predsednikom RF in direktorjem FSB, sedanjim premierjem Vladimirjem Putinom. Ocene kažejo, da jih je izmed 1.000 vodilnih političnih osebnosti kar 78 odstotkov nekoč delalo za FSB ali njegove predhodnike (Federal Security Service (FSB) 2006).

6.1.1 Organizacija

FSB vodi direktor, ki ima dva prva namestnika in namestnika, ki je hkrati državni sekretar. Sedež institucije v Moskvi ima osem primarnih služb (uprav) in oddelkov ter sekretariat. Vsaka regija ima upravo zvezne varnostne službe (UFSB), ki je neposredno podrejena sedežu v Moskvi. Direktorja uprav v Moskvi in St. Peterburgu sta hkrati tudi prva namestnika direktorja FSB. FSB je organizirana horizontalno prek teritorialnih varnostnih uradov v vsaki regiji in mestu RF. Organizirana je tudi vertikalno prek funkcionalnih uprav. FSB-jevo Poveljstvo za specialne enote ima pod sabo Protiteroristični center, ki nadzoruje tri protiteroristične enote komandosov: Alfo, Beto in Zenit⁹¹ (Jane's Sentinel Security Assessment 2008). V okviru poveljstva za specialne enote spada tudi posebna enota, imenovana Vega, ki je podrejena neposredno direktorju in je specializirana za varovanje strateških objektov.

V skladu s predsedniškim dekretom iz novembra 2004 je FSB organizacijsko sestavljen sledeče:

A) Vodstvo: sestavlja ga direktor, dva namestnika in dva pomožna namestnika;

B) Službe:

- Protiobveščevalna služba,
- Služba za zaščito ustavnega reda in boj proti terorizmu,
- Služba za ekonomsko varnost,
- Obmejna služba,
- Organizacijska in kadrovska služba,
- Služba za analizo, napovedi in strateško planiranje,

---

⁹¹ Vseh komandosov skupaj je 4.000 (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

- Nadzorna služba,
- Služba za znanstveno-tehnične zadeve;

C) Direktorati:

- Direktorat za vojaško protiobveščevalno dejavnost,
- Direktorat za preiskave;

D) Drugi direktorati:

- Direktorat za FSB-jeve operacije in koordinacijo,
- Direktorat za koordinacijo protiteroristične operacije (Anderson 2006, 245–246).

Službe se po velikosti zelo razlikujejo. Protiobveščevalna služba je daleč največja, še posebno od takrat, ko si je podredila Službo za vojaško protiobveščevalno dejavnost (ta ima 6.000 članov osebja) in Protiobveščevalno službo za strateške objekte, ki pokriva obrambno in jedrsko industrijo. Čeprav ima FSB pomembno vlogo v boju proti organiziranemu kriminalu, pa je direktorat za preiskave relativno majhen in vsebuje Upravo za ekonomsko protiobveščevalno delovanje. Le dvesto ljudi naj bi se ukvarjalo z bojem proti mafiji. FSB je osnoval tudi posebno enoto - Agencijo za boj proti drogami. Poleg centralnih oziroma osrednjih enot so v 11 največjih ruskih mestih tudi posebni oddelki za operacije (Galeotti 2000d).

Organi FSB predstavljajo enoten in centraliziran sistem, v katerega spadajo:

- Zvezna varnostna služba Ruske federacije;
- uprave (oddelki) Zvezne varnostne službe RF po posameznih regijah in subjektih RF (teritorialni organi varnosti);
- uprave (oddelki) Zvezne varnostne službe RF v oboroženih silah RF, v vojskah, vojaških formacijah in njihovih organih upravljanja (organi varnosti v vojskah).

Teritorialni organi varnosti in organi varnosti v vojskah so neposredno podrejeni FSB. Organi FSB lahko ustanovijo podjetja, znanstveno-raziskovalne, ekspertne in vojaško-medicinske ustanove, vojaško-gradbene oddelke, centre za specialno usposabljanje ter oddelke posebnega pomena (Purg 2003, 4).

Na podlagi Zakona o zvezni varnostni službi iz leta 1995 (No. 40-FZ/1995) je FSB omejena na 77.640 zaposlenih, čeprav ta številka eksplicitno vsebuje tudi podporno varnostno

in tehnično osebje, kar bi lahko pomenilo dodatnih 130.000 ljudi. Zaposlenih v centralni upravi (central administration) je okrog 15.000 (plus okoli tri ali štiri tisoč članov podpornega osebja), večina uradnikov pa dela v lokalnih izpostavah po vsej državi. Strukturirana je podobno kot center – FSB Akademija. Direktor FSB poroča in je za svoje delo odgovoren predsedniku (Galeotti 1998b).

KGB šole za nekdanje sovjetske obmejne enote so nadomestili trije inštituti Ruske federacije (Border Troops Institutes of the Russian Federation), ki so v Moskvi, Golitsyjinu in Habarovsku. Izobraževalni zavod je Moskovska obmejna akademija (Moscow Border Troops Academy). Najvišji častniki na ključnih mestih se izobražujejo na Akademiji za generalštab (General Staff Academy) (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.1.2 Naloge

Glavne naloge FSB so:

- spremljati in urejati politične grožnje ruski državi in javnemu redu;
- izvajati protiobveščevalno dejavnost in zaščititi ruske politične, vojaške, znanstvene in ekonomske skrivnosti;⁹²
- boj proti terorizmu⁹³ in organiziranemu kriminalu;
- vzdrževati nadzor in disciplino v oboroženih silah;
- poskrbeti za ekonomsko varnost (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

---

⁹² Čeprav so se odnosi med Rusijo in Zahodom po koncu Sovjetske zveze otoplili, pa je FSB bolj kot kdaj koli angažirana proti sovražnim obveščevalnim službam in državljanom članic Nato pakta (poudarek je na novih članicah iz Vzhodne Evrope in pribaltskih državah), ki se zadržujejo v Rusiji. Budno spremlja tudi mednarodne humanitarne in nevladne organizacije, ker naj bi predstavljale krinko tujim vohunom, hkrati pa je svojo protiobveščevalno vlogo v povezavi s terorizmom usmerila tudi proti državam, ki jih sumi, da pomagajo čečenskim upornikom in islamskim fundamentalističnim upornikom. Aktivno se je usmerila proti Turčiji, Bližnjemu Vzhodu in centralni Aziji. FSB je prav tako podvojil svoja prizadevanja pri boju proti industrijskemu vohunjenju, še posebej s strani kitajske in drugih azijskih obveščevalnih služb, ki želijo pridobiti podatke o ruski obrambni industriji (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

⁹³ Teroristični napad v ZDA na WTC-dvojčka 11. septembra 2001 in druga čečenska vojna je med prioritete Kremlja zopet postavila terorizem. FSB je bil osnovan kot koordinacijski center za protiteroristični boj vseh ruskih obveščevalnih in drugih varnostnih institucij. Čeprav ima to vlogo sedaj Državna protiteroristična komisija, ji predseduje FSB-jev direktor, Zvezna obveščevalna služba pa skrbi tudi za operativno vodenje logistične podpore. Vse od leta 1995 naprej si je Kremelj prizadeval tudi za ustanovitev protiteroristične obveščevalne mreže, ki bi pokrivala celotno SND. Zato organizirajo srečanja vodij obveščevalnih agencij iz držav, na sedežu FSB v Moskvi pa imajo stalni organ – sekretariat. Ključne zadeve, s katerimi se ukvarjajo direktorji obveščevalnih služb, so vdor islamskega fundamentalizma v regijo, trgovina z drogami in separatizem. Čeprav FSB s sorodnimi službami vzdržuje tesne odnose, pa pri vzpostavitvi posebne strukture SND pod njenim pokroviteljstvom ni bila uspešna (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

V skladu s tem mora FSB:

- odkrivati in preprečevati obveščevalno in drugo dejavnost specialnih služb in drugih organizacij tujih držav ter posameznikov, ki škodujejo varnosti Rusije;
- pridobivati obveščevalne informacije s ciljem zagotavljanja varnosti Rusije, povečanja njenega ekonomskega, znanstvenega, tehničnega in vojaškega potenciala;
- odkrivati in preprečevati določena kazniva dejanja, preiskovati osebe, ki so storile kaznivo dejanje, preprečevati teroristična dejanja, izvajati ukrepe v boju proti korupciji, preprodaji orožja in tihotapstvu, boj proti organiziranemu kriminalu itd.;
- zagotavljati varnost v OS Rusije, enotah Zvezne agencije vladnih zvez in Ministrstva za notranje zadeve Rusije ter drugih vojaških formacijah in njenih upravnih organih, pa tudi v organih za notranje zadeve, zaščito ruske gospodarske varnosti (od boja proti sivi ekonomiji do podpore ruskim podjetjem pri tržnem tekmovanju s tujci);
- po zakonu o zunanji obveščevalni dejavnosti lahko organi zveznih varnostnih služb izvajajo obveščevalno dejavnost tudi zunaj Rusije v sodelovanju z organi Zunanje obveščevalne službe (glej Purg 2001, 115–116).

6.2 FAPSI

Čeprav Zvezna agencija za zveze in informacije (FAPSI) formalnoppravno ne obstaja več, pa je prav, da ji posvetimo nekaj pozornosti, saj je pred razpadom veljala za najbolj skrivnostno in glede na število osebja tudi največjo samostojno varnostno institucijo, ki je bila v različnih pogledih ruski ekvivalent ameriški Nacionalni varnostni agenciji (National Security Agency - NSA).

Po puču leta 1991 so področja zvez, kriptografije,⁹⁴ krila ELINT in številne druge veje KGB še v času Gorbačova prešle na Komite za zveze zvezne vlade. Uradno so FAPSI ustanovili s predsedniškim dekretom 19. februarja leta 1993 (Special Communications and Information Service - Federal Agency for Government Communications & Information (FAPSI 2006)). Njene pristojnosti, ki jih je potrdila ruska дума februarja 1993, so bile

---

⁹⁴ **Kriptologija** (beseda izvira iz grškega izraza *kryptos logos*, ki pomeni skrita beseda, prvi pa jo je v angleščini uporabil sir Thomas Browne leta 1658 (Kahn v Kovačič 2006, 91), je veda o tajnosti, šifriranju, zakrivanju vsebine sporočil (kriptografija) in o razkrivanju šifriranih podatkov (kriptoanaliza). S kriptografijo ne moremo preprečiti prestrezanja, lahko pa preprečimo, da bi prisluškovalec prišel do vsebine sporočila, s tem pa prestrezanje postane neuporabno (Kovačič 2006, 91). Uporablja se jo v obveščevalni dejavnosti in pri vohunjenju za pošiljanje sporočil in to tako, da ga razumeta le pošiljatelj in sprejemnik. Cilj je prikritje vsebine (Polmar in Allen 1998, 144).

organiziranje vseh vladnih zvez in informacij, varovati pa je morala tudi zveze za obsežne vojaške sisteme (Todd in Bloch 2003, 147). Ukvarjala se je s tehnično obveščevalno dejavnostjo in protiobveščevalno dejavnostjo, hkrati pa je bila močno dejavna pri svetovanju pomembnim gospodarskim organizacijam, pod svojim nadzorom pa je imela vse internetne povezave v Rusiji. Podobne aktivnosti je opravljala tudi v državah SND, aktivno pa je bila povezana tudi z zasebnim sektorjem (Bennett 2002, 18). V svoji organizacijski strukturi je imel FAPSI tudi kriptografski sistem Verbo za zaščito informacij, ki niso namenjene širši javnosti, Znanstveno-tehnični center Atlas, ki se je ukvarjal s tajnimi dokumenti, arhivi in povezanimi informacijskimi sistemi, sistem omrežij vladnih zvez, imenovan Visoka frekvenca (Vysokaya chastoka), avtomatski volilni sistem Vybor⁹⁵ in posebne vladne zveze z bankami in drugimi finančnimi institucijami (FAPSI Organization 2006). Telefonsko omrežje Kaskad je bilo postavljeno še v času ZSSR, ima pa okrog 40.000 postaj, ki so danes delno privatizirane, sicer pa ga je večjim naftnim in plinskim podjetjem v uporabo oddajal FAPSI. Ta je podedoval tudi telefonsko omrežje sovjetske komunistične partije, ki ga sedaj uporabljajo različna podjetja kot zavarovano omrežje za poslovne komunikacije. FAPSI je imel sicer tudi svoje varnostno omrežje, imenovano Ishtok. Pod nadzorom je imela tudi čezmorski bazi na Kubi in Vietnamu, ki sta delovali do leta 2002, služila pa je tudi kot komunikacijska povezava med obema domovoma ruskega parlamenta (Todd in Bloch 2003, 148).

V njenih vrstah so bili predvsem jezikoslovci, matematiki, kreatorji in razbijalci kod, računalniški hekerji, strokovnjaki za varnost in znanstveniki za različna področja. Vseh zaposlenih je bilo okrog 54.000 (FAPSI Budget and Personnel 2006).

Na podlagi vsega povedanega ni bilo čudno, da je bila močna, finančno neodvisna in z velikimi in pomembnimi pristojnostmi podkrepljena organizacija, dolgo tarča prevzema s strani FSB,⁹⁶ ki se je dobro zavedala, kako pomemben je nadzor nad informacijami in zvezami. 11. avgusta leta 2003 so jo v skladu s predsedniškim dekretom integrirali v FSB,

---

⁹⁵ Leta 1995 je FAPSI začel skrbeti za ruski avtomatski sistem spremljanja volitev (Russian Federation State Automated System), ki se uporablja za štetje volilnih glasov in spremljanje volitev, povezuje pa regionalne in centralne oziroma osrednje volilne komisije (Todd in Bloch 2003, 148).

⁹⁶ Nekdanjega finančnega direktorja FAPSI, generala Valerija Monastirskija, so aprila 1996 aretirali pripadniki FSB zaradi poverbe 20 milijonov takratnih nemških mark, ki jih je neupravičeno dobil od nemškega podjetja Siemens. Monastirskij je FSB obtožil, da je v ozadju interes FSB, da prevzame nekatere dele FAPSI-jevih operacij. Jasno je bilo, da vodilni položaj FAPSI na področju nadzora in kriptografije predstavlja vabljivo tarčo za »birokratični prevzem« (Todd in Bloch 2003, 148).

njene funkcije, osebje in infrastrukturo pa sta si razdelila v večji meri FSB, v manjši pa Ministrstvo za obrambo (GRU) in FSO (glej FAPSI Legislative Authority 2006).

6.3 SVR

SVR je temeljna ruska zunanja obveščevalna služba. Ustanovitev prve samostojne obveščevalne službe je pomenil prvi korak po razpustitvi KGB.⁹⁷ Konec leta 1991 je Prva glavna uprava postala neodvisna agencija, ki je odgovarjala neposredno ruskemu predsedniku, kmalu zatem pa so jo preimenovali v Zunanjo obveščevalno službo (Sluzhba Vneshney Razvedki - SVR) (Melton 2002, 63; SVR History 2007). SVR so ustanovili s predsedniškim dekretom 8. julija 1992, decembra istega leta pa je dekret ratificirala tudi ruska дума. SVR je pod svoje okrilje prevzela operacije v tujini, zbiranje obveščevalnih podatkov in analiziranje obveščevalnih aktivnosti, kar je prej spadalo pod pristojnost KGB Prve glavne uprave⁹⁸ (Foreign intelligence service 2006). SVR je usmerjen na politično in ekonomsko obveščevalno delovanje ter industrijsko vohunjenje.

Ob ustanovitvi je bil za vodjo imenovan Jevgenij Primakov. Ta je leta 1996 postal minister za zunanje zadeve, na položaju direktorja pa ga je zamenjal predtem prvi namestnik Vjačeslav Trubnikov. Ta je podedoval organizacijo, ki je bila usmerjena na tri področja: na razumevanje ameriških interesov v nekdanjih republikah Sovjetske zveze, na povečano grožnjo islamskega fundamentalizma in na težave v Jugoslaviji, hkrati pa je bilo treba upoštevati tudi rusko vlogo v boju proti terorizmu, mednarodnemu kriminalu in trgovanju z mamili (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.3.1 Organizacija

Na vrhu organizacijske piramide je SVR direktor, ki ima pod sabo štiti namestnike. Ti vodijo štiri direktorate:

1. Direktorat za osebje;

---

⁹⁷ Če je za KGB veljalo, da je »meč in ščit« Sovjetske Zveze, pa je bila Prva glavna uprava (PGU) njene »oči in ušesa« (Melton 2002, 62).

⁹⁸ Če je pri FSB prišlo do predvsem velikih strukturalnih preobrazb, pa je razpad varšavskega pakta in globalnega sovjetskega sistema zavezniških držav močno pretresel rusko zunanjo obveščevalno dejavnost. KGB-jeva Prva glavna uprava (GPO) je bila močno navzoča po celotnih ZDA, v Vzhodni in Zahodni Evropi in v zavezniških komunističnih državah – na Kubi in v Vietnamu ter »socialistično orientiranih državah«, kot sta bili Etopija in Južni Jemen. KGB in varšavski zavezniki so urili varnostno in obveščevalno osebje okrog 50 obveščevalnih služb iz Tretjega sveta in vzdrževali obsežne prisluškovalne sisteme v Cam rang Bay v Vietnamu in Lourdesu na Kubi (Todd in Bloch 2003, 145).

2. Direktorat za znanost;
3. Direktorat za operacije;
4. Direktorat za podporo in logistiko.

V sestavi je tudi šest operativnih uprav: za analize in informacije, za zunanjo obveščevalno dejavnost, za ekonomsko-obveščevalno dejavnost, za tehnično-obveščevalno dejavnost in za informatiko. Drugi podrejeni oddelki skrbijo za finance, arhive in podobno (SVR struktura 2008). Poleg direktoratskih uprav ima SVR v svoji sestavi še Akademijo za zunanjo obveščevalno dejavnost,⁹⁹ ki je glavni organ SVR za usposabljanje novih agentov (SVR Organization 1997). V svoji strukturi ima SVR tudi specialno enoto Grom, ki je zadolžena za izvajanje sabotaž in likvidacij v tujini (Galeotti 1998b). Nekateri omenjajo obstoj še ene posebne enote Zaslona, ki naj bi jo ustanovili leta 1998 (Galeotti 2002b).

Operativci SVR imajo imuniteto pred sodnim preganjanjem in delujejo pod diplomatsko krinko na ruskih veleposlaništvih, konzulatih in trgovinskih sedežih po vsem svetu. (Galeotti 1998b).

Sedež službe je v Jesenovemu blizu Moskve, zaposlenih pa ima okrog 15.000 ljudi (Janes sentinel snd). Podobno kot ameriška CIA tudi SVR ne sme voditi kakršnih koli operacij na domačem ozemlju (Todd in Bloch 2003, 143).

Začetek 90. let je za SVR pomenil težko obdobje.¹⁰⁰ Število osebja¹⁰¹ so zmanjšali, v prvi vrsti pa so se oprli na HUMINT.¹⁰² Ob koncu prejšnjega stoletja se je moč SVR začela

---

⁹⁹ Študentje se morajo naučiti operativnega dela, jezikov, filozofije, sociologije, ekonomije, psihologije, informacijskega, operativnega in tehničnega analiziranja, literature in umetnosti, tako ruske kot tuje, osnov bojnih veščin, vožnje različnih tipov vozil, osnov strelnega orožja (Bennet 2000, 18).

¹⁰⁰ Pri ustanovitvi SVR je prevladala želja, da nova organizacija ne bi bila determinirana z zgodovinsko zapuščino, na podlagi katere so bili prej vsi obveščevalni podatki prikrojeni oziroma prečiščeni in so odsevali trenutno percepcijo sovjetskega vodstva. Ponovno pa je bilo treba tudi definirati vlogo Moskve v nekdanjih sovjetskih državah, od takrat povezanih v Skupnost neodvisnih držav (SND). Navkljub Jelcinovi podpori je obveščevalna služba trpela številne odhode iz svojih vrst (predvsem v zasebni sektor) in pomanjkanje finančnih sredstev, s katerimi bi lahko dostojno poskrbela za svoje zaposlene. V tem času se je SVR po obsegu zmanjšal od 30 do 40 odstotkov, svoje aktivnosti na področju zbiranja obveščevalnih podatkov pa je moral zmanjšati na manjše število držav. Tudi ta korak pa ni obrodil sadov, saj je denarja in obveščevalnih uradnikov še vedno primanjkovalo, hkrati pa je bila Rusija prisiljena še povečati svoje aktivnosti v pribaltskih državah, nekdanjih članicah Sovjetske zveze, ki so se začele vse bolj obračati proti Zahodu in navsezadnje NATO paktu (Janes security sentinel CIS). Jurij Kobaladze, vodja predstavništva za stike z javnostjo pri SVR, je tako oznanil, »da so obseg operacij SVR v tujini zmanjšali za 50 odstotkov, prav tako pa so zmanjšali število osebja doma in v tujini, vključno z ZDA, Švedsko, Nemčijo in Italijo« (Bennet 2000, 7).

¹⁰¹ Na začetku 90. let je bilo zaposlenih 15.000 ljudi (Bennet 2000, 7; Todd in Bloch 2003, 143).

kreposti (moč je porasla na sedanjih 15.000) in se je še okrepila, ko je konec leta 2000 novi ruski predsednik postal Vladimir Putin. Dobro zgrajena obveščevalna dejavnost je bil za Putina ključen element, če je želela Rusija zopet pridobiti ugled v mednarodnem okolju. SVR je zato še vedno moč razumeti kot eno izmed najboljših obveščevalnih služb na svetu (Melton 2002, 63).

Kdor koli se želi zaposliti v SVR, mora biti fizično v dobri formi z analitičnimi znanji in poznavanjem tujih jezikov. Obvezno je varnostno preverjanje in poligrafski test, ki ga izvede FSB. Kandidati, ki jih vključijo v SVR center za izobraževanje - Akademijo za obveščevalno dejavnost v tujini - študirajo tam dve leti. Učni načrt vključuje operativno delo, urjenje z osnovno oborožitvijo, predmete s področja družboslovja, psihološko urjenje in učenje tujih jezikov (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.3.2 Naloge

V skladu s predsedniškim dekretom št. 293 iz 18. decembra 1991 so naloge SVR, da predsedniku Ruske federacije, zvezni skupščini in parlamentu zagotovi obveščevalne podatke¹⁰³, ki jih ti potrebujejo za svoje odločitve na političnem, ekonomskem, obrambnem, znanstven-tehnološkem in ekološkem področju. SVR naj bi uresničeval rusko zvezno politiko, pospeševal ekonomski, znanstveni in tehnični razvoj in zagotavljal vojaško-tehnično podporo v podpori državne varnosti. 10. januarja 1996 je predsednik Jelcin podpisal nov zakon o zunanji obveščevalni dejavnosti, ki ga je дума sprejela decembra leto prej. Zakon je določil zunanje vloge, strukturo, glavne cilje in parlamentarni nadzor nad SVR (SVR Legislative Authority 2005). Glavne naloge so:

- pridobiti in obdelati podatke, ki zadevajo vitalne interese RF;
- sodelovati z državo pri uresničevanju zagotavljanja varnosti RF;
- sodelovanje pri ekonomskem, znanstvenem in tehničnem razvoju države;
- varovanje zaposlenih in njihovih članov v ruskih institucijah v tujini;
- zagotavljanje varnosti pozameznikov in njihovih družin, ki imajo dostop do tajnih podatkov, na uradnih obiskih v tujini;

---

¹⁰² HUMINT (human intelligence) je bilo vedno pomembno orodje v rokah SVR in je pogosto nadomeščalo tehnološki primanjkljaj. Človeški vohuni so tudi cenejši in pogosto učinkovitejši (Melton 2002, 63).

¹⁰³ Spremenila se je vrsta podatkov – če je bil na začetku 90. poudarek predvsem na pridobivanju političnih informacij, pa danes govorimo predvsem o ekonomskem vohunjenju, kar so SVR spodbujala predvsem ruska energetska podjetja in podjetja, ki so vključena v obrambno industrijo. Trgovina z orožjem in energenti namreč potrebuje učinkovito mrežo znanstveno-tehnološkega vohunjenja, na čemer SVR aktivno dela že od zgodnjih 90. let (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

- sodelovanje s tujimi obveščevalnimi službami, ki mora biti v skladu z zakonom in meddržavnimi pogodbami;
- ustanovitev lastnih sistemov komunikacijskih sistemov in zvez, brez kriptografskih sistemov (Bennet 2000b, 9).

Glavni tarči ruskih obveščevalnih operacij sta tudi Kitajska in Japonska, na Turčijo pa gleda Rusija kot na mešanico zaveznika in nasprotnika¹⁰⁴ (Todd in Bloch 2003, 146). Obveščevalni viri poudarjajo povečano število obveščevalcev SVR, ki delujejo pod diplomatsko ali novinarsko krinko v državah NATO pakta, in večjo intenzivnost ter agresivnost pri njihovem delu.¹⁰⁵ Tudi številne druge azijske in afriške države, od koder so se Sovjeti/Rusi na začetku devetdesetih let umaknili, so sedaj ponovno tarče ruskih obveščevalnih aktivnosti. SVR naj bi bila aktivno vključena tudi v operacije proti čečenski diaspori v Evropi in ZDA (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

Vzorec na področju obveščevalnega sodelovanja se med Rusijo in Zahodom ni bistveno spremenil vse od leta 2001. 11. september je namreč sprožil povečano sodelovanje oziroma izmenjavo podatkov med ameriško CIO, britansko MI6 in SVR.¹⁰⁶ Hkrati je ruski poskus, da bi se v vojno proti terorizmu vključilo Čecenijo, sporožil vprašanja o objektivnosti ruskih obveščevalnih pridobitvah. Terorizem kljub temu izrazito vpliva na delo SVR (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

Eno izmed prioritetenih področij za delovanje SVR je tudi SND oziroma države iz nekdanjega Varšavskega pakta, pribaltske države in države centralne Azije. Za to obstaja več razlogov: geografska bližina Rusije, uporaba podobne tehnologije in organizacijska struktura osebja ter ruske etnične manjšine v številnih nekdanjih sovjetskih republikah. Moskva je večkrat izrazila skrb nad zmanjšanim vplivom v regiji. Še najbolj jo skrbi porast islamskih ekstremističnih gibanj,¹⁰⁷ neprijateljskih vlad, zunanjega vojaškega vpliva in posameznih

¹⁰⁴ Čeprav obstaja sum, da Turčija pomaga Čecenom, pa je Moskva s turško zunanjo obveščevalno dejavnostjo vzpostavila sodelovanje na področju boja proti radikalnim islamistom v regiji (Todd in Bloch 2003, 146).

¹⁰⁵ Maja leta 2007 je direktor ameriške državne obveščevalne dejavnosti Michael McConnell izjavil, da so ruske zunanje obveščevalne aktivnosti na svoji najvišji točki in najbolj napadalne oziroma agresivne po koncu hladne vojne (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

¹⁰⁶ Podatki, ki jih je priskrbel SVR, naj bi imeli majhno vrednost. V ozadju se seveda skriva (ne)zaupanje (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

¹⁰⁷ V nekdanjih sovjetskih republikah, prepredenih s korupcijo in avtoritarnimi vladavinami, so se ustvarila plodna tla za uporniške islamiste – številni kot npr. Abdallah Nuri iz Tadžikistana so se financirali iz islamskih dobredelnih ustanov iz Zaliva (Todd in Bloch 2003, 146).

držav, ki tujim obveščevalnim službam¹⁰⁸ nudijo oporišča (Bennet 2000b, 10). V skladu s pokroviteljsko vlogo iz časov ZSSR je Moskva 5. aprila 1992 v Alma Ati podpisala sporazum o sodelovanju med Armenijo, Belorusijo, Kazahstanom, Kirgizijo, Moldavijo, Tadžikistanom, Turkmenistanom in Ukrajino. Podpisniki so se zavezali, da si bodo izmenjavali informacije na področjih terorizma, organiziranega kriminala in prometa z mamili, hkrati pa drug proti drugemu ne bodo izvajali obveščevalnih aktivnosti.

6.4 GRU

GRU (Glavnoye Razvedovatelnoye Upravlenie) je ruska vojaška obveščevalna agencija. Na pobudo Leva Trockija jo je že 21. oktobra leta 1918 pod imenom Direktorat delavcev in kmetov Rdeče armade ustanovil Lenin (Polmar in Allen 1998, 243). Čez nekaj let je dobila današnje ime, ki se vse do danes ni spremenilo¹⁰⁹ (Lunev 1996). Ustanovitev GRU ni bila uradna vse do junija 1942 (Polmar in Allen 1998, 243). Njena glavna naloga je zbiranje obveščevalnih podatkov prek svojih vojaških atašejev v tujini.

Glede svojih obveščevalnih virov in pristojnostih je podobna Zunanji obveščevalni službi, čeprav je njeno primarno področje delovanje SND, ob zmanjšanju velikosti in resursih naslednikov KGB pa ima GRU vse pomembnejšo vlogo predvsem na področju zunanjega obveščevalnega delovanja (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.4.1 Organizacija

Natančna struktura GRU je bolj ali manj neznana, saj velja za državno skrivnost. Strukturno naj bi bil GRU razdeljen na regionalne in delovne direktorate (uprave).

---

¹⁰⁸ Če so v Moskvi lahko pričakovali podporo voditeljev, ki so na položaju ostali po koncu Sovjetske zveze, kot sta npr. azerbajdžanski voditelj Hejdar Alijev – nekdanji KGB-jev izvršni član in član Politbiroja – in Saparmurad Nijazov iz Turkmenistana, pa so tradicionalno močno rusko vlogo na tem področju začeli ogrožati drugi. Iran, Turčija in Savdska Arabija so v centralni Aziji pridobivali vse večji vpliv – kot tudi izraelski Mossad. Zaradi velikega dotoka finančnih sredstev zaradi nafte so sledile velike skušnjave, da bi se vladajoči režimi v regiji zamenjali (Todd in Bloch 2003, 146).

¹⁰⁹ Sovjetska obveščevalna služba, ki je v 20. letih v okviru Rdeče armade, dobila ime GRU, ni svojega imena spremenila vse do danes. Njena vzporednica, ki se je ukvarjala s politično obveščevalno dejavnostjo, je zamenjala kup imen – od Včeke, NKVD, do MGB, KGB, CSR in navsezadnje v SVR. Da je ime GRU ostalo isto skozi ves čas, pa čas ni naključje. Ljudje, ki so na ameriški, evrazijski, afriški in avstralski celini nudili svoje usluge GRU, je moralo biti prepričanih, da sodeluje z močno institucijo, ki učinkovito deluje v vseh pogojih, ne glede na spremembe v sovjetskem političnem vodstvu in navsezadnje – kljub koncu Sovjetske zvez (Lunev 1996).

- 1. operativni direktorat: imenovan je tudi »Evropski direktorat, odgovoren je za obveščevalno delo na terenu proti zahodnim državam in državam iz vzhodne Evrope.¹¹⁰
- 2. operativni direktorat: tradicionalno se imenuje tudi »Azijski direktorat«, skrbi pa za zbiranje in posredovanje obveščevalnih podatkov v državah osrednje, južne in vzhodne Azije kot tudi na Bližnjem Vzhodu, Avstraliji in Novi Zelandiji (Lunev 1996). Vključuje še 7 direktij:
  - 1. direkcija (nadzira taktično izvidništvo);
  - 2. direkcija (vodi novačenje agentov in vzpostavlja mreže agentov);
  - 3. direkcija (odgovorna je za izvajanje posebnih operacij Specnaz v določenih državah);
  - 4. direkcija (nadzira zbiranje in analizo obveščevalnih podatkov);
  - 5. direkcija¹¹¹ (obsega digitalno in elektronsko izvidništvo – SIGINT, HUMINT);
  - 6. direkcija (enote za posebne naloge);
  - 7. direkcija (zagotavljanje varnosti kodirnih sistemov zvez) (GRU structure 2001, Organization of the Main Intelligence Administration (GRU) 2008).
- 3. operativni direktorat: odgovoren je za zbiranje obveščevalnih podatkov v državah obeh ameriških celin in v Veliki Britaniji.
- 4. operativni direktorat: organizira zbiranje obveščevalnih podatkov na Bližnjem Vzhodu in v Afriki (Lunev 1996).

Te direktorate vodi majhno število visoko usposobljenih častnikov, ki imajo na področju operativnega dela v določenih državah veliko izkušenj. Pridobivanje obveščevalnih podatkov poteka tako, da se agentje zberejo v enem mestu, svoje aktivnosti pa izvajajo v drugem mestu, v okviru t. i. terenskega urada (rus. rezidentura).¹¹² Iz države, v kateri opravljajo svoje delo, poskušajo pridobiti najpomembnejše tajne podatke, tudi prek angažmaja oseb, ki imajo dostop do teh podatkov (Lunev 1996).

---

¹¹⁰ To velja od začetka 90. let naprej.

¹¹¹ 5. direkcija poseduje 55 prisluškovalnih naprav na ruskih veleposlaništvih po vsem svetu, floto 20 izvidniških letal (slikovno izvidovanje) in 60 SIGINT-ovih plovil. Z razpustitvijo FAPSI je 6. direktorat dobil nadzor nad vohunskimi sateliti Kosmos in bazo Ras Karma ELINT v Demokratični republiki Jemen (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

¹¹² Za ZDA velja, da se operativci zberejo v San Franciscu in Seattlu, delujejo pa v glavnem v New Yorku in Washingtonu (Lunev 1996).

- 5. direktorat: odgovoren je za operativno obveščevalno dejavnost v kopenski vojski, vojni mornarici in vojaških okrožjih. Koordinira manjše obveščevalne strukture v oboroženih silah. Njemu podrejeni so tudi:
  - komunikacijski centri in službe za kodiranje;
  - računalniški center;
  - arhiv;
  - služba za logistiko in finančno preskrbo,
  - oddelek za načrtovanje in nadzor;
  - oddelek za osebje.
- 6. direktorat: odgovoren je za elektronsko obveščevalno dejavnost, kar vključuje zbiranje obveščevalnih podatkov iz diplomatskih predstavništav v tujih državah, v svoji sestavi pa nadzira tudi regimente za elektronsko izvidovanje, ki so neposredno podrejeni direktoratu. Ta nadzira tudi delovanje elektronskih obveščevalnih sistemov v kopenskih, mornariških in letalskih silah.
- 7. direktorat: odgovoren je za sodelovanje z Natom. Ima šest teritorialnih uradov.
- 8. direktorat: deluje v državah, ki so za interese Ruske federacije še posebej pomembne.
- 9. direktorat: v povezavi z domačo obrambno industrijo preučuje vojaško tehnologijo drugih držav.
- 10. direktorat: ukvarja se z vojaško ekonomijo, vojaško proizvodnjo in prodajo ter ekonomsko varnostjo omenjenih področij.
- 11. direktorat: ukvarja se z vprašanjem jedrske strategije v vseh potencialno sovražnih državah.
- 12. direktorat: ni podatkov.
- Direktorat za vesoljsko izvidništvo: odgovoren je za zbiranje obveščevalnih podatkov iz vesolja. Ima nadzor nad izstrelitvenimi mesti, vesoljskimi raziskovalnimi centri in koordinacijo med različnimi ustanovami in oddelki.
- Obveščevalni odsek vojne mornarice: na čelu je po navadi oseba s činom viceadmirala, ki je hkrati pomočnik direktorja GRU. Operativno izvidništvo in koordinacija sta sicer v domeni 5. direktorata, vendar pa je pomorski odsek specializiran za vojno mornarico. Razdeljen je na 5 manjših direktorotov:
  - obveščevalni direktorat Severne flote;
  - obveščevalni direktorat Pacifiške flote;

- obveščevalni direktorat Črnomske flote;
- obveščevalni direktorat Baltiške flote;
- pomorski vesoljski obveščevalni direktorat.

Obstajajo še pomožni direktorati, oddelki in službe:

- administrativni in tehnični oddelek;
- finančni oddelek;
- operativno-tehnični oddelek;
- dekodirna služba;
- Vojaška diplomatska akademija. Ta deluje na treh področjih: pripravlja agente za delovanje pod diplomatsko krinko v tujih predstavništvih; usposablja in pripravlja vojaške atašeje in pripravlja častnike za operativno-taktično obveščevalno dejavnost v štabih vojaških okrožij;
- 1. oddelek GRU: ponarejanje tujih uradnih dokumentov za agente pod krinko;
- 8. oddelek GRU: skrbi za varnost internih zvez GRU;
- oddelek GRU za arhiv;
- znastveno-raziskovalni inštituti (GRU structure, 2001; Organization of the Main Intelligence Administration (GRU) 2008).

Tehnično je GRU del generalštaba ministrstva za obrambo, a v odnosu do drugih vladnih institucij uživa veliko stopnjo avtonomije. Direktor službe je podrejen neposredno načelniku generalštaba in ni neposredno povezan z državnim političnim vodstvom. V nasprotju z direktorjem SVR, ki predsedniku države poroča vsak teden, direktor GRU nima določenega urnika za sestanek s predsednikom. GRU naj bi imel okrog 11.000 zaposlenih, sedež ima v novi stavbi v Moskvi, njena glavna naloga pa je zbiranje obveščevalnih podatkov prek svojih vojaških atašejev v tujini. Analiziranje in procesiranje podatkov poteka v okviru sistema Dozor, ki je nameščen v osrednji stavbi GRU, znani tudi kot objekt »K 200«. GRU je zadolžen tudi za vzdrževanje obsežnega signalnega sistema SIGINT in satelitskega sistema za slikovno izvidovanje (IMINT) (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

GRU danes nadzoruje specialne vojaške enote, poznane pod ruskim akronimom Specnaz (Chasti Spetsialnogo Naznacheniya). Spetsnazove enote so nekoliko podobne ameriškim specialnim enotam, kot so Zelene baretke, Delta force in mornariški Tjulnji.

Nekdanji sovjetski obveščevalni častnik pod psevdonimom Viktor Suvorov¹¹³ je leta 1984 zapisal, da ima Specnaz 20 brigad in 41 ločenih čet. V okviru vojske naj bi imel Spetsnaz 30.000 pripadnikov (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

Pripadniki GRU se izobražujejo na številnih šolah, kjer traja izobraževanje od tri do pet let (Polmar 1998, 247). Vojaško obveščevalno osebje prihaja v GRU predvsem iz dveh ustanov: ena je Fakulteta vojaških prevajalcev vojaške univerze (ang. Military Translators Faculty of the Military University), druga pa Vojaška diplomatska akademija (Military-Diplomatic Academy – MDA), znana tudi kot »Konservatorij«. Prva omenjena je dodiplomska fakulteta, ki agente pripravlja na delo pod krinko, obenem pa usposablja analitike in jezikoslovce. MDA je obveščevalna akademija, ki vojaške častnike pripravlja na operativno delo pod diplomatsko ali vojaško-atašejsko krinko. Rekruti pridejo v MDA iz vojaškega, ali mornariškega obveščevalnega sektorja ali pa iz specialnih enot (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.4.2 Naloge

Svojo zakonsko podlago ima GRU v zveznih zakonih o zunanji obveščevalni dejavnosti, obrambi in varnosti. Zakon o zunanji obveščevalni dejavnosti iz leta 1996 nalaga GRU zbiranje »vojaških, vojaško-političnih, vojaško-tehničnih, vojaško-ekonomskih in ekoloških informacij«. Čeprav omenjeni zakon ne določa, da lahko GRU deluje znotraj Rusije, pa teritorialno obveščevalno dejavnost GRU izvajajo obveščevalni organi v vojaških okrožjih in druge vojaške enote pod jurisdikcijo GRU (Legislative Authority GRU 2008).

Pozicija GRU je še naprej izraziro protizahodno usmerjena. Marca 2003 je neimenovan višji častnik GRU za neki ruski časopis izjavil, da je večina njihovega dela usmerjena proti vladam, oboroženim silam in obrambnim industrijam držav članic Nata, kajti številni iz generalštaba so prepričani, da je agresivno obveščevalno delovanje »asimetričen odgovor« grožnji, ki jo predstavlja zavezništvo Nato. Po skrbni analizi zahodnih vojaških izkušenj predvsem v zalivski vojni in na Balkanu je ruski generalštab postal vse bolj zaskrbljen zaradi vse večjega tehnološkega prepada med Rusijo in Natom.¹¹⁴ Marsikdo na generalštabu je mnenja, da mora ob jedrski pariteti z Natom Rusija nujno zmanjšati tehnološki

---

¹¹³ Večino podatkov o GRU se nanaša na Suvorovo knjigo z naslovom »Akvarij«.

¹¹⁴ To velja za vodljive izstrelke, laserje, izvidniška vozila brez posadke, napredna letala in sisteme poveljevanja (verjetno C4) (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

zaostanek pri konvencionalnem orožju. Po njihovem mnenju se lahko to doseže le z zbiranjem znanstvenih in tehnoloških obveščevalnih podatkov.

Kljub protizahodni drži pa je pod obrambnim ministrom Sergejem Ivanovom GRU bolj odprt za dialog z obveščevalnimi službami članic NATA. V nekem intervjuju novembra 2003 je direktor GRU general Korabelnikov dejal, »da je boj proti terorizmu in širjenje orožij za množično uničevanje na vrhu prioritete GRU«. Opozoril je, da je njegova obveščevalna služba sodelovala z Natom in ZDA pri zatrtju nemirov v Jemnu, Somaliji, Iraku, Afganistanu in Pakistanu (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.5 FSO

Zvezna služba za zaščito (FSO) je naslednica Devete glavne uprave KGB. Sedež FSO je v t. i. Bloku 14 v Kremlju, glavne naloge pa so nadzor nad najvišjimi vladnimi komunikacijami, vodenje in varovanje tajnih podzemnih štabnih centrov, vzdrževanje posebnega podzemnega železniškega sistema, ki medsebojno povezuje glavne vlade ustanove v Moskvi, zaščita drugih strateških objektov, ki jim je treba zagotoviti visoko stopnjo varnosti, tudi vladnega letalstva in posebnih prevozov po železnici (Federal Protective Service (FSO) - Federal'naya Sluzhba Okhrani 2008).

FSO naj bi imel od 20.000 do 30.000 zaposlenih, ti pa varujejo tudi Kremelj in Leninov mavzolej, devet predsedniških rezidenc in centre vladnih zvez, za kar je odgovorna Specialna služba za zveze in informacije. Glavne naloge FSO obsegajo poleg varovanja pomembnih infrastrukturnih objektov tudi varovanje političnega osebja. FSO med drugim varuje predsednika države in njegovo družino (tudi nekdanje predsednike) in 30 najpomembnejših političnih osebosti, vključno s premierjem, govorca v spodnjem in zgornjem domu ruskega parlamenta, predsednika Ustavnega in Vrhovnega sodišča, vrhovnega državnega tožilca, predsedniške pooblaščenke v zveznih okrožjih ter visoke goste iz tujine (Galeotti 2004).

FSO ima tudi majhne specialne enote (vključno z enoto bojnih potapljačev), vozni park z več kot 100 avtomobili, motocikli in kombiji, predsedniško eskadriljo s štirimi letali in Specialno službo za zveze in informacije (Sluzhba Spetsial'noi Svyazi i Informatsii - SSSI), ki

je odgovorna za varnost in enovitost predsedniških zvez (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

Včasih je bil FSO znan kot Glavna uprava za zaščito RF (GUO). S predsedniškim dekretom Borisa Jelcina 19. junija 1996 so GUO reorganizirali v FSO. Spremembo je potrdil zakon o državni zaščiti, ki ureja predpise od telesnih stražarjev do najvišjih političnih funkcionarjev. Na podlagi zakona je FSO podrejen predsedniku države. Uslužbenci FSO imajo pooblastila, da vodijo preiskave, preverjajo identiteto, izvajajo aretacije, svetujejo in dajejo navodila drugim državnim organom, preiskujejo prostore brez lastnikovega privoljenja, preprečujejo dostop do določenih področij, rekrutirajo ter angažirajo tajne agente (Federal Protective Service (FSO) - Federal'naya Sluzhba Okhrani 2008).

Za FSO je značilno, da ni nikoli delovala ozko v svojih okvirih. V obveščevalni skupnosti ima neobičajno privilegiran položaj, zaradi česar pogosto pride do prekrivajočih se pristojnosti in konkuriranja z drugimi službami. Še posebno v zadnjih letih se je njena vloga opazno krepila. Nekdanji predsednik Putin je v prvi vrsti favoriziral večji FSB, a se je kljub temu zavedal omejitev glede obveščevalnih virov, zato je FSO dovolil, da je postala relativno samostojna pri svetovanju in analitični podpori predsedniški administraciji (Galeotti 2004).

Med letom 2007 se je FSO še bolj naslonila na svoje politično raziskovanje in analiziranje. Čeprav je težko ugotoviti, ali je to imelo kakšne velike implikacije na odločitve v Kremlju glede parlamentarnih volitev leta 2007 in predsedniških 2008, pa se porajajo vprašanje glede ozkega Putinovega političnega kroga. V skladu s tem je FSO sedaj pooblaščen, da daje obveščevalne napotke političnim svetovalcem v predsedniški administraciji na področju »monitoringa« potencialnih nasprotnikov tako na nacionalni kot lokalni ravni. Zato naj bi imel SSSI prek svoje mreže, ki jo sestavljajo regionalni uradi, možnost prisluškovanja fiksnim zvezam in klicem s prenosnih telefonov, prav tako pa tudi pregledovanja elektronske pošte. FSO ima možnost, da zadržuje ali pa celo manipulira z volilnimi izidi od leta 2003 naprej, saj ima SSSI nadzor nad avtomatskim sistemom volilnih glasov Vybor, FSO pa je prav tako glavna agencija, ki vzdržuje tajni sistem Metel - načrt še iz časov SZ, ki vsebuje napotke glede ravnanja ob večjih javnih nemirih in uvedbi naglih sodišč (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.6 Agencija za nadzor nad drogami

Marca 2003 je takratni predsednik Putin ustanovil Agencijo za boj proti trgovini z drogami in psihotropnimi substancami, preprosto poznano tudi kot Državni komite za droge (Gosudarstvenny komitet po borbe s nezakonnym oborotom narkotikov i psikhotropicheskikh veshchest - GKBNONPV, okrajšava Gosudarstvenny komitet narkotikov - GKN). Vodenje komiteja je zaupal varnostnemu častniku Viktorju Čerkesovu. GKN se ukvarja tako z varovanjem zakona kot tudi vodenjem in koordinacijo boja proti trgovini z drogami. Agencija sicer ni prava obveščevalna služba, temveč varnostna služba. Sestavljajo jo nekdanji uslužbenci FSB, njene naloge pa sta prej opravljala FSB in ministrstvo za notranje zadeve (Jane's Sentinel Security Assessment 2008).

6.7 Državna tehnična komisija

Državna tehnična komisija se ukvarja z zaščito državnih skrivnosti pred delovanjem zunanjih oziroma tujih obveščevalnih služb. V praksi ne gre za obveščevalno službo, kot jih po svetu poznamo danes, ampak za trajni organ, ki ščiti državne skrivnosti in podatke, preprečuje njihovo izgubo prek tehničnih kanalov in izvaja protiobveščevalno dejavnost proti tujim obveščevalnim službam, ki delujejo v RF.

Komisijo sestavlja 19 državnih teles, ki se ukvarjajo z državnimi skrivnostmi. Njeni člani so ministri, vodje drugih državnih komisij in namestniki teh vodij. Komisijo vodi Jurij Aleksejevič Jašin, ki je bil na to mesto imenovan v skladu z dekretom ruskega predsednika leta 1992. Komisija je neposredno podrejena ruskemu predsedniku, saj mora ohranjati neodvisnost od regijskih, institucionalnih in korporativnih vplivov. Odločitve, ki jih sprejme, so zavezujoče za vsa vladna telesa, podjetja, organizacije in institucije, ki imajo opravka z informacijami, ki veljajo za državno skrivnost.

Strukturalni pododdelki zveznih in številnih regijskih organov, podjetij, institucij in organizacij delujejo kot del sistema, ki ščiti informacije pred tujimi obveščevalnimi službami. Eden glavnih uspehov komisije je ustanovitev posebnega sistema za zaščito državnih skrivnosti in informacij, komisija pa je uveljavila tudi posebne standarde za podeljevanje licenc podjetjem in organizacijam, ki operirajo s tajnimi podatki, kot tudi standarde za pridobitev certifikatov sistemov, ki ščitijo informacije (State Technical Commission [GosTekhKomissiya] 2005).

Sistematičen nadzor nad informacijami v ministrstvih in uradih, v podjetjih, drugih institucijah ter organizacijah je pogoj za analiziranje učinkovitosti zaščitnih ukrepov in izboljšanje učinkovitosti zaščitnih sistemov.

Komisija ima nalogo izvajati t. i. Državni program za zagotovitev zaščite državnih skrivnosti Ruske federacije. Program določa cilje, naloge in organizacijsko podlago za informacijsko zaščito pred tujimi obveščevalnimi službami. Ruski parlament je sprejel tudi zvezni zakon »o zaščiti informacij pred izgubo v tehničnih kanalih in protiobveščevalni dejavnosti pred obveščevalnimi službami«, ki ga mora izvajati Komisija (State Technical Commission [GosTekhKomissiya] 2005).

Njeno delo se nanaša na:

- administrativno in fizično zaščito;
- zaščito pred neavtoriziranim dostopom do informacijskih sistemov;
- zaščito informacij in razpoložljivost informacijskih omrežij;
- zaščito pri izmenjavi dokumentov v elektronski obliki, vključno z digitalnimi podpisi;
- zaščito pred ogrožanjem tajnih podatkov s strani signalne obveščevalne dejavnosti;
- zaščito pred zlonamernimi programi (npr. virusi);
- zaščito intelektualne lastnine.

Zakonodaja se nanaša na zakonito zaščito različnih tipov skrivnosti, od državnih, vojaških, komercialnih, finančnih do osebnih tajnih podatkov. Pri varovanju podatkov se je Ruska federacija povezala tudi z nekaterimi članicami SND (State Technical Commission [GosTekhKomissiya] 2005).

6.8 Komite za finančni monitoring

Skladno z dekretom predsednika Rusije, št. 1263, z dne, 1. 11. 2001, »O pooblaščenem organu za preprečevanje legalizacije (pranja) dohodkov, pridobljenih po kriminalni poti«, je bil vzpostavljen Komite Rusije za finančni monitoring¹¹⁵ (Purg 2003, 6).

---

¹¹⁵ Še pred uradno ustanovitvijo so komiteju številni nasprotovali. Še posebej premožnejši Rusi so se bali, da bo Komite vzel pod drobnogled njihovo, večinoma nepravilno pridobljeno bogastvo. V kaotičnih 90. letih v Rusiji skoraj ni bilo podjetja z »neočrjneno« poslovno bilanco. Naprotniki so trdili, da bo Komite služil le kot politično orožje v rokah državnega vodstva, v skladu s svojimi pristojnostmi pa bo lahko kršil človekove pravice. Obstajala je bojazen, da bo Komite politični »Frankenstein« - močan, a brez nadzora (Bennet 2002, 23).

Njegove ključne naloge so:

- zbiranje, obdelava in analiza informacij o operacijah z denarnimi sredstvi ali drugo lastnino, ki je podvržena nadzoru v skladu s pozitivno zakonodajo (zakonska osnova za začetek analiziranja informacij o finančnih operacijah je določena z višino najmanj 20.000 USD);
- vzpostavitev ustreznega informacijskega sistema in vodenje zveznih podatkovnih baz na področju preprečevanja legalizacije (pranja) dohodkov, pridobljenih po kriminalni poti, informiranje pristojnih organov v skladu z njihovimi kompetencami, skladno z mednarodnimi sporazumi sodelovati in izmenjavati informacij s pristojnimi organi tujih držav na področju preprečevanja legalizacije (pranja) dohodkov, pridobljenih po kriminalni poti (Purg 2003, 6).

Omenjeni komite je kot zvezni organ izvršilne oblasti funkcionalno vgrajen v Ministrstvo za finance RF, vodi ga prvi namestnik ministra. Komite naj bi imel ob ustanovitvi 200 zaposlenih v centralnem aparatu in okoli 100 v teritorialnih oddelkih na celotnem območju Rusije (Purg 2003). Komite največ pozornosti posveča primerom pranja denarja, ima pa pooblastila za preiskavo sumljivih transakcij, kjer je denarna vrednost višja od 600.000 rubljev (nekaj nad 20.000 dolarjev) (Bennet 2002, 23).

7 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Za začetek diplomske naloge sem se odločil, da bom vzel pod drobnogled zgodovinski razvoj v carski Rusiji, saj je zelo pomemben za nadaljnje razumevanje obveščevalne dejavnosti. Ta je nedvomno pokazal, da so varnostno-obveščevalne službe tesno povezane s carji na oblasti. Tako je že Ivan Grozni ustanovil Opričino, s katero je utišal aristokracijo in veleposestnike, ki so nasprotovali njegovi vladavini. Tudi Peter Veliki je svoj Preobraženski biro ustanovil prevsem za boj proti sovražnikom carja, njegove družine in vladavine. Interes države ni nikjer omenjen. Tudi Tretja sekcija in Ohrana sta bili ustanovljeni zato, da se preganja carjeve sovražnike in ljudi, ki so želeli zrušiti carsko Rusijo. Ko je boljševikom to nazadnje uspelo, so ustanovili Čeko, politično varnostno službo, ki je veliko aktivnosti prevzela od Ohrane, dobila pa je tudi pristojnosti za uničenje vseh komunističnih nasprotnikov. Njen naslednik, NKVD, je formiral varnostne službe, za katere je bilo značilno, da so vse delovale v interesu Josipa Stalina. Njihovi voditelji so se pogosto menjavali, za vse pa je bilo značilno, da so po prihodu na svojo funkcijo likvidirali najvišje člane prejšnjega vodstva. Leta 1954 je bil ustanovljen KGB, ki je bil do razpada SZ ključna varnostna institucija, saj je skrbela za notranjo varnost in zunanjo ter protiobveščevalno dejavnost.

Mojo prvo hipotezo, ki se glasi: **Zgodovinski razvoj ruskih obveščevalnih služb razkriva visoko odvisnost njihovega razvoja in dejavnosti od aktualne politične oblasti,** lahko zato brez zadržkov potrdim.

V drugem delu sem analiziral postsovjetsko obdobje, ki se je začelo z razpadom KGB in je bilo v svojem začetnem delu determinirano z ustanovitvijo številnih samostojnih služb. Jelcin je namreč KGB pojmoval kot ostanek prejšnjega sistema. Njegov zgodnji idealizem se je kmalu razblinil in vse bolj je postajal podoben njegovim zgodovinskim predhodnikom – Jelcin je želel ustvariti močno službo, ki bi v konfliktih z vlado odgovarjala le njemu. To je poskušal z ustanovitvijo Ministrstva za varnost in notranje zadeve, a je bil njegov dekret neustaven in od namere je bil prisiljen odstopiti. Leta 1995 je bila pod sedanjim imenom ustanovljena Zvezna obveščevalna služba FSB, ki se je počasi začela krepiti, ko je leta 1998 na njeno mesto direktorja prišel Vladimir Putin. Ta je imel neformalni vpliv na reforme FSB, ki so se okrepile leta 2000, ko je zasedel predsedniški položaj. Začela se je konsolidacija obveščevalno-varnostne dejavnosti, ki je svoj vrhunec doživela leta 2003, ko je FSB pod

svoje okrilje prevzela Zvezno mejno službo (FPS) in večino razpadle Zvezne agencije za vladne zveze in informacije (FAPSI).

S Putinom na predsedniškem stolčku se je opazno začela krepiti tudi vloga Zunanje obveščevalne službe, saj se je Putin dobro zavedal, da je dobra zunanja obveščevalna dejavnost nujna, če si želi Rusija zopet pridobiti ugled v mednarodnem okolju. Omeniti je treba tudi vojaško obveščevalno službo GRU, ki se tako kot SVR prvenstveno ukvarja z zunanjo obveščevalno dejavnostjo. Zanj velja, da vse od njenega nastanka 1918 ni bila deležna velikih reform, tudi zato ker je del generalštaba Ministrstva za obrambo. Zaradi širjenja Nata na Vzhod in iskanja oborožitvene paritete z Zahodom lahko pričakujemo, da bo GRU še naprej zasedal pomembno mesto v ruski obveščevalni skupnosti.

Čeprav je nekdanji predsednik favoriziral FSB, pa se je zavedal njenih omejitev in je zato veliko samostojnosti prepustil Zvezni službi za zaščito, ki je znana, da deluje v »širokih okvirih« in je dobro vključena tudi pri svetovanju v predsedniški administraciji.

Za svojo drugo hipotezo: **V sodobni Ruski federaciji poteka intenziven proces krepitve moči obveščevalnih služb**, lahko sklenem, da je potrjena.

Zaradi vseh reform, ki so doletele obveščevalni sektor in so se v največji meri nanašale na FSB, so mnogi prepričani, da bo KGB »vstal od mrtvih«. Že Boris Jelcin je kmalu po razpustitvi KGB želel ustvariti že omenjeno »super ministrstvo«, ki bi združevalo vse varnostne in obveščevalne funkcije, a je bilo to v neskladju z ustavo. Isti namen je imel tudi Putin, ko je leta 2003 podpisal dekret, ki govori o pripravi na morebitno združitev s SVR. Že naslednje leto so se pojavile špekulacije, da naj se bi FSB združil s SVR, hkrati pa tudi s FSO in ministrstvom za krizne razmere. Do letos se nič izmed naštetega še ni uresničilo, čeprav so v javnost prišli podatki, da bi v FSB vključili Zvezno preiskovalno službo, Ministrstvo za notranje zadeve, Zvezno agencijo za nadzor nad drogami in pisarno vrhovnega državnega tožilca.

Tretje hipotezo, ki se glasi: **V ruski obveščevalni skupnosti se vse več moči koncentrira v okviru FSB, ki postaja vse bolj načrtovano podobna nekdanjemu KGB**, torej ne moremo ne potrditi ne zanikati. Evidentno je, da se moč vse bolj koncentrira v FSB, a o načrtnem procesu vrnitve nekdanjega KGB (še) ne moremo govoriti, kajti gre preprosto za

konsolidacijo moči in nadzora. Če bi se združitev realizirala, bi v praksi načeloma lahko govorili o vrnitvi KGB, čeprav bi SVR in FSO (nekdanji sestavni del KGB) ostale samostojne. Kaj se bo iz tega razvilo, še ni popolnoma jasno, tudi zato ker predsednik Ruske federacije ni več Vladimir Putin, ampak Dmitrij Medvedjev.

8 LITERATURA

1. Anderson, Julie. 2006. The Chekist Takeover of the Russian State. *International Journal of Intelligence and counterintelligence* 19 (2): 237–289.
2. Anžič, Andrej. 1996. *Vloga varnostnih služb v sodobnih parlamentarnih sistemih – nadzorstvo*. Ljubljana: ČZP Enotnost.
3. Barron, John. 1974. *KGB: The Secret Work of Soviet Secret Agents*. New York: Reader's Digest Press.
4. Bennet, Gordon. 2000a. *Federal Security Service of the Russian Federation*. Dostopno prek: <http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/C102/view> (5. maj 2008).
5. Bennet, Gordon. 2000b. *The SVR – Russia's Intelligence Service*. Dostopno prek: <http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/C103> (5. maj 2008).
6. Bennet, Gordon. 2002. *Vladimir Putin & Russia's Special Services*. Dostopno prek: <http://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/C108/view> (12. april 2008).
7. Berezovski, Boris. 2000. Putin's power struggles. *Jane's Intelligence Review*, 27. junij. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2000/jir00306.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (25. maj 2008).
8. Bremmer, Ian in Samuel Charap. 2006. The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want. *The Washington Quarterly*, januar. Dostopno prek: http://www.twq.com/07winter/docs/07winter_bremmer.pdf (12. april 2008).
9. Brezovšek, Marjan in Damir Črnčec. 2007. *Demokratična uprava in tajnost podatkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Clark, Robert M.. 2007. *Intelligence Analysis – A Target – Centric Approach*. Washington: CQ Press.
11. Derbshire, J. Denis in Ian Derbshire. 1996. *Political systems of the world*. Oxford: Helicon.
12. Đorđević, Obren Ž.. 1980. *Osnovi državne bezbednosti: opšti deo*. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
13. Đorđević, Obren Ž.. 1989. *Leksikon bezbednosti (drugo dopunjeno i prošireno izdavanje)*. Beograd: Privredapublik.

14. Ebon, Martin. 1994. *KGB : death and rebirth*. Westport: Praeger Publishers.
15. *Encyclopaedia Britannica 2008*. Lumpenproletariat. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/351300/Lumpenproletariat> (26. april 2008).
16. Fabčič, Dimitrij in Janez Rožanec. 1998. *Osnovni tečaj za obveščevalne častnike SV – Obveščevalna priprava bojišča*. Pokljuka: PDRIU.
17. *FAPSI Budget and Personnel*. 2006. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fapsi-budget.htm> (15. maj 2008).
18. *FAPSI Legislative Authority*. 2006. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fapsi-legis.htm> (16. maj 2008).
19. *FAPSI Organization*. 2006. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fapsi-org.htm> (16. maj 2008).
20. *Federal Protective Service*. 1997. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/world/russia/fso/index.html> (7. maj 2008).
21. *Federal Protective Service (FSO) - Federal'naya Sluzhba Okhrani*. 2008. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fso.htm> (18. maj 2008).
22. *Federal security service (FSB)*. 2004. Dostopno prek: <http://www.agentura.ru/english/dosie/fsb/> (15. maj 2008).
23. *Foreign Intelligence Service(SVR) - Sluzhba Vneshney Razvedki*. 2005. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/svr.htm> (15. maj 2008).
24. *FSB organization*. 2008. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fsb-org.htm> (7. september 2008).
25. Galeotti, Mark. 1994a. Another Storm - Forces of the 1993 Moscow Coup. *Jane's Intelligence Review*, 1. december. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir93/jir00004.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (18. april 2008).
26. Galeotti, Mark. 1994b. Decline and Fall - Russia's Federal Counter-Intelligence Service. *Jane's Intelligence Review*, 1. maj. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir94/jir00137.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (19. april 2008).
27. Galeotti, Mark. 1995. Decline & Fall - Russian Spy Mania. *Jane's Intelligence Review*, 1. oktober. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.

- jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir95/jir00062.
htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (19. april 2008).
28. Galeotti, Mark. 1996. The ex-KGB's Dirty Trick. *Jane's Intelligence Review*, 20. junij. Dostopno prek: <http://www8.janes.com/Search/printFriendlyView.do?docId=/content1/janesdata/mags/frp/history/frp96/frp00331.htm@current> (19. april 2008).
29. Galeotti Mark. 1998a. Next step in the return of the KGB. *Jane's Intelligence Review* 10 (3): 3–4.
30. Galeotti, Mark. 1998b. Heirs of the KGB: Russia's Intelligence and Security Services. *Jane's Intelligence Review Special Report*, 1. september. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir98/jir00638.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (24. april 2008).
31. Galeotti, Mark. 1999. Yeltsin appoints Putin. *Jane's Intelligence Review*, 1. september. Dostopno prek: <http://www8.janes.com/Search/printFriendlyView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir99/jir00421.htm@current> (15. april 2008).
32. Galeotti, Mark. 2000a. Putin's network of spies. *Jane's Intelligence Review* 12 (6): 8–9.
33. Galeotti, Mark. 2000b. The Federal Security Service (FSB). *Jane's Intelligence Review*, 1. maj. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2000/jir00189.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (17. april. 2008).
34. Galeotti, Mark. 2001. Putin reinvents the KGB. *Jane's Intelligence Review*, 1. marec. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2001/jir00102.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (5. april 2008).
35. Galeotti, Mark. 2002a. Putin extends powers of security agencies. *Jane's Intelligence Review*, 15 februar. Dostopno prek: <http://www8.janes.com/Search/printFriendlyView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2002/jir00102.htm@current> (19. maj 2008).
36. Galeotti, Mark. 2002b. Russian special forces. *Jane's Intelligence Review*, 19. april Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2002/jir00230.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (17. maj 2008).

37. Galeotti, Mark. 2003. Russia recentralises security apparatus. *Jane's Intelligence Review*, 20 marec. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2003/jir00580.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (16. april 2008).
38. Galeotti, Mark. 2004. The Federal Protection Service comes of age. *Jane's Intelligence Review*, 6 avgust. Dostopno prek: http://jir.janes.com/subscribe/jir/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/mags/jir/history/jir2004/jir01023.htm@current&Prod_Name=JIR&showUpdate=false& (16. april 2008).
39. Gažević, Nikola, ur.. 1970. *Vojna enciklopedija*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
40. Grizold, Anton. 1996. Posameznikova varnost in obveščevalne službe. V *Zbornik strokovno znanstvenih razprav 10*, ur. Andrej Anžič, 108–115. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
41. *GRU structure*. 2001. Dostopno prek: <http://www.sadcom.com/PINS/gru.htm> (11. april 2008).
42. Jane's Sentinel Security Assessment. 2008. *Russia And The CIS - Security and Foreign Forces*, 12 junij. Dostopno prek: http://sentinel.janes.com/subscribe/sentinel/doc_view_print.jsp?K2DocKey=/content1/janesdata/sent/cissu/russs150.htm@current&Prod_Name=CISS&showUpdate=false& (28. junij 2008).
43. Južnič, Stane. 1985. *Politična zgodovina 20. Stoletja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
44. Kovačič, Matej. 2006. *Nadzor in zasebnost v informacijski družbi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. Labović, Đurica. 1987. *U svetu špijunaže*. Beograd: Četvrti juli.
46. *Legislative Authority - Main Intelligence Administration (GRU)*. 2008. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru-legis.htm> (21. april 2008).
47. Lerner, K. Lee in Brenda Wilmoth Lerner. 2003. *Encyclopedia of Intelligence, Espionage and Security*. Ohio: The Gale Group Inc.
48. Littell, Jonathan. 2006. *The Security Organs of the Russian Federation. A Brief History 1991-2004*. Psan Publishing House. Dostopno prek: <http://www.psan.org/document519.html> (21. maj 2008).
49. Lopušina, Marko. 1999. *Tajne službe sveta*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
50. Lukić, Dragutin. 1982. *Savremena Špijunaža*. Beograd: Privredna štampa.

51. Lunev, Stanislav. 1996. The Enduring Power of the GRU. *The Jamestown Foundation*, 1. november. Dostopno prek: http://www.jamestown.org/publications_details.php?volume_id=3&issue_id=170&article_id=2018 (18. maj 2008).
52. Melton, Harold Keith. 2002. *Ultimate spy*. London: Dorling Kindersley.
53. Medvešek, Marko. 2004. Pogubna Ruska duša. *Revija Mag*. Dostopno prek: http://www.mag.si/index.php?option=com_content&task=view&id=1022&Itemid=55 (18. april 2008).
54. Muldoon, Thomas C.. 1999. *Russian intelligence and security services: an indicator of democratic reform*. Monterey: Naval Postgraduate School.
55. *Organization of the Main Intelligence Administration (GRU)*. 2005. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/gru-org.htm> (16. april 2008).
56. Paton Walsh, Nick in Peter Beaumont. 2004. When hell came calling at Beslan's School No 1. *The Guardian*, 5. september. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2004/sep/05/russia.chechnya> (19. september 2008).
57. Polmar, N. in T. Allen. 1999. *The Encyclopedia of Espionage*. Moskva: Kron-press.
58. Pringle, Robert W.. 2006. *Historical dictionary of Russian and Soviet intelligence*. Oxford: Scarecrow Press.
59. Purg, Adam. 1995a. *Obveščevalne službe, politični sistem in državna suverenost*. Ljubljana: Enotnost.
60. Purg, Adam. 1995b. *Obveščevalne službe: povezave med obveščevalnimi službami in državno suverenostjo v luči iskanja modela sodobnega obveščevalnega sistema Republike Slovenije*. Ljubljana: Enotnost.
61. Purg, Adam. 2001. Vloga obveščevalnih in varnostnih služb v političnih sistemih - primer Ruske federacije. *Teorija in praksa* 38 (1): 103–118.
62. Purg, Adam. 2003. *Spremembe varnostno-obveščevalnega sistema v luči boja proti mednarodnemu terorizmu po 11.9.2001: študija primera Ruske federacije*. 4. slovenski dnevi varstvoslovja. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
63. Quinn-Judge, Paul 2004. Will Putin's Power Play Make Russia Safer? *The Time*, 27. september. Dostopno prek: <http://proquest.umi.com/pqdweb?index=22&did=699722991&SrchMode=1&sid=3&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1222175150&clientId=16601> (15. september 2008).
64. Radojević, Milorad. 1882. Organizacija obaveštajno-bezbednosnog sistema SSSR. V *Obaveštajno-bezbednosni sistem SSSR sa težištem na obaveštajnoj i subverzivnoj*

- delatnosti protiv SFRJ i njenih oružanih snaga i mere suprotstavljanja : studijska diskusija - izvod iz materiala: 10–24.* Beograd: Vojna štamparija.
65. Richelson, Jeffrey T.. 1995. *A Century of Spies: Intelligence in the Twentieth Century.* New York, Oxford: Oxford University Press.
66. Sagadin, Klavdija. 2007. *Teroristični napad v Beslanu.* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
67. Shulsky, Abram N.. 1993. *Silent Warfare – Understanding the World of Intelligence.* Washington, New York, London: Brassey's Book Order.
68. Sixsmith, Martin. 2008. *KGB old boys tightening grip on Russia.* Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7257310.stm> (29. april 2008).
69. Soldatov, Andrei. 2004. *FSB Reform: Changes Are Few and Far between.* Dostopno prek: <http://english.mn.ru/english/issue.php?2004-38-1> (10. maj 2008).
70. *Special Communications and Information Service - Federal Agency for Government Communications & Information (FAPSI).* 2006. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/fapsi.htm> (11. april 2008).
71. *State Protection Service.* 2004. Dostopno prek: <http://www.nti.org/db/nisprofs/russia/govt/ministry.htm> (17. april 2008).
72. Stopar, Mirko. 2002. *Obveščevalno varnostna dejavnost v 21. stoletju – novi izzivi in priložnosti.* Dnevi Varstvoslovja. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
73. *SVR History.* 1997. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/world/russia/svr/history.htm> (9. maj 2008).
74. *SVR Legislative Authority.* 2005. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/intell/world/russia/svr-legis.htm> (17. maj 2008).
75. *SVR Foreign Intelligence Service.* Dostopno prek: <http://www.agentura.ru/english/dosie/svr/> (10. maj 2008).
76. *SVR structure.* 2004. Dostopno prek: <http://www.agentura.ru/english/dosie/svr/structure/> (10. maj 2008).
77. *SVR Organization.* 1997. Dostopno prek: <http://www.fas.org/irp/world/russia/svr/org.htm> (12. maj 2008).
78. *SVR Struktura.* 2008. Dostopno prek: <http://svr.gov.ru/images/struktura.jpg> (15. september 2008).
79. Šaponja, Vladimir. 1999. *Taktika dela obveščevalnovarnostnih služb.* Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

80. Todd, Paul in Jonathan Bloch. 2003. *Global Intelligence: The World's Secret Services Today*. London: Zed Books.
81. Traynor, Ian. 2001. Putin puts life into the KGB ghost. *The Guardian*, 6. februar. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2001/feb/06/russia.iantraynor> (26. april 2008).
82. US Department of State. 2004. *Country Reports on Terrorism 2004*, april. Dostopno prek: <http://www.state.gov/documents/organization/45313.pdf> (13. september 2008).
83. Višnar, Fran. 1991. *Špijunaža i kontrašpijunaža: od KGB-a do UDBE*. Zagreb: Alfa.
84. Vatanka, Alex. 2008. Editor's notes. *Jane's Intelligence Digest*, 25 marec. Dostopno prek: <http://www8.janes.com/Search/printFriendlyView.do?docId=/content1/janesdata/mags/jid/history/jid2008/jid70329.htm@current> (1. september 2008).
85. Yassman, Victor. 2007. Russia: Siloviki take The Reigns in Post-Oligarchy Era. *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 17. september. Dostopno prek: <http://www.rferl.org/content/Article/1078686.html> (17. april 2008).
86. Wallechinsky, David in Irving Wallace. 1981. *History of Russian Government Agency - The KGB Part 2*. Dostopno prek: <http://www.trivia-library.com/b/history-of-russian-government-agency-the-kgb-part-2.htm> (12. april 2008).
87. Wirtz, James J.. 2007. The American approach to intelligence studies. V *Handbook of intelligence studies*, ur. Loch K. Johnson, 28–37. London, New York: Routledge.